

ECONOMY OF TOMORROW

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

ӨӨРЧЛӨЛТИЙН НИЙГЭМ ДЭХ АВЛИГАТАЙ ТЭМЦЭХ НЬ

МАРК САКСЕР
2014 оны 05 дугаар сар

- Авлига бол эрх мэдлээ урвуулан ашиглаж байгаа нэгэн хэлбэр. Авлига нь эрх баригчид болон засаглах эрх мэдэлгүй жирийн ард түмний эрхийн хэрэгжилт, тэдэнд нийгмээс бүрдүүлэн өгч буй боломжууд хоорондын ялгааг илэрхийлдэг бөгөөд нийгмийн шударга ёсыг гажуудуулж байдаг.
- Авлига болон тэнцэх эсэхээс үл хамааран танил тал, хамаатан саднаа албан тушаалд томилж төсвийн санхүүжилттэй тендерийн эрх өгөх, улс төрийн ашиг сонирхол бүхий бүлэглэлийн эрх ашигт үйлчлэх зэргийг зөвхөн хувь хүний ёс суртахууны доройтолтой холбон үзэх нь учир дутагдалтай. Үүний зэрэгцээ тухайн улс төрийн тогтолцооны хоцрогдсон байдал нь нийгмийн тэгш бус байдлыг бий болгож буй нэг хүчин зүйл болно. Авлига газар авсан улсуудын нийгэм, эдийн засгийн хөгжлийг сааруулж буй хүчин зүйлсийг арилгахын тулд улс төрийн үйл ажиллагаанд чадварт суурилсан мерит тогтолцоог чухалчлан, хэн нэгэн хүнд бус харин нийтийн эрх ашигт үйлчилдэг бүтэц бүхий үр өгөөжтэй эрх зүйт төртэй ухаалаг тогтолцоонд шилжвэл зохино.
- Авлигатай тэмцэнэ гэдэг нь эрх мэдэлтнүүдтэй хариуцлага тооцно гэсэн үг. Ийм учраас төвийг сахисан шинжтэй байх боломжгүй ба энэхүү тэмцэл нь авлига уламжлагдан ирсэн хуучин тогтолцоог дэмжигчид болон ардчиллын талынхны хоорондын өргөн хүрээтэй, томоохон тэмцлийн нэг хэсэг байж чадвал амжилтанд хүрдэг.
- Авлигатай хийх тэмцэлд нийгэм дэх эвсэл, холбоодын улс төрийн хүчийг нэгтгэж байж ялалтад хүрнэ. Ялгаатай ашиг сонирхол, итгэл үнэмшилтэй нийгмийн бүлэглэлүүдийн хүчийг нэгтгэхийн тулд авлигатай хийж буй тэмцлийг нийгмийн шударга ёс, ардчиллыг гүнзгийрүүлэхийн төлөөх тэмцэлтэй нэгтгэх нь зайлшгүй гэсэн нэгдмэл байр сууринд тэднийг аваачих хэрэгтэй. Үүний тулд нийгэмд тогтоод буй авлигыг ардчилалтай адилтгасан буруу ойлголтыг халж, ардчиллыг гүнзгийрүүлэхийн тулд авлигын эсрэг тэмцэх ёстой гэсэн үзлийг нийгмийн оюун санаанд баттай суулгаж өгөх ёстой.
- Эрх зүйт, ухаалаг тогтолцоо нь бүх хүнд өөрийгөө хөгжүүлэх тэгш боломж олгодог сайн нийгмийн суурь болно” гэсэн нийтлэг алсын хараа нь шилжилтийн үеийн зөрчлийг шийдвэрлэх нэг арга зам юм. Мерит зарчим дээр суурилсан төрийн алба болон тэгш боломжийн төлөөх тэмцэгчид хоёрын хоорондын тохиролцоо нь нийгмийн гэрээг шинэчлэх суурь болох учиртай.

Агуулга

I.	Оршил	5
II.	Авлигын товч түүх	6
2.1	Хэм хэмжээ тогтсон нь: төрөл садны холбоо ба харилцан халамжлах нь хувьслын стратеги болох нь	6
2.2	Хүрээгээ тэлсэн нь: Хөдөө аж ахуйн нийгэм дэх эзэн-хамжлагийн харилцаа	7
2.3	Соёлд нэвчсэн нь: Удам дамжсан тогтолцоо ба танил талаа дэмжих систем	8
2.4	Ялзралтай тэмцсэн нь: " Ес суртахууны авлига нь ёс зүйн асуудал болох нь	8
2.5	Үр өгөөжийг дээшлүүлсэн нь: Бүлэглэлийн засаглал үүссэн нь	9
2.6	Улс төрийн авлига бүрэлдсэн нь: Эрх зүйт-рациональ улс төрийн тогтолцоо	10
2.7	Евроцентризм давамгайлсан нь: Авлига нь дэлхий дахиныг хамарсан үзэгдэл болох нь	10
III.	Улс төр, эдийн засгийн хөгжилд авлигын үзүүлэх нөлөө	11
3.1	Эдийн засгийн өсөлтөд үзүүлэх авлигын функциональ болон функциональ бус нөлөө	11
	- Хөгжлийн түрүү үе	11
	- Чөтгөрийн өмгөөлөгч: Ревизионизм	12
	- Баялаг бүтээх бус түрээсээс ашиг олох нь: Вашингтоны зөвшилцөл үүссэн нь	12
	- Үүргээ гүйцэлдүүлэх болон эс гүйцэлдүүлэх хоорондын зааг	13
3.2	Улс төрийн хөгжилд авлигын үзүүлэх нөлөө	14
	- Улс төрийн эдийн засаг: шинээр төрөн гарч буй болон уруудан буй ангиуд хоорондын тэмцэл	15
	- Институцчилэл	17
	- Авлига болон легитим шинж	20
	- Төрийг төсөөлөх нь: Улс төрийн болон ёс суртахууны тогтолцоо бүрэлдэх явц дахь авлигын өгүүлэмж	21
	- Өөрчлөлтийн эргүүлэгт: Өөрчлөлт авлигыг бүтээх нь	21
	- Авлига нь өөрчлөлтийн хурдасгуур болох нь	22
	- Өөрчлөлтийн нийгмүүд дэх авлига	23
IV.	Авлигатай тэмцэх улс төр	23
4.1	Болгоомжтой хандах нь: 'Дэлхий дахины авлигын эсрэг үзэл санаанд учирч буй үзэл суртлын шинжтэй ачаа	24
4.2	Өөрчлөлтийн үеийн зөрчил дэх авлига: Тайландын жишээн дээр	26
	- Авлига нь өөрчлөлтийн хурдасгуур болох нь	27
	- Тайландын өөрчлөлтийн үеийн зөрчилтэй авлигын дискурс холбогдох нь	35
V.	Өөрчлөлтийн нийгмүүд дэх авлигатай тэмцэх стратеги	38
5.1	Болгоомжтой хандах нь	40
5.2	Өөрчлөлтийн нийгмүүд дэх авлигыг таслан зогсоох нь эрх зүйт-рациональ тогтолцоог байгуулах эцсийн зорилгодоо хүрч буй явдал болно	42
5.3	Авлигатай хийх тэмцэл нь ардчиллын төлөөх үйлсийн нэг хэсэг болох нь	44

I. Оршил

Нийгмийн цөөн хэдэн практик л авлига шиг дуулиантай түүхийг бичсэн юм. Хүний нийгмийн соёл иргэншил бүрэлдэн тогтсон үеэс л авлигыг жигшин зэвүүцээр иржээ. Санскрит Самаведа-аас Библи хүртэл эртний грекийн сонгодог философоос Күнз, Буддын сургаалд хүртэл ёс суртахууны доройтлын шинж нь “авлигажсан” нийгэм хэмээн сургасаар ирсэн. Эргэн сануулахад, феодалын үеийн үлгэр домгуудад алба гувчуураа үнэнчээр төлдөг хамжлагууд, түүнчлэн олзоо харамгүй хуваалцдаг өглөгийн өгөөмөр эздийг хэлэх үгээ олохгүй магтсан ишлэлүүд их тааралддаг. Өнөөдрийг хүртэл харилцан бэлэг сэлт өгөх нь олон соёл иргэншлийн салшгүй бүрэлдэхүүн хэсэг хэвээр байсаар байна.

Өдгөө, дэлхийн өнцөг булан бүрт авлигыг жигшин зэвүүцсэн олны бухимдал буцалж байна. Авлигыг эсэргүүцсэн хөдөлгөөнүүд гудамж талбайд гарч, засгийн эрхийг баригч дэглэмүүдийг ганхуулж засгийн газруудыг түлхэн унагасаар буй. Хөдөлгөөн, тэмцэл бүр амжилтанд хүрдэггүй ч үйл явц үргэлжилсээр. Авлигатай тэмцэх нь дэлхий дахины өмнө тулгарсан тэргүүлэх зорилтуудын нэг юм.

Авлига хээл хахууль өгч авч, улс төр, зөвхөн ашиг сонирхлын тодорхой бүлэгт үйлчилж, танил талдаа давуу байдал олгож байгаа нь тогтвортой хөгжил, ардчиллын төлөвшил, нийгмийн шударга ёсыг боомилж байдаг. Авлигад автсан төрийн албан хаагчид төсвийн мөнгийг тонон дээрэмдэж, бодлого зохицуулалтын үр өгөөжийг үгүй хийж, иргэдийн идэвх

санаачилгыг унтрааж байна. Авлигын хор уршиг нь төрийн бодлогыг хоёр нүүрт /инээсэн, ярвайсан/ хоосон үг болгож, хууль, шударга ёсонд давхар стандарт тогтоож, төсөл, төлөвлөлтийг гараан дээр нь будилуулж, компанийн эзэд, эрдэмтэд, төрийн албанд ажиллагсдын эрч хүчийг мохоодог. Иймээс хөгжилд тэмүүлэгч бүх улс орон авлига, танил талдаа давуу байдал олгож, хуйвалдаж хувааж идэхийг дэмжсэн тогтолцооноосоо ангижрах ёстой. Энэ нь Геркулес үлэмж биетэнтэй тулалдахтай адил хэцүү үүрэг хэдий ч мятрашгүй, маналайлан тэмцэгч нар иргэдийн дэмжлэгтэй хүч хавсарсан тохиолдолд хэрэгжих боломжтой юм. Хэдийгээр авлига, танил талдаа давуу байдал олгох, үгсэн хуйвалдаж, хувааж идэх боломжийг хазаарлаж болох ч уг үндсээр нь бүрэн устгах боломжгүй. Тиймээс хууль бусаар олж авсан давуу байдлаа хойч үе, үр хүүхэддээ өвлүүлэхээс урьдчилан сэргийлэх нь чухал билээ.

Авлигатай тэмцэхэд тулгардаг саад бэрхшээлийн мөн чанарыг таньж, бүрэн ойлгоогүйгээс эхлүүлсэн тэмцэл бүтэлгүйтэх нь тодорхой. Энэ асуудлыг хэдэн арван жилийн турш судалсаар байгаа ч оновчтой хариултуудыг олж чадаагүй л байна. Авлигын бүтэц, загвар орчны нөлөөллөөс хамааран хэрхэн өөрчлөгддөг вэ? Авлига үнэхээр нэмэгдээд байна уу, эсвэл зөвхөн авлигыг эсэргүүцэх ухамсар дээшлээд байна уу? Авлига хөгжилд хэрхэн нөлөөлж байна? Ямар учир шалтгааны улмаас авлигын эсрэг тэмцэл зарим оронд амжилттай болоод заримд нь амжилтанд хүрэхгүй байна вэ? Авлигатай тэмцэхийн тулд үүнийг хэн, ямар учраас сонирхож,

авлигад уруу татагдах эрсдэлтэй байгаа зэргийг ойлгох ёстой.¹ Эдгээрт бүрэн дүүрэн хариулт олохын тулд “авлига”-ын түүхийг эргэн харах хэрэгтэй. Энэ нь авлигын цаашдын төлвийг тодорхойлох, тухайн цаг үедээ нийцсэн итгэл үнэмшлийг олж авахад бидэнд туслах гарааны цэг болох учиртай. Тэнд улс төрийн тийм үзэл суртал давамгайлж байгаа юм чинь тийм л байж таарна гэдэг сөрөг хандлагыг засч, шинэ зорилтууд дэвшүүлж байж нийгмийн бүх салбар дахь хамрагдаагүй булан тохио үлдээхгүй байх, улс төрийн минижүүлсэн талбай руу орчихгүй байхад тустай.

Тайландын зөрөлдөөнд авлигын гүйцэтгэсэн үүргийг судалж, таньж мэдсэн зүйлс авлигыг бүрэн таньж мэдэхэд бидэнд их хэрэг болно. Учир нь шилжилтийн үедээ байгаа орнуудад авлигатай хийх тэмцлийг илүү амжилттай үргэлжлүүлэхэд туршлага болох үнэтэй сургамжийг эндээс авч болно.

II. Авлигын товч түүх

Өнөөгийн бидний нийтлэг ойлгож буй улс төрийн авлига хэмээх ухагдахууны тодорхойлолтыг “орчин үеийнх” хэмээн дүгнэж болно. Учир нь өмчийг нийтийн болон хувийн гэдэг ангилалд хуваах болсон үеэс л “төсвийн мөнгийг хувьдаа ашиг унагах зорилгоор буруугаар ашиглах, завших” гэдэг ойлголт бий болсон. Гэхдээ садан төрөл, танил талаа бусдаас илүү харж хандах, үнэнч аялдан дагалдагчиддаа /цүнх баригчиддаа/ олсон ашгаасаа хүртээх, хүмүүсийн хувийн харилцаа холбоон дээр түшиглэсэн тогтолцоо нь хүн төрөлхтөнөөс ч өмнө бий болсон болов

уу. Хахууль өгдөг, авдаг харилцааны дээрх арга хэлбэрүүд нийгмийн харилцаанд тодорхой үүрэг гүйцэтгэсээр ирсэн.

Авлигатай тэмцэгчид тэмцлийн арга хэлбэрүүдээ арай саад тотгор багатай өөр аргаар солихыг хүсвэл өмнө дурдсан авлигажсан харилцаа нийгэмд ямар үүрэг гүйцэтгэдгийг тодорхой ойлгох хэрэгтэй. Ямар учир шалтгааны улмаас хүмүүс авлига, садан төрөл, танил талдаа давуу байдал олгодог эдийн засаг, бусдыг дарамталдаг, хахуульддаг харилцаанд татагдан ороод байна вэ? гэдгийг сайтар ойлгохын тулд харилцааны дээрх хэлбэрүүд нийгэмд ямар үүрэг гүйцэтгэж байв? гэдгийг нарийвчлан тодорхойлох, түүхэн тодорхой үе шатанд хүмүүс энэ харилцааг хэрхэн даван туулж ирсэн болохыг таньж мэдэх шаардлагатай.

2.1 Хэм хэмжээ тогтсон нь: төрөл садны холбоо ба харилцан халамжлах нь хувьслын стратеги болох нь

Фрэнсис Фүкүяама садан төрлийн холбоо ба харилцан тэтгэх гэдэг хоёр зарчим дээр тулгуурлан улс төрийн залгамж халаагаа бэлддэг “патримониализм” хэмээх загварыг томъёолон гаргаж ирсэн. Энэхүү төрөл садны холбооны зарчим нь хамтын ажиллагааны нэн анхдагч эх үүсвэр болохыг биологичид хүлээн зөвшөөрдөг. Хувьслын онолын үүднээс авч үзвэл садан төрөлдөө нигүүлсэнгүй байж, харж хандах нь зөвхөн хувь хүн өөрөө амьд үлдэхийн төлөө бус харин өөрийн удмын генийг хадгалж үлдэхийн төлөөх үйлдэл аж. Аав, ээж, ах, дүүсээ харж хандах нь хүн ёсны хэрэг билээ. Харилцан тэтгэх зарчим нь генетикийн удамшил буюу төрөл садны хэлхээ

холбоогүй хувь хүмүүсийн шууд бөгөөд олон давтагддаг харилцаан дээр суурилдаг онцлогтой. Харилцан ашигтай байж, итгэлцэлийг бий болгох нь хамтын ажиллагаанд тулгарсан бэрхшээлийг даван туулж, харилцааны илүү нарийн хэлбэрүүдэд хүрэх замыг чиглүүлж өгдөг. Хүн төрөлхтөн үүссэн цагаас л төрөл садны холбоо ба хэн хэндээ ашигтай байх харилцааны зарчим нь улс төрийн дэглэмийн хамгийн элбэг тохиолддог хэлбэр төдийгүй нийгмийн хамтын ажиллагаанд тогтсон нэг стандарт байсаар иржээ. Тиймээс төрөл садан, найз нөхдөө илүүд үзэх хандлага нь хүний төрөлх чанар бөгөөд бусадтай нийтэч байхын уг үндэс тул патримониализмийг бүрэн устгах бус хязгаарлахад анхаарал хандуулах хэрэгтэй юм.

2.2 Хүрээгээ тэлсэн нь: Хөдөө аж ахуйн нийгэм дэх эзэн-хамжлагийн харилцаа

Хүн амын өсөлт нэмэгдэж, хүмүүс хоорондын харилцаа гэр бүл, хөршүүдийн харилцаанаас халиад ирэхийн цагт садан төрлийн холбоо нь зохион байгуулалтын хувьд дээд хязгаартаа хүрч, цааш тэлэх боломжгүй болж, нөөц нь шавхагддаг аж. Харин хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлд тусгай мэргэшсэн хөдөлмөр буюу төрөлжилт шаардагддаг тул хэдэн мянгаараа нийлж, хамтран ажиллах хэрэгцээ байсаар байдаг. Түүнчлэн улс төрийн тогтолцоог өргөжүүлэхийн тулд баялаг хуваарилах болон өдөр тутмын хамтын ажиллагааг зохицуулдаг нийгмийн зохион байгуулалтын шинэ хэлбэр шаардагдаж эхэлсэн. Үүнтэй уялдуулан төрөл садны холбоон дээр

суурилсан овгийн байгуулалтай орнууд тогтсон улс төрийн зохион байгуулалтаа эрх мэдлийн хатуу шатлал бүхий хаант засаглалын тогтолцоо руу шилжүүлж эхэлсэн байдаг. Эртний хэмжээгүй эрх хаант засаглалын үед төрийг хааны өмч гэж үздэг байсан бөгөөд тухайн орны бүх нөөц баялаг эзэрхэг хаадыг алдаршуулан магтахад зориулагддаг байсан тул тухай үед хааны өмчөөс хулгайлах нь хээл хахуульд тооцогддог байв.

Дундад зууны феодализмын үеэс нийгмийн байгуулал нь төрөл садны холбоон дээр суурилдаг байснаа больж эзэн, хамжлагын харилцаан дээр суурилах болсон юм. “Феодал ноёд газрыг өөрийн хэрэгцээнд ашиглана, газрын шимийг хүртсэнийхээ төлөөсийг зарц барлагууд өөрийн хүчийг газар эзэмшигчид зориулах замаар төлнө” гэдэг зарчим үйлчилж байлаа. Газрын шимийг хүртсэнийх нь төлөөсийг тариачдаас алба гувчуур хэлбэрээр хурааж авна. Үнэнч байсных нь хариуд феодал ноёд тариачдыг хамгаалалтандаа авах тул өөрсдийгөө ард түмнийг эрхшээгч эцэг” гэж үздэг байв. Тэд өөрсдийн үрэлгэн, тансаг амьдралын хэв маягийг аз муутай “барлаг зарц нар”-аа хамгаалах хүч чадлын бэлгэдэл гэж тооцно. “Эрхэм дээдэс” буюу эзэрхэгч ангийн хүлээх “үүрэг, хариуцлага”-д доодос, зарц нарт туслахад бэлэн байдал, өгөөмөр зан, дээрээс доошоо шатлан захирах, захирагдах ёс, статус буюу нийгэмд эзэлж буй байр суурь, зэвсэг нэгт ахан дүүс хоорондын нөхөрлөл, бахархал, баатарлаг үйлс, бусдыг эрхшээлдээ байлгах зэрэг олон зүйл туссан байжээ. Албатуудаа өөртөө үнэнч байлгахын тулд

сурвалжит язгууртнуудын гаргадаг өгөөмөр зан болон феодалист дэглэмийг хадгалж үлдэхийн төлөөх түрэмгийлэн захирах байдал нь нэг зоосны хоёр тал юм. Тэгвэл өнөөгийн ноёрхогч элитүүд өөрсдийгөө эзэрхэх эрхтэй гэж үздэг нь феодалын нийгмийн сэтгэлгээ хүмүүсийн тархинд байсаар байгааг харуулж байна.

2.3 Соёлд нэвчсэн нь: Удам дамжсан тогтолцоо ба танил талаа дэмжих систем

Өнөөгийн танил талаа дэмждэг тойрон хүрээлэгчдийн сүлжээ нь феодалын нийгмийнхтэй тун төстэй дүрмээр ажилладаг. Феодалын нийгэмд эзэндээ үнэнч байдлыг үнэлдэг байсан бол өнөөгийн тойрон хүрээлэгчдээ ххарж үздэг патримониал сүлжээ илүү ухаалаг болж, дэмжигчдээ мөнгөөр урамшуулж, олзоо хуваалцаж, хамаатан саданг нь бусдаас онцгойлон дэмждэг болжээ. Хээл хахууль өгч, авалцах ашиг сонирхлоороо нэгдэн, тойрон хүрээлүүлэгчдээ тэтгэх зэрэг нь өвчин биш, түүнчлэн удам угсаа доройтлын шинж ч биш, өвлөгдөн ирсэн хуучин дэглэмийн залгамж гэлтэй.

Хүмүүсийн хоорондын харилцаан дахь энэхүү садан төрөл, танил талаа онцгойлон дэмждэг хуучин тогтолцоо нь тухайн орны улс төр, нийгмийн соёлд гүнзгий нэвчсэн байдаг. Оливер Де Сардан Африкийн патримониал соёлд агуулагдаж буй хээл хахуулийн таван логикийг тодорхойлжээ. Нэгдүгээрт, хэлэлцээний логик. Ярилцан, хэлэлцэж болохгүй зүйл гэж огт байхгүй, тэр ч байтугай тоглоомын дүрмийг ч хэлэлцэж болдог. Хоёрдугаарт, Бэлэг сэлт өгөлцөж, авалцах соёл. Бэлэг сэлт нь үнэнч байдал,

хүндэтгэлийн илэрхийлэл болно. Бэлэг сэлт, хээл хахуулийг хооронд нь ялгаж салгах нь ихэнхдээ маш хүндрэлтэй байдаг. Гуравдугаарт, сүлжээний гишүүд хоорондын эв санааны нэгдлийн логик. Эв санааны нэгдлийн илэрхийлэл учраас сүлжээний гишүүд бэлгээс татгалзаж чаддаггүй. Дөрөвдүгээрт, дээрэмчний сэтгэлгээтэй эзэрхэг төрийн байгууллагуудын логик юм. Энэ нь мөн л "газрын үр шимийг хүртсэнийхээ төлөө алба гувчуур төлдөг" феодалын сэтгэлгээний шууд тусгал болно. Эцэст нь өөрийн сүлжээний гишүүдээ харж үзэх үүрэг болох капиталист хуримтлалын дахин хуваарилалтын логикийг нэрлэжээ.

Азийн олон оронд тойрон хүрээлэгчдийн сүлжээ нь дээрхтэй тун төстэй соёлын логикийн дагуу ажилладаг. Амьдралд нь ямар нэгэн бэрхшээл тулгарах үед ажрахгүй байх баталгаа нь болдог тул тойрон хүрээллийн сүлжээний гишүүн байж, насан туршдаа "нэр төрөө хамгаалах" хэрэгцээ үүсдэг. Хойно IV.11 хэсэгт өгүүлэх Тайландын авлигын талаарх судалгаа нь соёлын дээрх логикууд хүмүүсийн сэтгэл хөдлөл ба бие махбодын нэгэн хэсэг болтлоо гүнзгий нэвчсэн байгааг харуулах болно. Соёлын логикийн үйлчлэл, авлига санал болгосон нөхцөлд хувь хүмүүсийн хандах хандлагыг ойлгохын тулд эхлээд патримониал тогтолцоонд авлигад уруу татагдах, авлигыг сонирхолтой болгодог ямар систем үйлчлээд байгааг таньж, мэдэх шаардлагатай.

2.4 Ялзралтай тэмцсэн нь: "Ес суртахууны авлига нь ёс зүйн асуудал болох нь

Сонгодог философичид авлига бол улс төрийн гэхээсээ илүү ёс зүйн асуудал хэмээн үздэг байв. Тусидайдес, Платон, Аристотель нарын философичид ёс суртахуун, улс төрийн тогтолцоо доройтсон үед авлига цэцэглэдэг гэсэн санааг дэвшүүлээд, үүнийгээ “төрийн муугаас эхтэй авлига” хэмээн нэрийдсэн байдаг.¹¹

“Хууль дүрмийг буруугаар тайлбарлах, хүссэнээрээ, дур зоргоороо хэрэгжүүлэх нь хээл хахууль өгч, авалцах орон зайг бий болгож байдаг. Дээрх хэлбэрийн “ёс суртахууны авлига” нь эртний философичдын санааг зовоож байжээ. Аристотель, дараагаар нь Макиавелли нарын сэтгэгчид Платоны “авлигад автсан” эсвэл “төөрөгдөлд орсон” үндсэн хуулийн онол дээр суурилан үүнийг тайлбарлаж байлаа. Энд бухимдал төрүүлж буй асуудал нь юу вэ? гэхээр эдгээр дэглэм нь хуулийг дээдлэхийн оронд /бид нийтийн эрх ашиг гэж хэлнэ/ эрх баригчдын ашиг сонирхолд үйлчилдэг. Авлигыг улс төрийн тогтолцооны суурь болсон итгэл үнэмшлийн системийн задрал гэж ойлгож байжээ /.../ Авлигыг тайлбарласан сонгодог үзэл баримтлалын дагуу авлига гэгч улс төрийн махбодийн нийтлэг эмгэг нь орчин цагт ч илааршаагүй хэвээрээ бөгөөд Макиавелли, Монтескье, Руссо зэрэг сэтгэгчдийн улс төрийн үзэл санаанд голлох үүрэг гүйцэтгэдэг.¹²

Ёс суртахууны доройтолд санаа зовнисон бүх шашин хувь хүмүүсийг биеэ зөв авч

явах замд хөтлөх луужин бол ёс суртахуун хэмээн номлож ирсэн. Ноахын түүхээс Библи судрын Содом ба Гоморраугийн сүйрэл хүртэл ёс суртахууны доройтолд айдас төрүүлмээр шийтгэл ноогдуулах тухай сургасан байдаг. Тухайн үеийнхээ нийгмийн авлигын эсрэг ерөндөг болгож, төрийн албан хаагчдыг ухаантай байхаас сайн байх нь илүү чухал гэдэг хүмүүжил олгоход чиглэсэн боловсролын тогтолцоог Күнз бий болгосон байна. Буддистууд авлигыг нийгмийг өвчлүүлдэг оюун санааны эдгэршгүй өвчин гэж үздэг. Шунаг сувдаг сэтгэл нь (lobha буюу tanha-craving) гурван хорын нэг бөгөөд хүнийг ёс суртахууны ичгүүрт байдал (ahirika), айдас (anottappa) магадгүй зовлонд (dukka) хөтөлдөг. Өөрөөр хэлбэл авлигад шунагсдад ёс суртахууныг ойлгох ухаан дутагдсанаас оюуны хоосролд автаж, зовлонд унадаг аж. Авлига бол өмнөх төрлийн муу хүчнүүдийн үйлчлэл дараагийн төрөлд дахин сэргэж байгаагийн шинж гэж үздэг. Авлигын үндсийг таслахгүй бол энэ цикл буюу чөтгөрийн тойрог дахин идэвхжиж, нийгмийн харилцаа төдийгүй амьдралын чанарыг байнга доройтуулж байх болно. Авлигыг таслан зогсоохын тулд хууль, хүчний арга хэрэгслээс гадна цэвэр ёс суртахууны ухамсрыг сэргээх нь зайлшгүй чухал юм.¹³

2.5 Үр өгөөжийг дээшлүүлсэн нь: Бүлэглэлийн засаглал үүссэн нь

Түүхийн туршид тасралтгүй үргэлжилсэн дайн байлдааны үед үе залгамжлан удирдах засаглалын арга нь тийм ч шилдэг арга биш болох нь танигдсан. Хятадын хаад, Мамлюк, Оттоман ба баруун европынхон байгаль, нийгмийн

баялгийг илүү үр өгөөжтэй ашиглахын тулд өв залгамжлан ирсэн дэглэмийн бүтцүүдийг халж хэн нэгэнд зориулсан бус харин мерит зарчимд суурилсан бүтцийг байгуулсан.¹⁴ Харин өв залгамжлагч элитүүд нийгэмд эзэлж буй байр суурь, эрх мэдэл, нөөцөд нэвтрэх боломжоо эсэргүүцэл тэмцэлгүйгээр сайн дураараа тавиад өгчихгүй, боломж олдол буцааж авах сонирхолтой байсаар байв. Тэдний эрх мэдлийг нэгмөсөн халж чадаагүй газруудад төрийн шинэ бүтцийг тогтоох шинэчлэлийн үйл явц нэг бүтэлгүйтээд, дахин хурдан хугацаанд сэргэх үйл явц давтагдсаар хаант засгийг түлхэн унагасан байдаг.

2.6 Улс төрийн авлига бүрэлдсэн нь: Эрх зүйт-рациональ улс төрийн тогтолцоо

Анөөдөр улс төрийн авлига хэмээх нэр томъёог эрх зүйт төрийн нээсэн нэгэн шинэ үзэгдэл хэмээх ойлголт түгээмэл тогтжээ. Учир нь улс төрийн авлига нь “нийтийн” болон “хувийн” өмчийг хооронд нь зааглах болсон явдал болон олны дунд биеэ авч явах байдлын эрх зүйн хэм хэмжээг нийтээрээ хүлээн зөвшөөрсөн байдал гэсэн улс төрийн хоёр ололт дээр суурилдаг.¹⁵ Мэргэшсэн төрийн албаар дамжуулж жирийн иргэн ба төрийн албан хаагч хоорондын харилцааг хэрхэн ялган зааглах ёстой бэ? гэдгийг Макс Вебер маш ойлгомжтой тодорхойлсон байдаг.¹⁶ Төрийн албан хаагчдын үүрэг, хариуцлагыг анхнаас нь нарийн тодорхойлж байж уг үүргээ биелүүлэхдээ хайнга хандаж, авлига үүсэх боломжийг хязгаарлаж байх ёстой аж. Орчин үеийн төр үүсэхээс өмнөх үед

“ганцаарчлан захирагчаас хулгай хийх” гэдэг үйлдлийн хохирогч нь хаан байсан бол орчин үеийн улс төрийн дэглэмд хулгайн хэргийн хохирогчид нь ард түмэн болсон. Ийнхүү нийтийн ашиг сонирхолд зориулагдсан олон нийтийн хүрээ гарч ирсэн нь авлигыг ‘олон нийтийн эсрэг гэмт хэрэг’ болгож байгаа юм.

“Өндөр хөгжилтэй” болон “шилжилтийн үедээ байгаа буюу хөгжиж буй орнууд”-ад авлигын улмаас учирч буй бэрхшээлүүдийн хэлбэр, шинж өөр байгааг Девид Ловел тогтоосон:

“Эрх зүйт төрийн тогтолцоо сайтар төлөвшсэн улсад “санамсаргүй буюу гэнэтийн” авлига ихэвчлэн гардаг бол эрх зүйт тогтолцооны төлөвшил сул газруудад архагшсан авлигын хэлбэр элбэг тохиолддог.¹⁷

2.7 Евроцентризм давамгайлсан нь: Авлига нь дэлхий дахиныг хамарсан үзэгдэл болох нь

М.Веберийн загвар нь гэр бүлүүд биш бие хүмүүс үндсэн нэгж нь болдог, өргөн хүрээтэй нийгмийн тогтолцоонд суурилдаг. Энэхүү загвараар улс төр, шатлан захирах ялгаа байдаггүй, үе залгамжилсан, төрөл садны бүтэц бүхий хүчирхэг уламжлалтай нийгмийг тодорхойлоход бэрхшээлтэй байдаг аж.¹⁸ Хөгжиж буй олон оронд төрийн албан хаагчдын олон нийтийн өмнө хүлээж буй үүрэг ба хувийн ашиг сонирхол хоорондын зааг тодорхойгүй, бүдэг бадаг байдаг. Ийм нийгэмд уламжлал ёсоор төрийн албан хаагчид нь гэр бүлийнхээ өмнө давхар хариуцлага хүлээж, тэднийгээ ивээн тэтгэж, ажилтай болгох “үүрэгтэй” байдаг.

Бүхий л нийгэм соён гэгээрүүлэх үзэл санаа, либерал ардчилал, капиталист эдийн засаг бүхий "орчин үе" рүү шилжиж байна гэсэн дүгнэлтэд колонишлолын дараах үеийн судлаачид шүүмжлэлтэй хандаж байлаа. Эдвард Саид гэхэд л дэлхийн өмнөд нутгийг ориентализм буюу "дорно дахины үзэл"-ээр хэрхэн тодорхойлж, хөгжингүй, буурай хөгжилтэй хэмээн нийгмүүдийг хувааж, эрэмб, шатлал тогтоосон өрнөдийн эрдэмтдийг шүүмжилсэн.¹⁹ Авлигыг "сул дорой" эсвэл "хөгжиж буй" орнуудад л ажиглагдаг үзэгдэл болгон тайлбарласнаар аж үйлдвэржсэн, хөгжингүй орнуудын төр, хувийн хэвшил зэрэг бүтцэд бугшсан авлигыг "албаар" үл тоомсорлож байгааг Росе Акерманн анхааруулсан байдаг.²⁰

Тиймээс одоо шилжилтийн үеийн парадигм гэдэг санааг орхих хэрэгтэй болжээ.²¹ Бүх улс заавал эрх зүйт-ухаалаг дэглэмд шилждэггүй, шилжлээ ч гэсэн тэдний хөгжлийн замнал өрнөдийн орнуудынхаас ихээхэн ялгаатай байна. Эдийн засгийн дэглэмийн хувьсал нь нийгмийн хамгааллын бүтцийг хэрхэн өөрчилдөг талаар болон улс төр, ёс суртахууны өндөр төлөвшил бүхий дэглэмд ямар дарамт үзүүлдэг талаар модернизацийн онолд тайлбарладаг.²²

III. Улс төр, эдийн засгийн хөгжилд авлигын үзүүлэх нөлөө

3.1 Эдийн засгийн өсөлтөд үзүүлэх авлигын функциональ болон функциональ бус нөлөө

Улс төрийн авлига ба эдийн засгийн өсөлт хоорондын хамаарлын асуудал

хэдэн арван жилийн туршид ширүүн маргаан дагуулсан сэдэв байсаар байна.

Хөгжлийн түрүү үе

Хөгжлийн онолын түрүү үеийн эрдэмтэд хөгжлийн төслүүдийн хэрэгжилтэд үзүүлэх авлигын шууд нөлөөлөлд гол анхаарлаа хандуулдаг байжээ. Улс төрийн авлигын хөрөнгө оруулалтад үзүүлэх нөлөө эрдэмтдийн санааг хамгийн ихээр зовоож байв.²³ Хөгжлийн төслүүдэд төрөөс үзүүлэх санхүүжилтыг гадаадын банкууд дахь дансаараа дамжуулан завших боломжтой байсан нь санхүүжилт буруу гараар орох боломжийг бүрдүүлж байв. Хувийн секторын хөрөнгө оруулалтын шийдвэр эдийн засгийн ашигтай ажиллагааны төлөө бус харин хувийн болон төсвийн секторын авлигад идэгдсэн шийдвэр гаргагчдыг хахуульдахад зарцуулагдаж байж магадгүй. Үүний зэрэгцээ улс төрийн авлига нь төрийн татвараас олох орлого ба мөнгөний урсгалыг тасалдуулах аюултай. Хахуульд автсан татвар хураагчид татварын төлбөрийн хэмжээг эрс бууруулдаг. Гадаадын шууд хөрөнгө оруулагч нар төрийн институцуудын хөшүүн байдал, авлигаас болж зориг нь мохож байна.

Хоёр дахь санаа зовоосон асуудал бол хүний нөөцийг тарамдуулж буй явдал юм.

"Тухайн улсын улс төрийн элитүүд авлигын хүчээр баяжих гэж оролдох явцдаа асар их цаг, эрч хүчийг зарцуулдаг учраас хөгжлийн хөтөлбөрүүд хэрэгжих хугацаа, магадлал тэр хэрээр буурч байдаг."²⁴

Залуу авьяастнууд мэргэжлээ сонгохдоо эдийн засгийн тэргүүлэх салбарыг бус

харин ажлын байр нь илүү баталгаатай, өөр ажилд шилжих боломжтой гэдэг утгаар нь төрийн албыг чухалчилдаг. Улмаар тэдний оюуны чадварыг дайчилж чадахгүй, цалин багатайд, эсвэл хөдөлмөрийн үнэлэмж доогуур учраас хахуулийн мөнгөөр амьдралаа залгуулахаас өөр аргагүй байдалд оруулдагт нь төрийн захиргааны байгууллагад эгдүүцэж урам нь хугардаг болов уу.

Чөтгөрийг өмгөөлөгч: Ревизионизм

Дээрх үзэл бодлуудад ревизионист эрдэмтэд эргэлзээтэй ханддаг. Хувийн компаниуд болон зах зээлийн хөрөнгө оруулалт хөгжлийг хөтөлж байдаг төдийгүй хөгжилд эерэг нөлөөтэй гэж үздэг. Харин үүнд хүнд суртал ихээхэн хортой нөлөөтэй хэмээн болгоомжилдог. Энэхүү хүнд суртлын мангасаас айх либерал айдсыг С.Хантингтон онцгойлон тэмдэглэж, дараах байдлаар хошигнон тайлбарлажээ.

“Эдийн засгийн өсөлтөд хөшүүн, хэт төвлөрсөн, хүнд сурталтай бөгөөд үнэнч бус төрийн албатай нийгмээс илүү муу нөлөөтэй ганц л зүйл байдаг. Тэр нь бас л хөшүүн, хэт төвлөрсөн, үнэнч бус хүнд суртал бүхий төрийн албатай нийгэм юм.”²⁵

Тиймээс авлигыг бүхнийг чадагч боловч бодлогогүй, Левиафаны эсрэг сул дорой боловч ухаалаг бизнес эрхлэгчдийн зэвсэг гэж Брайбэри тайлбарласан. Мөн Майрон Вайнер ар араасаа хөвөрсөн уян хатан байдал үгүй бол хүнд сурталт захиргааны байгууллагууд эдийн засгийн үйл ажиллагааг боомилох байсан гэжээ. Татвар хураагчаас авч “далд хийсэн” цент

бүр нь хувийн бизнес эрхлэгчдийн хөрөнгө оруулалтдаа зарцуулах цент байх учиртай болохыг Натаниел Леф сурталчилж байна.²⁶ Зүүн өмнөд Ази болон Зүүн Африкийн үндэстний цөөнхөөс гаралтай компанийн эздийн нийгэмд эзэлж буй байр суурьт эрх зүйн баталгаа байхгүй тул тэдний хувьд авлига нь ялгаварлан гадуурхалтыг даван туулах нэгэн төрлийн хэрэгсэл гэж үзэж болох юм.²⁷ Мөн нэг талаас нь харвал авлига нь эдийн засгийн өсөлтийг дэмжиж буй мэт харагдаж байж болох юм.

Баялаг бүтээх бус түрээсээс ашиг олох нь: Вашингтоны зөвшилцөл үүссэн нь

ОУВС-гийн эдийн засагч Паоло Мауро 1980-аад оны үед авлигын түвшин өндөр байхын хэрээр хөрөнгө оруулалтын хэмжээ бага байдгийг тогтоосон нь авлигад эргэлзэгчдийн дунд маргаан дэгдээсэн. Тэрээр мөн хөгжлийн зорилтуудыг хэрэгжүүлэхийн төлөө зарцуулж буй болон хувийн секторын хөрөнгө оруулалтын хэмжээ нэгэн адил доогуур байдгийг баталсан.²⁸ Макро эдийн засгийн хэтийн төлөвөөс харахад авлигажсан “мөнгө хураадаг газрууд” нь ашиг сонирхлыг өдөөх систем шиг үйлчилж, эцэст нь системийн үйл ажиллагааг бүхэлд нь удаашруулдаг.²⁹

Эдийн засгийн өсөлтийн суурийг бүрдүүлэх, дэд бүтэц ба нийтийн үйлчилгээгээр хангах зэрэг амин чухал үүргээ биелүүлэхэд нь төрд саад болдог. Ийм учраас Розе Акерманн авлигыг сайн засаглалын парадигмтай холбож тайлбарласан:

“Эрх зүйт төрийн зарчмуудын дагуу үйл ажиллагаагаа явуулдаг төр тогтвортой байж, хөгжлийн давуу талууд бий болдог. Харин авлига газар авахын хэрээр төрийн легитим шинж суларч, эдийн засгийн өсөлтийн суурь ганхаж эхэлдэг.”³⁰

Авлига ба эдийн засгийн өсөлтийн талаарх шинжлэх ухааны маргаанд (дискурс) “түрээслэгч хайгсдын” нөлөөгөөр парадигмын хоёр дахь шилжилт явагдсан. Түрээслэгч хайгсдыг өргөн утгаар нь тодорхойлвол нөөц шаардсан дахин хуваарилалтын үйл ажиллагаа хэмээн үзэж болно.³¹ Уг тодорхойлолт ёсоор бол төрийн зүгээс зах зээлийг хязгаарласан нөхцөлд л түрээслэгчид гарч ирдэг.³² Түрээсийн эдийн засаг нь зөвхөн төр-хувийн өмч нягт сүлжилдсэн түүхий эд олборлолтын салбараас гадна монополд өртсөн үүрэн холбоо болон мэдээ мэдээллийн салбарт мөн ажиглагддаг. Эрх баригчид болон тэдний ойр дотны хүмүүсийн хоорондын ивээн тэтгэж, харж үзэх тогтолцоо нь “түрээсийн эдийн засаг” бүрийн үндэс байдгийг улс төрийн эдийн засагчид онцолж байна. Үүний эсрэгээр үйлчлүүлэгчдийн сүлжээнд түгээх эх үүсвэрээр хангах замаар түрээс хайж буй хүмүүс ивээн тэтгэх дэглэмийг тогтворжуулдаг.

Эдгээр үндэслэлүүд санхүүгийн капитализмын даяаршлын эхэн үе ба неолиберал үзэл баримтлал үүсэн бий болж байх үед ихээхэн тархаж байлаа. Хойно өгүүлэх IV.1-р хэсэгт “авлигатай хийх тэмцэл” нь хэрхэн Вашингтоны зөвшилцөл болон сайн засаглалын

хөтөлбөрийн нэг хэсэг болсон тухай өгүүлнэ.

Эдийн засгийн либералчлал хэдэн арван жилийн турш үргэлжилсэн хойно ч системчлэгдсэн авлига байсаар байлаа. Саяхан дэлхийн өөр өөр бүс нутагт оршдог шилжилтийн үедээ байгаа 6 орны кейсийг харьцуулан үзсэнээр эдийн засгийн либералчлалын зэрэг ба системчлэгдсэн авлигын түвшин хоёрын хооронд шууд хамаарал байхгүй гэдгийг тогтоосон.³³ Харин ч эсрэгээрээ төрийн өмчийг хувьчлах нь төрийн албанд танил талтай капиталистуудад алтан зоос жингэнэх чимээ адил сонсогддог аж.³⁴ Төрийн зохицуулалтыг халснаар хувийн секторт авлигын шинэ боломжууд нээгдсэн ба хувийн компани, корпорациудын оролцсон авлигын дуулиант хэргүүд нь авлига бол зөвхөн бүхнийг зохицуулдаг төр засаг болон зах зээл дутагдсанаас үүсдэг асуудал биш юм гэдгийг харуулсан.³⁵ Энэ бүх нотолгоонуудыг үл харгалзан дэлхийн санхүүгийн капитализмын үндэс болсон неолиберал тэмцлийн хүрээнд “сгону /танилын хүрээний/ капитализм” эргэн ирж байна.³⁶

Үүргээ гүйцэлдүүлэх болон эс гүйцэлдүүлэх хоорондын зааг

Сүүлийн үеийн судалгаанууд авлигын эдийн засгийн хөгжилд гүйцэтгэж буй үүрэг ба эдийн засгийн хөгжилд учруулж буй саад хоёрын хооронд аль болохоор тэнцвэртэй зураглал гаргахыг оролдож байна.³⁷ Авлига өргөн тархсан орнуудын эдийн засгийн үсрэнгүй нөхцөл байдлыг харгалзан үзвэл авлига нь эдийн засгийн өсөлтөд төдийлөн сөргөөр нөлөөлдөггүй

нь харагдана.³⁸ Өөрчлөлтийн хүрээнд авлига нь үр дүнтэй байгууллагуудын чиг үүргийг орлож эсвэл нөхөх маягаар түр ашигтай үүрэг гүйцэтгэдэг. Харин шинэ судалгаагаар авлигын эерэг нөлөө үзүүлдэг байдал саад учруулах нөлөөгөөр солигдох тэр заагийг тогтоохыг оролдож байна.³⁹ Жишээлбэл, Хятадад албан ёсны бүтцүүд дутмаг учраас авлигад автсан сүлжээнүүд магадгүй олон талт үйл ажиллагааны найдвартай байдлыг хангах хүрээг тогтоож өгдөг байж болох юм:

“Шилжилтийн эхний үе шатан дахь авлига нь хосолмол эрэмбийн тогтолцооны бэрхшээлийг даван туулахад туслах болно [...] Авлига ба түүний чанар компанийн эздийнхээс дээрмийн шинж чанартай болон хувирахын цагт байгууллагын эдийн засгийн өсөлттэй уялдуулахад үүргээ гүйцэтгэх чадамжгүй байдал нь улам бүр дорддог.⁴⁰

Өөрөөр хэлбэл авлига ба эдийн засгийн өсөлтийн хамаарлыг цав цагаанаар эсвэл тас хараар илэрхийлэх боломжгүй юм. Шилжилтийн эхний үе шатуудад хосолмол дэглэмийн бэрхшээлүүдийг даван туулахад тустай байж болох ч хожим эдийн засгийн өсөлтөд саад учруулах нөлөө үзүүлдэг. Дүгнээд хэлэхэд улс төрийн авлига ба эдийн засгийн өсөлт хоорондын хамаарлын талаар эсрэг тэсрэг ширүүн маргаан үргэлжилсээр байна. Авлигын сөрөг нөлөө хэр гүнзгий, хэр өргөн хүрээг хамарсан тухай таамаглалууд хоорондоо хол зөрүүтэй байна. Таамаглал ямар байх нь эдийн засгийн хөгжлийн загвараас хамаарна. Энэ нь авлигын тухай үзэл санаа нь магадгүй үзэл суртлын буруутгал

зөвтгөлөөс ангид бус гэдгийг харуулж байгаа юм.

3.2 Улс төрийн хөгжилд авлигын үзүүлэх нөлөө

Эдийн засгийн инноваци нийгмийн бүтцийг өөрчилдөг. Нийгэм хурдан өөрчлөгддөг боловч харин улс төр болон ёс суртахууны тогтолцоонууд ерөнхийдөө царцанги төлөвтэй юм. Доройтон буй элитүүдийн давамгайлах байр сууриа дахин олж авахаар хийж буй тэмцэл өөрчлөлтийг эсэргүүцэгч хүч болдог. Бүтцийн талаас нь авч үзвэл шилжилтийн үе нь хоорондоо өрсөлдөгч хоёр өөр эдийн засаг, нийгэм, улс төрийн хэм хэмжээнүүд болон ёс суртахууны тогтолцоо зэрэгцэх орших байдлаар тодорхойлогддог.

Хэрвээ “улс төр”-ийн хөгжлийг урт хугацааны туршид хууль ёсны хүлээн зөвшөөрөгдөх байдлаа хадгалж чадах нийгмийн бүтэц болон үйл явцын өсөлт (эсвэл бууралт) гэж ойлгож болох юм бол шилжилтийн нийгмүүдийн гол үүрэг нь нийгмийн асуудлыг шийдвэрлэх чадвартай улс төрийн бүтэц, үйл явцыг бий болгох явдал болох юм.⁴¹

Шилжилтийн үйл явцад авлига, тодорхой бүлгийн эрх ашгийг хамгаалсан улс төрийн бодлого, төрөл садан, танил талаа тэтгэдэг систем чухал үүрэг гүйцэтгэдэг гэдэгтэй маргах хүн бараг гарахгүй биз. Шилжилтийн үеийн тогтворгүй, зөрчилдөөн бүхий цаг үед авлигын үр дагавар чухам юу байх вэ? Авлига нь улс төрийн хөгжилд саад болж байна уу эсвэл хөдөлгөгч хүч болж байна уу гэдэг сэдвээр маргалдсаар ирлээ.

Улс төрийн эдийн засаг: шинээр төрөн гарч буй болон уруудан буй ангиуд хоорондын тэмцэл

Уг тэмцлийг улс төрийн эдийн засаг талаас нь авч үзвэл шилжилтийн үйл явц нь буух эзэнгүй, буцах хаяггүй бүтцүүдийн өөрчлөлт бус харин шилжилтийн үйл явцын ялагч, ялагдагсдын хооронд улс орноо хяналтандаа авахын төлөө явуулж буй ширүүн тэмцэл болох юм.

“Төсвийн хөрөнгөнд гар дүрэхийн төлөөх тэмцэл маш ширүүн өрнөдөг. Учир нь өмнөх үеийн өрсөлдөөнөөс ашиг хүртэгсэд нь ангийн эволюцийн хувьслын ялагчид бөгөөд дараах үеийнхэндээ ч нөлөөтэй байх нь тодорхой”⁴²

Хэдийгээр авлига нь капиталист улс төрийн эдийн засгийг бүрдүүлэх гол хүчин зүйл боловч авлигыг шаардлагатай болгоод байгаа шилжилтийн арга хэлбэрийг эсэргүүцэгч бүлгүүдийг худалдан авах хэрэгцээг бий болгодог гэж Муштак Хан үзэж байна.

“Олон тохиолдолд шилжилтийн үеийн хожигч болон тодорч буй хүмүүс нь их азтай, улс төрийн хэлхээ холбоо сайтай, шилжилтийн үеэс өмнө хөрөнгөжсөн, хээл хахууль авсан хүмүүсийн нэг л байдаг. Эдгээр тохиолдлын аль нэгнийх нь ачаар хөрөнгөжөөгүй байх боломжгүй бөгөөд үүнээс үүдэлтэй орлого ба хөрөнгийн зөрүүг өөрөөр тайлбарлах боломжгүй. Энэ үйл явцын дунд бий болсон шударга бус явдал нүднээ илт харагддаг тул дээрх шинж тэмдгүүдийн эсрэг сөрөг хүчин байгуулахад харьцангуй хялбар юм.

Илтэд хөрөнгөжсөн бүлгүүдийн эсрэг зогсох сөрөг хүчин нь бүтцийн хоёр дахь дарамтыг үүсгэж улмаар хээл хахуулийн хэмжээг эрс нэмэгдүүлсэн олон тохиолдол гарч байсан. Зохион байгуулалттай бүлгүүдийн эсэргүүцлийг дэмжлэг болгон хувиргахын тулд өрсөлдөгч нар нь тэднийг цалин хөлсөөр худалдаж авах шаардлагатай болдог. [...] Энд төрийн зүгээс улс төрийн асуудал үүсгэх хамгийн өндөр магадлалтай хүмүүст нөөцөөсөө хуваарилж эхэлдэг.”⁴³

Хантингтон хээл хахууль болон ангийн зөрчил хоорондын уялдаа холбоог тайлбарласан байдаг. Шинээр гарч ирж буй бүлэглэл улс төрд өөрсдийн өгсөх замыг дардан болгох хэрэгсэл болгон авлигыг ашиглахын зэрэгцээ авлигыг унтраах урвалжийн үүрэг гүйцэтгэж, нийгмийн эрх мэдлийн шатлал хоорондын хэврэгхэн тэнцвэрийг ангийн дайн, хүчирхийлэлд хүрэхээс сэргийлдэг:

“Энэ утгаараа авлига нь өөрийн нөөц бүхий шинэ бүлгийн хүчирхэгжилт, тэдний улс төрийн салбарт нөлөөгөө бэхжүүлэх гэсэн хүчин чармайлтын үр дүн болж байгаа юм. Түүнчлэн авлига нь шинэ бүлгүүдийг улс төрийн системд хүлээн авах хэрэгсэл болно. Учир нь хангалттай хурдан хугацаанд хууль ёсны, хүлээн зөвшөөрөгдөх хэрэгслүүдээр эдгээр бүлгүүдийг улс төрийн тогтолцоонд нэгтгэх боломжгүй юм. Шинээр төрсөн саятнууд сенатед суудал худалдан авах замаар тогтолцооны гаднах эсэргүүцэгч биш харин улс төрийн системийн нэг хэсэг болдог. Авлига

санал болгоод систем хүлээж аваагүй тохиолдолд системийн нэгэн хэсэг болох боломжгүй тул энэ нь илүү найдвартай арга юм.”⁴⁴

Үүнтэй адил сонгогч олон түмэн [...] саналын хуудасны хүчээ ашиглан улс төрийн хүчнээс ажлын байр, халамж, тэтгэмжийн үйлчилгээг нэг үгээр хэлбэл бас л худалдан авдаг. Тэгэхлээр ядуусын авлига ч гэж бий, мөн баячуудын авлига ч байдаг гэсэн үг. Зарим нь улс төрийн эрх мэдлийг мөнгөөр сольдог бол зарим нь мөнгийг улс төрийн эрх мэдлээр сольдог.⁴⁵

Жозеф Най нийгмийн өөрчлөлтийн улмаас үүссэн анги хоорондын зөрчлийг улс төрийн талбарт байр суурь олж авахыг хүсэн эрмэлзэгчдийн өнцгөөс тайлбарладаг:

“Авлига нь эрх мэдэл ба хангалуун амьдралд хүрсэн хэсэг ба хөрөнгө дээрээ тулгуурлан эрх мэдэлд хүрэхийг эрмэлзэгчид хоорондын ангал дээгүүрх гүүр болж өгдөг. Хотод шинээр шилжиж ирсэн оршин суугчдын хувьд авлигад суурилсан улс төрийн шийдвэр гаргах тогтолцоо илүү хялбар, ойлгомжтой санагддаг нь, мөнгө л байвал овог аймаг, үндэс угсаа гэлгүй засгийн газартай холбож өгдөгтэй нь холбоотой.”⁴⁶

Хятадын эдийн засгийн өөрчлөлтийн явцад хүчирхэг боловч ядуу, хуучин элитүүд, шинэ чинээлэг элитүүдийн хооронд улс төрийн ямар ч нөлөөгүйгээр тохиролцоо явагдаж, шинэчлэлийн явц тогтворжин, хуучин элитүүд улс төрд байсаар байна:

“Энэ талаас нь авч үзвэл авлигыг шинэчлэлийн үйл явцыг тогтворжуулагч гэж ойлгож болмоор. Учир нь асар богино хугацааны дотор нийгмийн статус, харьцангуй хангалуун, чинээлэг байр сууриа адсан, нөлөө бүхий хуучин элитүүдийг улс төрд сэтгэл хангалуун хэвээр байлгаж, шинэчлэлийн хөдөлгөөнд саад учруулахаас сэргийлж байсан юм.”⁴⁷

Авлига нь эрх баригч элитүүдийн хувьд шинээр гарч ирж буй сөрөг хүчний бүлгүүдийг ‘худалдаж авах’ хэрэгсэл байж болох ч, эдгээр бүлгүүдэд хуучин элитүүдийн зөвхөн хяналтанд байдаг байсан салбаруудад нэвтрэх боломж олддог аж. Эндээс ихэвчлэн хүчирхэг, тогтсон бүлэглэлүүд эрх ашгаа хамгаалах зорилгоор цуурхал тарааж, авлигын эсрэг шүүмжлэлийг хөөрөгддөг болохыг Натаниэл Лефф ажиглажээ:

“Улс төрийн үйл явцад оролцох, нэг хэсэг нь байх сонирхлыг гүйцэлдүүлэгч ганц арга хэрэгсэл нь авлига байж болох юм. Тиймээс, хэрвээ эрх мэдэл бүхий элит хэсэг өөрийн төр засаг дахь нөлөө, эрх мэдлийг алдахыг хүсэхгүй байгаа бол гадны ямар нэг нөлөөллийг таслан зогсоох, эсхүл хяналтдаа байлгах хэрэгтэй болдог.”⁴⁸

Цаашлаад Най өөрчлөлтийг даван гарахад сул дорой төрд тулгарах тодорхой хүндрэлүүдийг тодорхойлсон. Тэдэнд эрх мэдлээ гүйцэд хэрэгжүүлэх арга барил дутмаг байх тул авлигад тулгуурлах хэрэгцээ үүснэ:

“Өөрчлөлт шинэчлэлийг даван туулж байгаа шинэ тутам төвхнөсөн төр засгуудын улс төрийн тогтолцооны чадамж нь тэдгээрийн шинэ институцуудийн сул хөгжил, эрх мэдлийн хуваагдал, хагарлаас болж тодорхой давтамжтайгаар хяналтгүй болж байдаг. Ийм төрийн удирдагчид үзэл санаа, албадлага болон эд хөрөнгийн урамшуулал хүртээх зэрэг хосолмол аргаар засаглах шаардлагатай болдог. Хууль ёсны дагуу эд хөрөнгө хүртээх явдал дээр авлига бас нэмэгдэнэ.”

Үүний зэрэгцээ, эрх баригчид бүтцийн том өөрчлөлтийг шаардаж буй бүлгийнхний дарамт шахалтыг бууруулах хэрэгсэл болгон авлигыг ашигладаг. Авлига, хүчирхийлэл болон өөрчлөлтийн чиг үүргийн ижил төсөөтэй чанарт Хантингтон хэдийнээ анхаарал хандуулсан. Тэдгээр нь бүгд орчин үежилт, улс төрийн институцийн сул дорой байдлаас үүдэлтэй болохыг тогтоожээ. Зарим талаараа нэг талын муу зан үйл нөгөөдөө нөлөөдөг:

“Дэг журамтай тогтолцоо бүхий улс төр, эсвэл ивээн тэтгэх тогтолцоотой улс төрийн харилцаанд авлига нь нийгмээс тусдаа ялгарах болсон бүлгүүдийн ашиг сонирхлыг шуурхай, тодорхой, найдвартай хангах хэрэгсэл болдог. Энэ утгаараа улс төрийн тогтолцоог авч явахад яг л өөрчлөлт, шинэчлэл шиг үүргийн авлига гүйцэтгэдэг байж болох юм. Тэгэхээр авлига өөрөө өөрчлөлтийн зарим хэсгийг орлож байдаг бол мөн авлига, өөрчлөлт хоёр нийлээд хувьсгалыг орлодог байх. Бодлогын

өөрчлөлт хийх дарамт шахалтыг авлига сааруулж байдаг бол бүтцийг углуургаар нь солих хувьсгалт шахалтыг өөрчлөн байгуулалт сааруулж байдаг аж.”⁴⁹

Дүгнэж хэлэхэд эрх мэдэл, авлига, өөрчлөлт шинэчлэл гурвын хоорондын тоглолт бол маш цогц хэлбэртэй юм. Нэг талаас, улс төрийн тавцанд шинээр төрж гарсан нийгмийн бүлгүүдтэй хамтран ажиллах, эсвэл тэднийг худалдан авахад авлига эрх баригчдад тусалдаг бол нөгөө талаас авлига нь шинээр төрөн гарч байгаа бүлгүүдийг улс төрийн ертөнц өөд татах татлага болж байдаг.

Институцчилэл

Улс төрийн институцлэлийн дутмаг байдлын үр дүн бол авлига хэмээн Хантингтон тодорхойлов:

“Авлига бол улс төрийн үр нөлөө бүхий институцчилэл байхгүйн нэг хэмжүүр юм. Төрийн албан хаагчид гаднаас үзүүлэх шахалтын улмаас институцийнхээ үүргийг чанд биелүүлэх боломжгүй байна.

Шинэчлэлийн гүнзгий, эрч хүчтэй үе шатанд авлига өргөн тархсан байдаг. Улс төрийн шинэчлэл, хөгжлийн ялгаатай байдал нь тухайн нийгмүүдийн авлигын түвшний ялгаанаас илэрхий харагдана.”⁵⁰

Нийгмүүд улс төрийн харилцааны үйл явцыг институцчилээгүй нөхцөлд авлига гэх зэрэг далд механизм үүсэх хэрэгцээ байдаг. Үндэстний улс төрийн хэрэгт үр дүнтэй оролцох, үйл ажиллагаа сайтай улс төрийн намууд гарч ирнэ гэж найдаж

байгаагаа Хантингтон 1960-аад онд бичиж байжээ:

“Улс төрийн сайн намгүй төр засаг болон хувь хүний, гэр бүлийн, овгийн эрх ашгийг дээдэлдэг нийгэмд авлига өргөн тархсан байдаг. Орчин үеийн засаглалын хувьд улс төрийн намууд сул дорой, хүлээн зөвшөөрөгдөхгүй бол авлига гарах магадлал өндөр байна. Тайланд, Иран зэрэг орнууд дахь улс төрийн намуудын эрх хязгаарлагдмал байсан нь хувь хүн болон төрөл садны ашиг сонирхол дээр тулгуурласан авлига өргөн тархахад хүргэсэн.”⁵¹

Өрнөдийн түүхэн туршлагаас үзэхэд ч адил зүйлс анзаарагддаг:

“Улс төрийн намууд эхэндээ бюрократ тогтолцооны шимэгчид байсан бол сүүлд нь тодорхой бүлэглэлийн зүгээс үзүүлэх сөрөг нөлөөнөөс хамгаалах хоточ нохойн үүргийг гүйцэтгэгч болж хувирсан. Хэнри Фордын хэлсэнчлэн намын гишүүнчлэл, авлига хоёр эсрэг тэсрэг зарчим аж. Намын гишүүнчлэл нь нийтийн өмнө хүлээсэн үүрэг дээр үндэслэсэн холбоог байгуулахыг зорьдог бол авлига нь өөрийн мэдэлгүйгээр хувь хүнийг үзэл бодолгүй, хариуцлага хүлээдэггүй тийм байдал руу түлхдэг. Намын институцуудын сул дорой байдал авлигад боломж гаргаж өгдөг.”⁵²

Улс төрийн намуудын системийн үйл ажиллагаанд онцгой анхаарал хандуулах нь шинэчлэлээр дамжин үүсэх хэв маягийн өөрчлөлтийг ойлгоход тусалдаг. Уламжлалт өнцгөөс зөрчлийг нийгмийн

нэгдмэл байдалд аюул учруулагч гэж үздэг. Тиймээс сонгуулийн ардчиллын онцлог нь авлига, популизмыг хөөрөгдөж, улс төрийн намуудыг хүчээ улам зузаатган, хоолны савтайгаа зууралдахад хүргэж байдаг. Харин орчин үед олон нийтийн зүгээс хараа хяналт тавьж байдаг нээлттэй өрсөлдөөн нь авлигыг хязгаарлаж байна. Түүнчлэн өрсөлдөөнт улс төрийн систем удирдлагыг тодорхой хугацаанд сольж, хэмжээгүй эрхт байдал, авлигыг хязгаарлаж байдаг учраас эрх мэдлийн тогтолцоон дахь муудсан хэсэг цэвэрлэгдэж байдаг юм. Адам Смитийн хэлсэнчлэн, зах зээлийн үл үзэгдэгч гар хувиа борлуулдаг хувь хүмүүсийн зан төрхийг олон нийтийн ашиг тусын төлөө нэгтгэдэг байна.

Хөгжиж буй орнуудад өнөө цагийн ивээн тэтгэх тогтолцооны амин чухал хэрэгсэл болох улс төрийн намуудын хөгжил маш сул байна.⁵³ Энэ нь 19 дүгээр зууны сүүл үеийн АНУ, Европын “улс төрийн намын машин” гэдэгтэй дүйж очихоор юм. Улс төрийн авлигыг эсэргүүцсэн нийгмийн бухимдал нь либерал шинэчлэлийн хөдөлгөөнийг үүсгэж, авлигыг арилгахын төлөө шударга бус байдлыг бэхжүүлэхийг зорьсон юм:

“Намын дарангуйлалтай тэмцэн, эрх мэдлийг нь хумиж, төрийн сул дорой байдлыг сайжруулах чиглэлд холбооны шүүхүүдийн зүгээс нөлөөлөхөөр хичээж байна. Тэдний шийдвэрүүд нь нийгмийн үйл ажиллагааг зохицуулах, нийтийн сайн сайхны төлөө гэдэг ойлголтыг баталгаажуулах зорилготой юм. [...] Шүүгчид улс төрчдийн чадваргүй

байдал, авлигад дургүйцэж байсан ба нийгмийн тогтолцоонд бүхэлд нь хяналт тогтоосон авлигажсан улс төрийн системээс татгалзах ёстой гэж үзэж байв.”⁵⁴

Улс төрийн намаас хараат болсон гүйцэтгэх засаглалын үйл ажиллагаанд нийгэм, олон нийт үл итгэх болсон нь хараат бус комисс, хүчтэй шүүх засаглалыг төрүүлсэн.

“Гүйцэтгэх засаглалд үл итгэх олон түмний хандлагыг намжсан засгийн газар олж харсан байна. Энэхүү хандлага явсаар гүйцэтгэх засаглалын легетим шинжийг сулруулж болзошгүйг ойлгосон Засгийн газар зарим эрх мэдэл, чиг үүргээ бие даасан агентлагуудад шилжүүлсэн. Ялангуяа АНУ-д авлигын эсрэг институтчлэгдсэн бүтцийг байгуулж байлаа.”⁵⁵

Ангийн ашиг сонирхлоос үүдэн цөөнхийн засаглалаас олонхийн засаглалд шилжих үзэгдэл гарч ирсэн. Алексис де Токвилл ‘Олонхын дарангуйлал’-аас элит, дунд ангийнхан үргэлж эмээж байдаг талаар анхааруулсан байдаг.

Олон улс оронд либерал ардчилал, зах зээлийн эдийн засгийн үзэл санааг баримтлагчдын итгэл үнэмшлийн эсрэг авлигын сүлжээ зохион байгуулалттайгаар дайралт хийж байдаг. Тиймээс сүүлийн үед модернизацийн онолыг баримтлагчид ардчиллыг улам бүр бэхжүүлэх асуудлыг хөндөх болсон. Ардчиллын институцуудийг байгуулах, сайн засаглалыг бэхжүүлэхээс гадна авлигын түвшинг бууруулахад ардчилал өөрөө шийдвэрлэх үүрэгтэй байж

чадахгүй байна хэмээн Кристиан ван Зеүст мөн дүгнэсэн байдаг:

“Аливаа нийгэмд ардчилал хэр хөгжсөнийг авлигын тогтолцоо, клиентализм, эрх мэдлийн төвлөрөл хэр их байгаагаар хэмжиж болно. Ардчилал хөгжиж, бүх салбарт нэвчиж байж л эдгээр сөрөг үзэгдлүүдийг бууруулахад эерэг нөлөө үзүүлж чадна. Харин энд өгүүлээд буй ардчиллын хөгжлийг хэмжих шалгуур, босго их өндөр байдаг аж.”⁵⁶

Ардчиллын хөгжлийн энэ өндөр босгыг давж чадаагүй байгаа орнуудад нийгмийн хяналт сул байдаг нь иргэд авлига, бусад улс төрийн сөрөг үзэгдэлд татагдах нөхцөл болж өгдөг байна. Энэхүү босго гээд байгаа нь ардчилал түр хугацаанд тогтож байх хэрэг биш бөгөөд түүний чанарыг хэлж байгааг анхаарах хэрэгтэй. Өөрөөр хэлбэл авлига устан үгүй болоход ардчилсан зарчим хэр ‘бат бэх’ тогтож байгаа нь нөлөөлөхгүй, харин хэр ‘гүнзгий’ сууж өгсөн нь нөлөө үзүүлнэ. Гүнзгий сууж өгснийг нь шударга сонгуулийн өрсөлдөөн, иргэний улс төрийн эрх, эрх чөлөө зэрэг зүйлс хангагдаж чадсан байдал илтгэн харуулна.⁵⁷

Авлига бол улс төрийн институтчлэгдсэн байдлын сул хөгжлийг илтгэж байгаа зүйл бөгөөд, түүний үр дүн. Улс төрийн институтчилэл гэдэгт улс төрийн намыг бэхжүүлэх тухай түлхүү ойлговол зохино. Харин олонхийн зарим нь улс төрийн намуудыг бэхжүүлэхийг, зарим нь харин эсрэг байр суурьтай байдаг. Сүүлийн үед олон орны дотоодод өрнөж байгаа үйл

явдлаас харвал дээрх хоёр гаргалгаа хоёулаа учир дутагдалтай нь нотлогдож байгаа тул асуудлын зохистой тэнцвэрийг олж тогтоох шаардлагатай болж байна.

Авлига болон легитим шинж

Авлига болон легитим чанарын харилцан уялдаа нь нийгэм, улс төр дэх 'ёс суртахууныг эрхэмлэгч' болон 'ревизионист' чиг баримжаатай бүлгүүдийн хоорондын халуун маргааны сэдэв болсоор ирсэн. Модернизацийн онолын талаарх Веберийн сургаалийг баримтлагчдын үзэж байгаагаар авлигын асуудлыг ёс суртахууны зарчмаар ойлгох нь хөгжиж байгаа нийгэмд ихээхэн сөрөг нөлөөтэй байдаг аж.⁵⁸ Учир нь ёс суртахууны зарчмыг баримтлагчид "хууль тогтоомж, дүрэм журмын зохицуулалтаар нийгэм дэх бүхий л маргаантай асуудлыг шийдвэрлэнэ гэвэл олон нийтийн дэмжлэг аажимдаа үгүй болж, хүмүүс хуулийн дагуу амьдрах хүсэлгүй болдог" гэж итгэдэг.⁵⁹ Үүний үр дүнд авлига газар авч, засаглалын легитим чанар сулардаг.

Энэхүү үзлийг төр оршин тогтноход авлига зарим талаараа ашиг тустай хэмээн тайлбарладаг ревизионист судлаачид 1960-аад оны үед үгүйсгэж гарч ирсэн. Арнолд Хайденхаймер энэ талаар:

"Улс төрийн-захиргааны хөгжлийн эхэн үед ...төрөл садны хэлхээ, бэлэг сэлт өгч, авалцах явдал үндэстний нэгдэл, тогтвортой байдал, олон түмний нийгмийн идэвх, намын систем бүрэлдэх, улс төрийн институцууд дэх албан хаагчдын нэр хүндийг дээшлүүлэхэд нэмэр болсон байж болно."⁶⁰

Улс төрийн тогтолцооны легитим шинжийг устгаснаар авлига нь нийгмийн тогтвортой байдлыг хангах, магадгүй үндэстнийг нэгдмэл, цул болгох үйл явцыг ганхуулагч хүчин зүйл болдог. Хуучин тогтолцооны үед нийгмийн хувьсгал гарах үндсэн шалтгаан нь авлига байсан гэх талаар яг таг судалж тогтоосон зүйл байхгүй л дээ. Харин цэрэг, хүчний байгууллагын зүгээс авлигыг легитим чанарыг алдагдуулах нэг шалтгаан гэж үзвэл энэ нь магадгүй нийгмийн тогтворгүй байдал, үндэстний эв нэгдлийг сулруулах хүчин зүйл болно.⁶¹

"Ерөнхийдөө авлига, шударга бус явдал газар авбал авторитор дэглэм тогтох замыг засч өгч байгаа хэрэг болдог аж. Нөгөө талаар нийгмийн анги давхаргууд, олон түмэнд хүлээн зөвшөөрөгдөх зорилгоор өмнөх засгийн газарт бугласан авлигын хэргийг илчилж, гэмт этгээдүүдийг цээрлүүлэхээр хэт чармайн ажиллах нь ч бас сөрөг талтай. Учир нь авлигыг устгах үйл хэрэг яван явсаар цэргийн эргэлт гарахад нөлөөлөх нэг хүчин зүйл ч болдог талтай."⁶²

Төрийн эргэлтийн дараа зохистой, зөв засаглал тогтсон тохиолдолд авлигатай хийсэн тэмцлийг ард түмэн зөвтгөж сайшаах ч ихэнх тохиолдолд хүссэн үр дүндээ хүрч чадаагүй нөхцөлд бүх зүйлийн буруутан нь авлигатай тэмцсэн явдал болж таардаг хэмээн Жозеф Най үзэж байв:

"Магадгүй улс төрийн замбараагүй байдал, шударга бус байдлаас илүүтэй улс төрчдийг л буруутгах

хандлага цэргийн удирдагчдад ажиглагддаг..."⁶³

Иргэд авлигын эсрэг хариу арга хэмжээ авах эрх мэдэлгүй байгаа нь Азийн хэд хэдэн оронд төрийн эргэлт хийх гол шалтгаан болсон гэж Крозер дүгнэсэн.⁶⁴

Хөгжиж буй нийгмүүдийн авлигад хандах хандлагад тодорхой баримт гэхээсээ илүүтэй улс төрийн шалтгаан, нийгмийн сэтгэл хөдлөл их нөлөөлсөн болохыг Хантингтон ажиглажээ:

"Модернизм анх бий болохдоо хатуу чанд стандартыг бий болгохыг зорьсон байдаг. [...] Энэхүү уян хатан бус байдал нь улс төрд зайлшгүй шаардлагатай хэлэлцээ, буулт хийх боломжийг боомилж, улс төрийг авлига, хээл хахуультай адилтган ойлгох нөхцөлийг бүрдүүлсэн. Орчин үеийн шинэчлэгч улс төрчийг сонгосон тохиолдолд тосгоны тариаланчдад усжуулалтын шуудуу байгуулж өгнө гэсэн амлалт нь өгсөн саналынх нь төлөө мөнгө өгч байгаатай агаар нэгэн асуудал юм. [...] Авлигын эсрэг тэсрэг байдал нь улс төрийн бие даасан байдлыг сорьж байна: нэг нь хувийн зорилгоо нийтийн зорилгоор орлуулах, нөгөө нь улс төрийн үнэт зүйлийг материаллаг үнэт зүйлээр орлуулахыг хэлж байгаа юм."⁶⁵

Улс төрийн системийн легитим шинжэд авлигын үзүүлэх сөрөг нөлөөг нийгмийн бүлгүүд олон янзаар үнэлж байна.⁶⁶ Оюутнууд, дундаж анги гэх мэт "орчин үеийн оюунлаг" бүлгүүд гэхэд л шударга бус байдал нь системийн легитимчлэлийг устгаж болзошгүй хэмээн үздэг.⁶⁷

Төрийг төсөөлөх нь: Улс төрийн болон ёс суртахууны тогтолцоо бүрэлдэх явц дахь авлигын өгүүлэмж

Авлигын талаарх өгүүлэмжүүд авлигын эсрэг нийгмийн тэмцлийг өдөөх үүргийг гүйцэтгэдэг.

Нийгэмд норматив дэг журам тогтоход авлигын хэргийн эсрэг нийгмийн зүгээс хариу арга хэмжээ авах явдал тодорхой үүрэг гүйцэтгэдэг. Антропологчид авлигын тухай яриа нь "зөв" эсвэл "буруу" ёс суртахууны зан төлвийг бий болгоод зогсохгүй хөдөө орон нутгийн иргэд, хүнд сурталтнуудад төрийг төсөөлөх боломж олгодгийг илтгэн харуулсан.⁷⁰ Төрийн зүгээс иргэдийнхээ төлөө хийж чадах, хийх ёстой зүйлсийг Үндсэн хуульд тусгах ёстой хэмээн авлигын талаарх нь өгүүлэмжүүдэд тодорхой заасан байдаг.⁷¹

Авлигын тухай өгүүлэмжийн катализаторын болон бэлгэдлийн үүргийг харуулахын тулд IV бүлэгт олон улсын авлигатай хийж буй тэмцэл, Тайландад өрнөж буй улс төрийн зөрчлийн талаар авч үзэх болно.

Өөрчлөлтийн эргүүлэгт: Өөрчлөлт авлигыг бүтээх нь

Avant lettr хэмээн нэрлэгддэг улс төрийн авлига нь хүн төрөлхтний түүхэнд, бүхий л газар оронд байсаар ирсэн боловч нийгэм нь улс төр, соёл, зохион байгуулалтын бүтцээс нөгөө бүтэц рүү шилжих үед илүү тодорч, асуудал болон гарч ирдэг гэж зарим судлаачид үздэг.⁷² Аливаа уламжлал, соёл, нийгмийн хэм хэмжээ, үнэт зүйлс нь үндэстний улс төр, эдийн засгийн хөгжилд нөлөөлсөөр байдаг бол харин шинээр гарч ирж буй улс төрийн тогтолцоо, зах зээлийн эдийн

засаг зэрэг нь тогтсон байсан хэм хэмжээ, үнэт зүйлд нөлөөлж, эдгээрийг шинэчилж байдаг аж. Ийнхүү норматив хандлага өөрчлөгдсөнөөр олон зууны турш нийгэмд хүлээн зөвшөөрөгдөж ирсэн хэм хэмжээ, үйл байдал нь заримдаа гэмт хэрэгт хүртэл тооцогдож эхэлдэг байна. Ёс суртахууны шинэ үнэлэмж тогтсоноор урьд өмнө уламжилж ирсэн, төгс ёс суртахуун хэмээн хүлээн зөвшөөрч байсан нийгмийн үйл байдал нь "завхарсан" зан үйл болон хувирдаг хэмээн Сэмюэль Хантингтон үзсэн:

"Ийнхүү орчин үежиж буй авлига нь үйл байдлын хүлээн зөвшөөрөгдсөн хэм хэмжээнээс гажсаны үр дүн биш харин тогтсон зан үйлийн хэв маягийн гажсан илрэл юм."⁷³

Хэдийгээр авлигын өсөн нэмэгдэж буй байдал хүний үйл байдлыг өөрөөр "үнэлж" эхэлснээс үүдэлтэй ч шилжилтийн нийгэмд "норматив эмх замбараагүй байдал" газар авсантай ч мөн холбоотой. Энэ шилжилтийн нийгэмд эрх барьж буй хүмүүс үнэт зүйлийг өөрөөр тайлбарладаг хоёр системийн урхинд орсон байдаг⁷⁴:

"Хуучин стандартуудыг эрхэмлэсээр байвал шинээр тогтож буй стандартуудын легитим шинж алдагдахад хүрнэ. Түүнчлэн орчин үеийн болон уламжлалт хэм хэмжээ хоорондын зөрчил нь хүмүүст өөрийн үйлдлээ алинаар нь ч тайлбарлан, зөвтгөх боломжийг олгодог."⁷⁵

Тиймээс өөрчлөлтийн үед хуучин, шинийн зэрэгцэл нь авлигач зан үйлийг өдөөж, тэр ч байтугай бүр дэвэргэж

өгдөг. Энгийнээр хэлбэл, өөрчлөлт нь авлигад хөтөлдөг гэсэн үг юм.

Авлига нь өөрчлөлтийн хурдасгуур болох нь

Гэсэн хэдий ч өөрчлөлт, авлигын харилцан хамаарал хоёр талтай: авлига нь нийгэм, улс төрийн өөрчлөлтийг дэмждэг. Улс төр, ёс суртахууны зан үйл нь хүмүүсийн бие биедээ итгэх итгэлийг бэхжүүлж, ингэснээр эдийн засгийн амьдралын үндсийг бүрдүүлэх ёстой. Хүний өдөр тутмын амьдралаас эхлээд бизнесийн нарийн төвөгтэй харилцаанд хүртэл "харилцааны өртөг" хэт өндөр биш тохиолдолд л бүх зүйл үр өгөөжөө өгдөг. Энгийнээр тайлбарлавал, бид төрөөс, нийгмээс сайн үйлчилгээ хүртэх бүртээ тэдгээрийн эрсдлээс хамгаалсан нөхцөл бүрэн хангагдсан гэдэгт итгэлтэй байх хэрэгтэй. Бүтээгдэхүүн нь аюултай биш, зохих журмын дагуу үйлчилгээ үзүүлсэн, гэрээний үүргээ биелүүлсэн зэргийг энд ойлгож болно.

Харьцангуй энгийн хөдөө аж ахуйн нийгэмд феодал, алба гувчуураа үнэнчээр төлдөг албатын хоорондын харилцаанд суурилсан улс төрийн тогтолцоо хангалттай сайн ажиллаж байсан. Дэлхийн хөдөлмөрийн хуваарилалтад нэгдсэн асар том аж үйлдвэржсэн нийгэм бий болсноор хувийн харилцаа итгэлцлийг бий болгоно гэж найдахаа хүмүүс больжээ. Авлига нь удам дамжсан (patrimonial) тогтолцоог улам бүр доройтуулж байна. Энэ тогтолцоо нь орчин үеийн эдийн засаг, олон ургальч нийгмийн хэрэгцээг хангаж чадахгүй байгаагаас легитим шинжээ алдаж байна. Орчин үеийн амьдралын хэрэгцээ нь

хүмүүсийн сонирхол, итгэл үнэмшил, хүсэл эрмэлзлэлээ тодорхойлох арга хэлбэрийг өөрчилж байна. Авлига, танил талдаа түшиглэсэн харилцаанд иргэд эгдүүцэж, цэвэр, үр ашигтай институцийг шаардаж байна.

Энэ шаардлага нь өөрчлөлтийг түргэсгэж, үр дүнд нь удам дамжсан тогтолцоо суларч, цаашлаад иргэд бүр ч илүүтэй эрх зүйт рациональ тогтолцоог хүсэмжлэх болсон.

Өөрчлөлтийн нийгмүүд дэх авлига

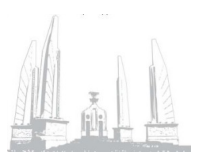
Авлига нь одоо доройтон буй удам дамжсан тогтолцоо болон шинээр гарч ирж буй дэг журмын хоорондын зааг дээр байна. Хуучин системд шинэ ангиудын нийгмийн өсөлтийг хангаж байсан нэг хүчин зүйл бол бие биенээ харилцан харж хандан, дэмжиж байсан тогтолцооны ажиллах зарчим байсан билээ. Энэ бол шинэ элитүүдийг хүрээлэлдээ нэгтгэх, түүнчлэн шинээр гарч ирж буй ангиудын улс төрийн талбарт нэвтрэх муу арга зам байсан. Танил талдаа түшиглэсэн тогтолцоонд давамгайллаа хадгалахад нь авлига тусалдаг бөгөөд рациональ бус байгууллагуудын үлдээсэн функциональ цоорхойг нөхөж өгдөг. Энгийнээр хэлбэл авлига нь улс төр, нийгэм, эдийн засгийн дэг журмыг өөрчлөхөд катализаторын үүрэг гүйцэтгэдэг.

Гүйцэтгэх энэ үүрэг нь маш их маргаантай асуудал байдаг. Авлига нь өөрчлөлтийг удаашруулж, хурдасгадаг бололтой. Авлигын энэ хоёрдмол байдлын аль аль нь нийгэмд өөрчлөлтөө мэдрэх, ирээдүйн тогтолцооны төлөө тэмцлийг бий болгоход гол үүрэг гүйцэтгэдэг. Дүгнэж

хэлэхэд авлигын улс төрийн хөгжилд үзүүлэх нөлөө нь их тодорхой байж болох юм. Авлига нь нийгмээс гадуурхагдсан бүлгүүдийг улс төрийн тогтолцоонд нэгтгэхэд дөхөм болох ч үндэстэн, угсаатны тэнцвэрт байдлыг алдагдуулж болзошгүй юм. Авлига нь авторитар дэглэмийг тогтвортой байлгаж байдаг ч, далдуур легитим шинжийг нь алдагдуулж байх шиг байна. Түүнээс гадна авлига нь улс төрийн шилжилтийг хөнгөвчлөх хөшүүрэг нь байж болох тул эрх баригч, элитүүдийн задралд хүргэж болзошгүй юм. Улс төрийн шилжилтийн үед эрх баригч элитүүд суудлаасаа буух нь бууж, албан тушаалаасаа огцорч, тогтсон бүтэц задарч эхэлдэг. Авлигыг талбарладаг зарим нь авлигыг эртний дэглэмийн үлдэгдэл гэж үзэж байхад нөгөө хэсэг нь үүнийг капиталист нийгэм үүссэнтэй холбон үздэг. Эдгээр олон янзын үзэл бодол нь авлигыг нийгэмд олон үүрэг гүйцэтгэдгийг харуулж байгаа юм. Харин санал нэг байгаа нэг зүйл нь авлига нь шинээр үүсч буй ардчилсан тогтолцооны легитимчлэлд онцгой хор хөнөөл учруулж байна хэмээх дүгнэлт юм.

IV. Авлигын тэмцэх улс төр

Авлигын талаархи түүхэн болон эрдэм шинжилгээний эдгээр дүгнэлтийг шинжлэн үзвэл бид улс төр, эдийн засаг, соёлын олон янзын хүчин зүйлсийн нөлөөнд автсан олон талт, нарийн төвөгтэй үзэгдэлтэй харьцаж байгаа нь тодорхой болно. Хүчин зүйлүүд нь эргээд улс төр, нийгмийн хөгжилд нөлөөлнө. Тиймээс авлигын талаар өөр хоорондоо ялгаатай байр суурь бүхий сэтгэлгээний сургуулиуд байдаг нь гайхах зүйл биш юм.

Эдгээрээс ямар үзэл санаанууд нь шинжлэх ухааны судалгаанд давамгайлж, дотоод, болон гадаадын авлигатай тэмцэх бодлогын цөмийг бүрдүүлж байна вэ? Үүнд тодорхой хариулт олохын тулд бид эхлээд улс төрийн эдийн засгийн авлигын эсрэг тэмцэл болон авлигатай тэмцэх бодлогыг дэмжигсдийн далд төлөвлөгөөг илүү гүнзгий судлах хэрэгтэй болно.

4.1 Болгоомжтой хандах нь: 'Дэлхий дахины авлигын эсрэг үзэл санаанд учирч буй үзэл суртлын шинжтэй ачаа

Авлигатай тэмцэх нь эхэндээ маш бүдэг, тодорхойгүй үйл явц байсан бол одоо олон улсын хэмжээнд тогтсон бодлого, сайтар боловсруулагдсан хөтөлбөр болтлоо хөгжсөн гайхалтай замналыг туулаад байна.⁷⁶ Авлигын эсрэг үзэл санаа нь анх Америкийн бизнесийн салбарт тавигдаж байсан хуулийн стандарт төдий байсан бол, өдгөө сайн засаглалын төлөвлөгөөний нэг хэсэг, нийтээрээ дагаж мөрдөх норм, хэм хэмжээ болж тогтжээ. Авлигатай тэмцэх эхэн үеийн стратегиуд нь төрийн захиргааны байгууллагуудад анхаарлаа төвлөрүүлж, авлига үүсэх боломжийг багасгах, арилгах, төр, улс төрийн албан тушаалтнуудын цалинг нэмэх, хууль хүчнийхний өндөр хяналтыг хэрэгжүүлэх зэрэгт чиглэж байв.⁷⁷ Анхны "Таван зорилтот Авлигын эсрэг хөтөлбөр"-ийг санаачлагч Питер Эйхэн нь илүү өргөн хүрээг хамарсан зорилтуудыг дэвшүүлж байсан. Удирдагчдын амлалт үүрэг, авлигын эсрэг хууль тогтоомж, тэдгээрийг хэрэгжүүлэх засгийн газрын дүрэм журмыг цогц байдлаар, илүү өргөн хүрээнд авч үзжээ.⁷⁸ Үүнийг нь АНУ-ын Олон улсын хөгжлийн агентлагийн зөвлөх (USAID) Кейт Хэндэрсон "Найман

зорилтот хөтөлбөр" болгон өргөсгөж, дараах зүйлүүдийг нэмж тусгасан. Эдгээр нь: засгийн газрын үүрэг, хариуцлагыг сайжруулж, ардчилсан үйл явцын ил тод байдлыг хангах; худалдаа, хөрөнгө оруулалт, эдийн засгийн өсөлтийг нэмэгдүүлэх; төрийн байгууллагын чадавхи, тэдэнд итгэх иргэдийн итгэлийг бэхжүүлж, эрх зүйт нийгмийн хөгжлийг дэмжих зэрэг юм.⁷⁹ Үүнээс хойш Дэлхийн Банк, ОУВС-гийн сайн засаглалын хөтөлбөрүүд боловсруулагдсан. 1998 онд Дэлхийн банкны Ерөнхийлөгч Жеймс Волфенсон "Авлига хэмээх хорт хавдрын эсрэг дайн"⁸⁰ буюу өөр нэршлээр нь "Хээл хахуулийн эсрэг дэлхийн дайн"⁸¹ хийхийг уриалж байсан билээ.

Авлигын эсрэг тэмцлүүд ийнхүү өрнөж эхлэхэд юу нөлөөлөв? Санхүүгийн капитализм дэлхийн улс түмнийг хамарч эхлэхтэй зэрэгцэн улс төрийн авлига болон хөрөнгө оруулалт ялангуяа шууд хөрөнгө оруулалтын бууралт хоорондын хамаарлын асуудал ихээхэн санаа зовоож эхэлсэн. Энэ нь тухайн үедээ нэг талаас төр засаг, нөгөө талаас зах зээл хоорондын төгс бус харилцааг тайлбарлахад анхаарал хандуулж байсан неолиберал үзэлд ашигтай зүйл болсон. Хэрэв төр нь зах зээлийг тодорхой хэмжээнд хязгаарлах зорилгоор үүссэн гэж үзвэл асуудлын шийдэл нь тодорхой байх байсан.⁸²

"Төрийн оролцоог хамгийн доод хэмжээнд хүртэл бууруулж, хүнд суртлын хяналтыг аль болох зах зээлийн механизмаар солих хэрэгтэй."⁸³

Баялаг бүтээх бус түрээсээс ашиг олох тухай неолиберал тайлбар Вашингтоны зөвшилцлийн төсөл шиг сонсогдож байсан нь зүгээр л тохиолдлын хэрэг үү? Хөгжлийг төр, албан тушаалтан, хууль дүрэм гэсэн олон янзын хүнд суртал, үр ашиггүй төрийн алба, шунахай татвар хураагчдын нөлөөнд автуулалгүйгээр чөлөөт зах зээл жолоодон, залж байх нь хамгийн зөв тогтолцоо хэмээн одоо бараг бүгд санал нэгдэж байх шиг. Авлига нь бизнес эрхлэгчдэд дэм болж, бизнесийн үйл ажиллагааг нь хөнгөвчилж өгдөг "ашигтай" зүйл байснаа хөгжлийн эрчийг ноцтойгоор сааруулагч болон хувирчээ. ОУВС, Дэлхийн банкнаас тогтоосон жор, хэм хэмжээнүүд үндэстний засгийн газрын албан тушаалтнуудад зах зээлийн зохицуулалтын сахилга бат, бизнесийн ёс зүйг дагаж мөрдөхийг үүрэг болгож эхэлсэн.⁸⁴ 1990 ээд оны сүүл үед "сайн засаглал", "хариуцлага" -ын хүрээнд авлигатай тэмцэх нь чухал болохыг дэлхийн олон улс дахь улс төрийн хүчнүүд мөрийн хөтөлбөртөө нэн тэргүүнд тусгаж байв.

Мишель Фуко улс төр нь төрийнхөө дээр гарсан асуудлыг сайтар судалж, бүх болохгүй байгаа зүйлийг нь дэлгэн тавьсан.⁸⁵ Сайн засаглал гэсэн нэр томъёо нь чухам энэ үеэс түгээмэл хэрэглэгдэх болсон юм. Харин сайн засаглалыг бий болгох улс төрийн хүчнүүдийн мөрийн хөтөлбөрийн цаана ялгаатай ашиг сонирхлууд нуугдан байгааг шүүмжлэгчид төвийг сахин, бөөрөнхийлөлгүй шууд илчилсэн. Стивен Сэмпсон шууд л:

"Олон улсад хэрэгжиж буй "авлигын эсрэг хөтөлбөр" нь неолиберал үзэл сурталд үзүүлж буй хариу үйлдэл

биш, харин неолиберал хөтөлбөр өөрөө юм."⁸⁶ хэмээн санаагаа илэрхийлжээ.

Энэ өнцгөөс харвал сайн засаглалын хөтөлбөрийн зорилгыг шинээр гарч ирж буй дэлхийн санхүүгийн капиталист дэглэмийн норматив суурийг тавих явдал хэмээн дүгнэж болно. Үүнтэй холбоотойгоор "сайн засаглалын хөтөлбөр нь Өрнөдийн бус чиг баримжаатай засгийн газруудад АНУ-ын эдийн засаг, улс төр, капитализмын загварыг даган мөрдүүлэх нэг ташуур" хэмээн шүүмжилж эхэлсэн.⁸⁷ Мөн шинээр гарч ирж буй зах зээлийг дэлхийн санхүүгийн капитализм өөртөө татахын тулд авлигын эсрэг үзэл санааг ашиглаж байна гэж хэсэг шүүмжлэгчид буруутгадаг.⁸⁸

Дэлхийн санхүүгийн хямрал нь авлигын эсрэг үзэл санаанд шинэ түлхэц болж өгсөн. Капитализмын дотоод дахь алдаа дутагдлыг гаргаж чадаагүй, бүрэн ухаарч ойлгоогүй консерватив үзэлтнүүд хямралыг тухайн үеийн эрх баригчдын хэт унтаа эсвэл хэт шуналтай байгаагаас бус, иргэдийн болчимгүй зангаас үүдэлтэй хэмээн харжээ. "Андын капитализм" гэсэн гарчиг дор Экономист сэтгүүл хөгжиж буй орнууд дахь авлига, танил талаа дэвшүүлж, татах үзэгдлийн талаар бичжээ:

"Шинээр хөгжиж буй улсуудын тухайд, өмнөх зуун нь "түрээс хайгчдад" ашигтай байсан юм... Асуудал нь хөгжиж буй орнуудад өөрт нь байжээ..."⁸⁹

Вашингтоны зөвшилцлийн загварыг дахин сэргээж байгаа нь гайхмаар зүйл биш юм:

"Ард иргэдээ аз жаргалтай, улс орноо баян болгохын тулд, төр засгууд зах зээлийн эдийн засгийн тогтолцоог сайтар бэхжүүлэх ёстой."⁹⁰

Үүний тулд засгийн газрууд зах зээлийн эдийн засаг төлөвших суурь болох улс төрийн дэд бүтцийг нь бий болгож өгөхөд л хангалттай. Дараа нь зайгаа бариад л холдчих хэрэгтэй.

Гэсэн хэдий ч олон улс дахь авлигын эсрэг нийгэмлэгүүд тэгш эрх, капитализм даяаршихын эсрэг үзлийг дэмжиж байна. Стивен Сэмпсом "авлигын эсрэг үзэл суртал" гэж нэрлэгддэг энэхүү ёс суртахууны зурвас үеийг дараах байдлаар тодорхойлжээ:

"Авлигатай тэмцэнэ гэдэгт зөвхөн хээл хахуулиас урьдчилан сэргийлэх, хамаатан, танил талаа дэмждэг тогтолцоог халах зорилгоор засгийн газрын хэрэгжүүлж буй улс төрийн цогц арга хэмжээг ойлгож болохгүй. Энд бас бүх зүйл буруу болоод байна шүү гэсэн жирийн иргэдийн дургүйцлийн илэрхийлэл болсон ёс суртахууны хүчийг багтаан ойлговол зохино. Авлигатай тэмцэх үйл явц нь засгийн газрын үйл ажиллагаа, аливаа хөтөлбөрүүдийг илүү үр дүнтэй, өгөөжтэй болгохоос гадна иргэдийг илүү шударга, ухамсарыг нь шинэ түвшинд гаргахад чиглэж байх ёстой. Тиймээс авлигатай тэмцэх нь нэг талаараа ёс суртахууны, тэр ч байтугай шашин, оюун санааны хүчний илэрхийлэл болж өгдөг [...] Яг

үүний улмаас авлигын эсрэг институт болох Транспэрэнси Интернэшнл байгууллагын зарим идэвхтнүүд өөрсдийгөө "шударга ёсны дайчид" хэмээн тооцдог. Бидний "нийгэм" гэж нэрийддэг зүйлийг бий болгодог ёс зүй, хариуцлагын дэг журам болон алдагдсан стандартыг эргэн сэргээх хүчин чармайлт болж өгдөг тул авлигын эсрэг тэмцлийг зөвхөн төр засгийн зүгээс хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа гэхээс илүүтэй хүний нийгмийн ёс суртахууны төлөөх дайн гэж ойлговол зохино."⁹¹

Өмнө дурдагдсан сайн засаглалын хөтөлбөрийн дагуу биш л бол авлигатай тэмцэж буй арга зам, хөтөлбөрүүд буруу гэж үзэх нь утгагүй юм. Илүү тодруулж хэлбэл, үндэстний засгийн газар болгоны авлигатай тэмцэж буй арга барил буруу биш, харин зөвхөн цаана нь үзэл суртлын саад байдгыг л ойлгох хэрэгтэй. Вашингтоны зөвшилцөл нь өөрчлөгдөн буй, шилжилтийн үедээ яваа нийгэм дэх авлигатай тэмцэх арга хэмжээнүүдийг улс төрийн асуудлуудыг шийдвэрлэх чадамжгүй болгосон байна. Үүнийг тооцоолон хөгжиж буй улсууд дахь авлигатай тэмцэгчид өөрийн арга барилаа өөрчлөлтийн нөхцөл байдалд тааруулж засаж сайжруулах хэрэгтэй болж байгаа юм.

4.2 Өөрчлөлтийн үеийн зөрчил дэх авлига: Тайландын жишээн дээр

Египетээс Турк, Украйнаас Вэнэсуэль хүртэлх шилжилтийн үеийн зөрчил мөргөлдөөн нь дундаж бүлгийнхэн ардчиллын гол хөдөлгүүр, хүч түрэгчид нь байдаг гэсэн ардчилалд шилжих тухай

онолд эргэлзээ төрүүлээд эхэллээ.⁹² Каракас, Киев, Истанбулын дундаж давхаргынхан хамаатан саднаа тал тохио татах, хээл хахууль өгч авалцаж буй явдалд дургүйцэн, авлигыг эсэргүүцэж, ардчиллыг улам төгөлдөржүүлэхийг уриалж байгаа. Гэхдээ тэдний дунд бас ардчиллын эсрэг, заримдаа фашист дуу хоолой ч сонстож байна. Жагсагчид сонгуулийн дүнд бүрэлдсэн, хууль ёсны засгийн газруудыг үл хүлээн зөвшөөрч, чадавхгүй байна хэмээн эсэргүүцэж, тэр ч байтугай зарим тохиолдолд сонгуулийн ардчиллыг зогсоож, авторитар дэглэмийг бий болгохыг уриалж байна. Египетэд цэргийнхэн энэ боломжийг ашиглан, үндэстнээ аврахын тулд гэсэн лоозонгоор халхавч хийн, авторитар дэглэмээсээ ухралгүй, харин ч зөвтгөж байна. Украйнд олон хүн хууль ёсны засгийн газрыг унагахад фашист чиг баримжаатай цэргийн бүлэглэлүүд оролцсон хэмээн харддаг. Тайландад засгийн газрын эсрэг жагсагчид төрийн эргэлт хийж, сонгуулиар сонгогдоогүй "ардын зөвлөл" гээчийг байгуулахыг ил тод уриалж байна.

Эдгээр шилжилтийн үеийн зөрчил мөргөлдөөнд авлигын талаарх хэлэлцүүлэг чухал үүрэг гүйцэтгэдэг байна. Энд ямар үүргүүдийн талаар ярьж байна вэ? Сөргөлдөгч талуудын авлигын талаар өгүүлэх зүйлс хоорондоо ямар ялгаатай вэ? Мөн авлигатай тэмцэх байгууллагууд, шүүх засаглалын далд төлөвлөгөө юу вэ?

Тайландын жишээ эдгээр асуултад хариу өгөх юм. Тайландад өрнөсөн, сунжирсан зөрчилдөөн нь дотроо өөр хоорондоо харилцан хамаарал бүхий хоёр шинжийг агуулж байна. Элит давхаргын талаас

харвал энэ нь хоёр элит бүлгийн улс төр, эдийн засгийн эрх мэдлийн төлөөх зөрчлийн илэрхийлэл болж байгаа юм. Бүтцийн талаас авч үзвэл энэ нь гэр бүлийн удам дамжсан тогтолцооноос эрх зүйт рационал тогтолцоо руу шилжиж буйг илтгэнэ. Тайландын зөрчлийг сонирхолтой болгож буй зүйл бол "улаан", "шар" гэж нэрлэгддэг холбоод хэрхэн байгуулагдсан болон аль хүчин зүйл энэ хоёрт өөрсдийн гэсэн нийгмийг бүтээхэд ямархан хувь нэмэр оруулсныг ойлгох хэрэгтэй. Тиймээс Тайландын хэрэг явдал хэрхэн өрнөснийг тайлбарлахын тулд зөрчил гарахад нөлөөлсөн дараах зүйлсийг сайтар ойлговол зохино. Эдгээр нь:

1. Улс төрийн хөгжилд нөлөөлөх авлигын катализаторын үүрэг;
2. Авлигын эсрэг дискурсын бэлэгдлийн шинжтэй үүрэг юм.

Авлига нь өөрчлөлтийн хурдасгуур болох нь

Тайландад бүтцийн түвшинд авлига өргөн тархсан. Улсад нь авлига их байгаа хэмээн иргэд нь дүгнэж байна. (Хэрэглээний үнийн индекс (CPI) 35 байгаа нь 177 орноос 102-т бичигдэх үзүүлэлт юм).⁹³ Тайландуудын хувьд авлига нь өдөр тутамд нь тулгардаг асуудал болсон. Авлигатай холбоотойгоор үе үе дэгддэг дуулиан нь нийгмийг цочроож, цэргийнхэн үүнийг нь ашиглан 18 удаа төрийн эргэлт хийснээ зөвтгөсөөр иржээ. Авлига нь Тайландын ардчилсан институцуудын гаднах улс төр, эдийн засгийн амьдралд ноёрхож байгаа удам дамжсан, танил талаа харж үздэг тогтолцоотой нягт холбоотой юм. Ивээн

тэтгэх, тэтгүүлэх хэлхээ холбоо нь Тайландын нийгэм, соёлын амьдралд давамгайлах болсноор иргэн бүр нийгмийн салбар, чиглэлүүдэд өөр өөрийн хэлхээ холбоотой болсон байдаг. Тай хэлэнд биеийн төлөөний үгс нь хүртэл тухайн харилцагч талуудын зөвхөн хувь хүний байр суурийг бус нийгмийн статусыг илтгэдэг юм. Үнэнч, авлигыг үл тэвчигч гэдгээ харуулахын тулд "томчуудын" өгөх "бэлэг"-нээс татгалзах нь нийгмийн болон сэтгэл санааны хувьд боломжгүй юм. Учир нь ивээн тэтгэгчийн зүгээс ойр тойрныхон, сүлжээнийхэндээ авлигын олзноосоо хүртээх ёстой ба ингэхгүй бол цагдаа нарын гэнэтийн дайралтад өртөж, хохирч магадгүй нөхцөл үүсэх тул нөгөө үл тэвчигч маань хүссэн хүсээгүй уг олзноос хүртэж таарна. Гэхдээ энэ үзэгдлийг нийгэм нь ялзрал, доройтлын шинж бус, харин эсрэгээрээ нэгнээ харж үзэх тогтолцооны үйл ажиллагааны механизм хэмээн ойлгож, хэвшжээ.

Энэхүү тогтолцоо ба эрх баригч 'сүлжээний хаант засаглал' нь капиталист эдийн засаг гарч ирснээр дарамт, шахалтанд өртөж эхэлжээ. Хүний амьдралын нэг үеэс арай урт хугацаанд Тайланд дундаас дээш орлоготой орны тоонд орж явжээ. Аутсорсингод түшиглэсэн аж үйлдвэрлэлийн салбарууд нь олон улсын хөдөлмөрийн хуваарилалттай нягт холбогдсон байсан тул 2011 онд Тайландад үер болсны улмаас бүхий л салбарын дэлхийн нийлүүлэлтийн сүлжээ тасалдахад хүрсэн. Сая сая хүмүүс ядуурлаас гарч, улс төрийн тэгш эрхийг шаардаж эхэлсэн. Амьдралын олон янзын хэв маяг,

сонирхол, онцлог шинж чанар, үнэт зүйл дэлгэрч, олон ургальч үзлийг бий болгожээ.⁹⁴ Хэдийгээр зарим нэг алдаа дутагдал байгаа ч хууль, эрх зүйн институцуудын боловсронгуй тогтолцоог бий болгосон. Орон нутгийн радио, олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслийн тусламжтайгаар сонгуулийн хууль ёсны байдал, хүний эрх, хууль дээдлэх ёс, сайн засаглалын талаархи универсаль илтгэл, хэлэлцүүлгүүд хамгийн алслагдсан тосгодын иргэдийн сонорт хүрч байв. Хөрөнгөтөн элитүүд ба хөдөө, хот суурин газрын шинэ дундаж давхаргынхан хуучин нийгмийн бүтцийг халахаар тэмүүлж, "сүлжээний хаант засаглал"-ын ноёрхолд сорилт учруулж байв. Нэг талд удам дамжсан хуучин тогтолцооны улс төр, нийгэм, ёс суртахууны тогтсон дэг журам нуран унаж байхад нөгөө талд ирээдүйн шинэ дэг журмын төлөөх тэмцэл хүчтэй өрнөж байна.

Авлига хээл хахууль, танил талаа дэмжсэн капиталист тогтолцоо нь чадвар мэргэжил дутмаг байдлыг өөгшүүлж, ард түмнийг төөрөгдөлд хүргэн, засгийн газрын легитим чанар алдагддаг байна. Авлигын талаарх олон нийтийн мэдлэг маш өндөр болсон тул улс төрийн бодлогын санаачилгуудыг "хууран мэхлэлт" хэмээн хардаж эхэлсэн. Нэн хэрэгцээтэй байсан дэд бүтцийн санаачилга ажил хаялтын улмаас хэрэгжиж чадаагүйг шүүх ил болгосноор гэр бүлийн удам дамжсан тогтолцоо нь нарийн төвөгтэй эдийн засгийн хэрэгцээг хангах чадваргүй болсныг нийтэд таниулж өгсөн. Хуучин тогтолцоог сүйрэлд хүргэсэн алдаануудыг тодруулж, улс төрийн тогтолцоог бүрэн

шинэчлэхийг шаардсанаараа авлига нь өөрчлөлтийн үеийн хямралын хурдасгуур болж өгч байна.

Тайландын өөрчлөлтийн үеийн зөрчил дэх авлигын өгүүлэмжүүдийн үүрэг

Тайландын жишээ нь авлигын тухай өгүүлэмжүүд өөрчлөлтийн үеийн аливаа зөрчлийг бүтцэд оруулахад чухал үүрэг гүйцэтгэснийг ойлгоход тусална. Дахин хэлэхэд Тайландын мөргөлдөөнийг хар ухаанаар ойлгоход төвөгтэй. Шилжилтийн (хоцрогдсон) парадигмын хүрээнд нийгэм өөрчлөгдөх нь зайлшгүй болж, эргэлт буцалтгүйгээр хувь хүний бие даасан байдлаас эрх зүйт, рациональ болон ардчилсан тогтолцоо руу шилжих төлөвтэй байна.

Энэхүү шилжилт хэрхэн явагдах арга замыг ямар нэгэн байдлаар урьдчилан тодорхойлоогүй бөгөөд үр дүн нь статус квог хадгалахыг эрмэлзэгчид, өөрчлөхийг хүсэгчдийн хоорондын тэмцлээс хамаарахыг Тайландын өөрчлөлтийн үед өрнөсөн зөрчил харуулж байна. Ер нь тэгээд хууль, эрх зүйт ёсыг эрхэмлэн дээдлэгчид бүгд илүү ардчилсан байдлыг хүсдэггүй аж. Тиймээс ч Тайландын хэрэг явдалд оролцогч талуудын нэг хэсэг нь авторитар аргаар нийгмийн тогтвортой байдлыг хадгалахыг илүүд үзэж байхад нөгөө хэсэг нь ардчилсан дэг журмын дагуу тэгш эрхт нийгэм байгуулахыг эрмэлзэж байх жишээтэй. Ардчиллыг дэмжигчид мөн зарим нь хариуцлага, хууль дээдлэхийг, нөгөө хэсэг нь сонгууль, олонхийн засаглалыг тогтоохыг эрмэлзэж байгаагаараа дотроо өөр хоорондоо ялгарч байна.

Ирээдүйн тухай эдгээр олон янзын төсөөлөл, тэдгээрийг бодит болгохын төлөө тэмүүлж буй улс төрийн эвсэл, бүлэглэлүүдийн хэрхэн бүтсэн түүхийг ойлгохын тулд авлигын өгүүлэмжийн үүргийг судлах шаардлагатай байна.

Тайландад авлига, түүнийг тойрсон элдэв асуудлуудын талаар өргөн хүрээнд авч үзэж тайлбарласан олон өгүүлэмж байдаг. Эдгээрт дүн шинжилгээ хийсний эцэст илүү чухал гэж үзсэн дөрвийг онцолж, дараа нь нэгтгэн нэг том, цөм хэлэлцүүлэг болгон танилцуулах болно.

Авлигын талаарх таван өгүүлэмж

Ёс суртахуунтнуудын ёс суртахууны доройтлоос эмээх нь

Ёс суртахуунтнуудын зан байдал нь тогтвортой байдаг тул өөрчлөлтийг нийгмийн уналт гэж ойлгодог. Эдийн засаг, нийгмийн суурь өөрчлөлтийн мөн чанарыг бүрэн ойлгож чадахгүй байгаа тул тэд нийгмийн буруу бүхнийг хувь хүний ёс суртахууны алдаа, дутагдалтай холбон үзэж байна.⁹⁵ Буддын шашны Теравадагийн урсгалыг баримталдаг, соёлд нь гүнзгий нэвтэрсэн ёс суртахуунтнууд хэн нэгний нийгэмд эзэлж буй өндөр байр суурийг урд насандаа хийсэн сайн үйлийнх нь үр хэмээн тайлбарладаг. Харин тэд авлигатай холбогдож, "муу хүмүүс" болон хувирвал үүнийг нийгмийн ёс суртахууны хэм хэмжээний гажуудал гэж үзэх ёстой. Үүний шийдэл нь тодорхой байна: "муу хүмүүс"-ийг "сүлжээний хаант засаглал"-д харьяалагддаг журамт "сайн хүмүүс"-ээр солих ёстой. Нийгмийн дэг журмыг хатуу шүүмжилдэг хэсэг нь "манай төгс нийгэмд тэдэнд эзлэх орон зай үгүй"⁹⁶; тэд

“жинхэнэ Тайчууд” биш тул “өөр газар амьдрахаар” эх орноосоо явах ёстой⁹⁷ хэмээн үздэг. Ёс суртахуунтнууд “ариун журмын төвийг сахисан хүмүүс”-ээр удирдуулсан улс төрийн тогтолцоог бий болгохыг зорьж байна. Энэ нь Платоны гаргаж тавьсан “философич хаан”-ы дүр бүхий, үнэнч шударга технократуудаас бүрдсэн хаант засаглал байх болно хэмээн ойлгодог.

Биологийн шинж чанар доройтохоос Фашистууд болгоомжлох нь

Авлигын талаарх фашист шинжтэй дискурс нь роялизм, коммунизм, түүхэн фашизмаас эхлээд үзэл суртлын олон янзын эх сурвалжаас авсан нэр томъёонуудыг хослуулан нэгтгэсэн байдаг.⁹⁸ Гол цөм нь нийгмийн доройтлоос айх тэдний айдас байх аж. Фашизм мандаж байсан өнгөрсөн үеийг эргээд харахад тэд нийгмийн бүтцийг биш хүний ухамсрыг өөрчилж байж ёс суртахуун, улс үндэстнээ сэргээж чадна хэмээн үзэж байжээ.⁹⁹ Элит давхарга өөрлөгдөхгүй, оршиж байх ёстой ч тэдний доторх авлигачидтай хатуу тэмцэж, нийгмийг цэвэрлэж байх ёстой. Авлига нь зөвхөн ёс суртахууны асуудал төдийгүй хүний биологийн асуудалтай холбогддог тул нийгэмд угаас “муу хүмүүс” байх ба авлига үүнийг дагаад оршин байдаг хэмээн тэд тайлбарладаг.

Эдгээр хүмүүсийг Тайландын нийгэм, улс төр, засаглалыг сүйрүүлж байгаа “хог”¹⁰⁰, “хорхой”¹⁰¹, бактериуд¹⁰² хэмээн тооцож, даруй олж устгалд оруулах¹⁰³ хэрэгтэй гэж үздэг байна. Тэдний бий болгосон “ялзарсан засаглал”-аас¹⁰⁴ ангижрахын тулд засгийн эрх барьж буй удирдагчдын

эдийн засгийн суурийг ганхуулж, албан тушаалд хүрэх боломжийг олгосон “парламентын дарангуйлал”¹⁰⁵-ыг устгах ёстой аж. Веберийн тогтоосон хууль, дүрмийн хүрээнд үйл ажиллагаа явуулдаг эрх мэдлээс ялгаатай нь фашист удирдагчийн харизматик эрх мэдэл хязгааргүй байж болзошгүй¹⁰⁶ юм. Удирдагч, ард түмэн хооронд зуучлалгүй, шууд харилцаа тогтсон байдаг тул удирдагч нь ‘хүмүүсийн жинхэнэ хүсэл зориг’ буюу Руссогийн хэлснээр ‘ерөнхий хүсэл зориг’-ийн илэрхийлэл болж байдаг. Тиймээс фашизм нь “жинхэнэ ардчилал”-ыг “тоталитар ардчилал” хэлбэрт ууссан үнэмлэхүй дарангуйлал, абсолютизм, ард түмний бүрэн эрхт байдлын цогц хэмээн ойлгодог.¹⁰⁷ Жагсагчид ч нэгэн зэрэг “туйлын хаант засаглал”, “хаантай үнэмлэхүй ардчилал”-д олон түмнийг уриалж, жагсдаг. “Нийтийн” болон “хувийн”, “төр” болон “иргэний нийгэм”¹⁰⁸ гэж ялган заагласныг арилгах л юм бол “төсвийн хөрөнгийг хувийн ашиг сонирхлын төлөө ашигладаг” авлига нь алга болохгүй, байж л байх болно.¹⁰⁹

Эрх зүйт-технократ бүтцийг инжинерчлэх нь

Эрх зүйт-технократ дискурс нь авлигыг эдийн засгийн өсөлт, хууль дээдлэх ёс, ардчиллын легитимчлэлд заналхийлж буй засаглалын асуудал гэж ойлгодог. Энэ нөлөөллөөс ангижрах шийдэл нь институцийн хамгаалалтыг шаардлагатай бол хүчээр ч болтугай нийгэмд суулгах явдал юм.¹¹⁰ Энэ шийдэл нь зарим тохиолдолд нийгмийн ялзралыг арилгахын тулд хэрэгжүүлэх ёстой ажил болох туйлын “үнэн”-ийг дэмжихийн

төлөөх Якобинчуудын реформын зорилгоос улбаатай гэгддэг.¹¹¹ Хуульчид энэ тал дээр хууль дээдлэх ёс алдагдах вий гэж санаа зовдог. "Популизм" нь засаглалыг дампууралд хүргэж болзошгүй хэмээн технократууд болгоомжилж байна.¹¹² "Үнэний" талаарх "шар", "улаан" хувилбаруудыг дагасан үзэл бодлын ялгаа нь эрх зүйт-технократ бүтцийг хоёр лагерьт хуваагдахад хүргэдэг аж.

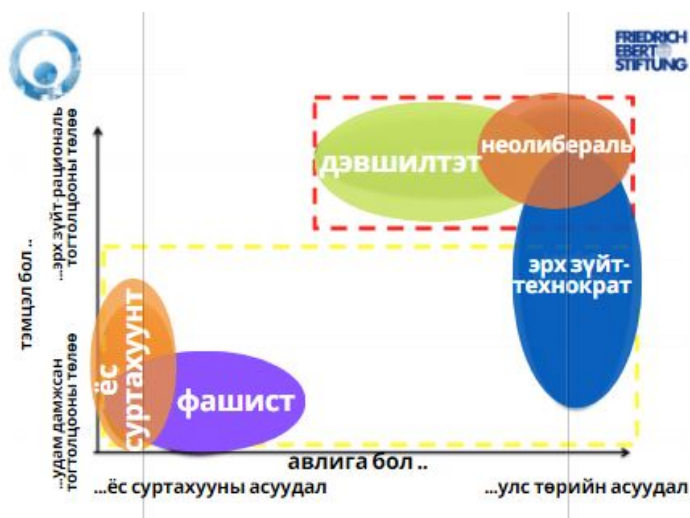
Зах зээл дахь Неолиберал итгэл үнэмшил

Неолибералчууд авлигыг үр ашиггүй, хэт ужгирсан улс төрийн асуудал гэж ойлгодог. Авлига нь хувийн хэвшлийн динамик төлөв буюу идэвх, санаачилгатай байдлыг боомилсноор хүнд суртлын аппарат нь эдийн засгийн өсөлтийг гацааж байдаг тул зах зээлийн өрсөлдөөнийг дэмжихийн тулд хувийн хэвшлийг хүнд суртлын хүлээснээс гаргах хэрэгтэй. Улс төрийн шалтгаан, холбогдох бусад хүчин зүйлсийн улмаас нөөцийг үр ашиггүй хуваарилахаас урьдчилан сэргийлэхийн тулд төрийн үүрэг ролийг бууруулах шаардлагатай байна. Төсвийн хэмнэлтийн дагуу мөнгөний хомсдолд орсон төрийн нийгмийн, дэд бүтцийн зарим үйлчилгээг төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн зарчмаар хувьчлах замаар зарим ачаалаас нь төрийг чөлөөлөх хэрэгтэй.

Өөрчлөлтийг бүтээх дэвшилтэт түлхэлт

Засаглалын эртний тогтолцооны үеийн дискурс нь авлигыг уламжлалт элитүүдийн толгойлдог "феодалын тогтолцоо"¹¹³-ны асуудал гэж үздэг (ammaart). Иймээс авлига нь нийгмийн шударга ёс, ялангуяа шүүхийн

тогтолцоонд давхар стандарт үүсгэдэг асуудал гэж ойлгогддог. Үүний шийдэл нь ардчиллыг төгөлдөржүүлж, нийгмийн тэгш байдал, шударга ёсыг дэмжих явдал болно.¹¹⁴ Сонгуулиар гарч ирсэн улс төрчдийн авлига, хээл хахуулийн асуудлыг өмнөх феодалын соёлын үлдэгдэл хэмээн дүгнэдэг. Дэвшилтэт улс төрийн үзэл бодол, алсын хараа харилцан адилгүй боловч дийлэнх нь олонхийн засаглалд хүчтэй ач холбогдол өгдөг.

Өөрчлөлтийн айдас

Эдгээр бүх дискурст нийтлэг ажиглагдаж байгаа зүйл бол айдас юм. Ёс суртахууны доройтлоос айх, муу хүмүүсийн хорт үйлээс болгоомжлох, эрх мэдлийг монополчлохоос, таних чадвараа алдахаас, эдийн засгийн сүйрлээс, төрийн дампуурлаас эсвэл ардчиллын ухралтаас айх айдсууд бүх дискурст байна. Хамгийн их гайхширал төрүүлж байгаа зүйл нь айдас л байгаагаас биш, илүү сайхан ирээдүйн талаар нэг ч гэсэн өөдрөг төсөөлөл байхгүй байгаа явдал юм.

Авлигын талаарх дискурсын дөрвөн үүрэг

Шилжилтийн үеийн улс төрийн зөрчлийн дүнд бий болсон нийгэм, соёлын өөрчлөлтийг хүмүүс хэрхэн харж байгааг авлигын талаарх өгүүлэмжүүд тодорхойлдог. Тайландын жишээнээс авлигын талаарх дөрвөн дискурсын чиг үүрэг бүрийг ялган харах боломжтой.

Юу болоод байна вэ? Дэлхий ертөнцийг тайлбарлах нь

Юун түрүүнд эдгээр дискурс нь юу болоод байгааг тайлбарлахад бидэнд тусална. Ихэнх хүмүүсийн хувьд төвөгтэй, нарийн бүтэцтэй шилжилтийн үеийн өөрчлөлтүүд нь ойлгоход бэрх байдаг тул тэдэнд эдгээр өөрчлөлтийг сайтар ойлгуулахын тулд бэлгэдлийн дүрслэл шаардагдана. Улс төр, соёл, гүн ухааны өргөн цар хүрээг хамарсан авлигын тухай дискурс нь нийгмийн өөрчлөлтийн хамгийн том үйл явцыг нэгтгэн бичихэд тусалдаг. Тэгээд ч дэлхийн хөгжиж буй улсууд дахь олон янзын өөрчлөн байгуулалтын нийгэмд авлигын дискурс чухал үүрэг гүйцэтгэдэг нь санамсаргүй хэрэг биш юм. Авлигын дискурс нь улс төрийн, ёс суртахууны дэг журмын төлөөх тэмцлийн үед юу хутганы ирэн дээр байгааг энгийн үгээр тайлбарлаж өгдөг.

Тайландын хэрэг явдлын тухайд, “авлига нь нийгмийн доройтолд хүргэдэг” гэсэн үг нь өөрчлөлтөд итгэдэггүй, шинэ капиталист төрд ямар нэгэн юм нь болохгүй байгаа юм шиг боддог, улс төрийн уналт болон дампуурлаас айсан болон хуучны уламжлалт арга барилаар явах гэсэн хүмүүсийн талархан дэмждэг үг нь юм. Эсрэгээрээ “нийгмийн доройтол

нь авлигыг бий болгодог” гэдэг үг одоогийн тогтолцоо нэр төрд нь халдаж байна, нийгмийн захиалга шударга бус байна, нийгмээс тусгаарлагдсан мэт санагдаж, өөрийн гэсэн байр сууриа хайж, тэгш эрх шаардан, ардчиллыг бэхжүүлэхийг эрмэлздэг хүмүүст таалагддаг аж.

Ихэнх тайчууд ганц л хуваагдашгүй бөгөөд бүх нийт хүлээн зөвшөөрөх үнэн байж болно гэж итгэсээр байна. Тиймээс үүнийг амьдралдаа мөрдлөг болгосон хүмүүс зөв шударга хэсгийнхэн бөгөөд харин өөр үнэнд итгэдэг хүн бүхэн буруу, ёс суртахуунгүй нэгэн хэмээн үздэг.

Дундаж давхаргын бухимдал: Нийгмийн дарамт шахалтыг ашиглах нь

Хоёрдугаарт, авлигын талаарх дискурс нь нийгмийн холбоод, бүлгүүдийн өрнүүлж буй тэмцэл, үйл ажиллагаандаа улс төр, олон нийтийн дэмжлэгийг дайчлахад нь хамгийн тохиромжтой уриа нь болж байна. Ялангуяа Бангкокийн дундаж давхаргын бухимдлын гол тулах цэг болж байгаа юм.

Дундаж давхаргын бухимдлын үндэс нь төгс бус олон ардчилсан нийгэмд байдаг улс төрийн формацаас үүдэлтэй. Сонгуульд ялахын тулд хөдөө, тосгодын оршин суугчдын дэмжлэгтэйгээр улс төрийн бизнес эрхлэгчид орон нутгийн нөлөө бүхий хүмүүс болох засаг захиргааныхантай холбоо тогтоодог. Ингээд тэд сонгогдсоныхоо дараа орон нутгийн хэмжээний феодалын сэтгэлгээгээр үндэсний хэмжээний том улс төрийн хүрээний шийдвэр гарган ажиллах гээд байдаг. Нөгөө л нэг харж үзэх, ивээн тэтгэх бодлогод нь дэмжлэгийг

нь авч байхын тулд ойр тойрныхон, дагалдагсдаа тэжээн тэтгэх, үнэнч байдлыг нь урамшуулах, тэднийгээ хамгаалах талаар заасан байдаг нь сонгогдоод гарч ирсэн улс төрчдийг энэ тойрогт гацааж орхидог.

Дундаж давхаргынхан улс төрч, шийдвэр гаргагч нар "эртний үеийн", устаж үгүй болсон гэж бодож байсан тогтолцоондоо эргэж очсоныг гутамшигтай хэрэг гэж үздэг. Тэдний үр хүүхдүүд гэмт хэрэг үйлдсэн ч хариуцлагаас мултарчихаж байгаа нь хууль, шүүхийн байгууллагад давхар стандарт, танил талаа хамгаалах явдал оршин байгаагийн илрэл юм. Улсад орж ирсэн татварын орлогыг "шунахай ядуус"-аас "санал худалдаж авах" зорилгоор ашиглаж буй авлигач улс төрч нарт дээрэмдүүлсэн мэт сэтгэгдэл дунд ангийнханд төрдэг. Илүү энгийнээр тайлбарлавал, "боловсролгүй хөдөөгийн олон түмэн засгийн эрхэнд гарахын төлөө юуг ч хамаагүй амлаж байдаг улс төрчдийн олз болдог"-т дундчуул дургүйцсээр байна. Ер нь орон нутаг, дүүрэг, засаг захиргааны анхдагч нэгжид чиглэсэн нам, улс төрийн хүчний бодлого нь зөвхөн "популизм" буюу эрх мэдэлд улайрсан улс төрчдийн "сонгогчдын саналыг худалдаж авах" явдал болохоос өөр юу ч биш юм¹¹⁵ Үүний шийдэл тодорхой байна: "авлигад идэгдсэн мужууд"-ын засаглалыг зөвшөөрөх механизмыг түдгэлзүүлж, "зохистой нийслэл"-ээс дээш түвшинд сонгууль явуулах хэрэгтэй аж. Энэ нь засаг захиргааны доод нэгжүүд бус том хот, нийслэлийн түвшинд л сонгууль явуулах хэрэгтэй гэсэн санаа билээ.

Сонгуулийн ардчиллыг авлигатай холбон авч үзсэн дээрх зүйрлэл нь "шинэчлэл", "сонгууль"¹¹⁶ хоёрын хооронд эргэлзсэн байдал үүсгэхийн зэрэгцээ улс төрийн зөрчлийг бий болгоход чухал үүрэг гүйцэтгэдэг. Тэдний улс төр, эдийн засагт эзлэх байр суурийг харвал дундаж давхаргынхан хууль ёсыг дээдэлсэн ардчиллын төлөөх тэмцлийн тэргүүн эгнээнд явах ёстой баймаар. Тэд бизнесийн амжилт, сайн сурлага, урлагийн авьяас, инженерийн чадвар зэрэг өөрийн хүчээр хүрсэн амжилтандаа суурилан нийгэмд эзлэх байр сууриа олж авдаг. Хувийдаа, өөрийгөө болгоод явж байдаг энэхүү мөн чанар нь бусдын нөмөр нөөлөгт түшиглэсэн харж хандах тогтолцооноос дундаж давхаргынхныг ангид байлгах хүчин үйл болж байна. Гэсэн хэдий ч Тайландад, ихэнх шилжилтийн үед гардаг зөрчлүүдийн нэгэн адил дунд ангийнхан танил талаа ивээн тэтгэх тогтолцооны төлөөх бүлгийнхэнтэй нэгдэж, сонгуулиар гарч ирсэн засгийн газраа огцрохыг шаарддаг байна.

Тиймээс том хотууд дахь дунд ангийнхны улс төрийн байр суурийг зөвхөн "ангийн ашиг сонирхол"-оор тайлбарлах боломжгүй болж байна. Тэдний үзэл бодол, нийгмийн мөн чанарын талаарх ойлголтыг нь бүрэн тодорхойлон гаргаж ирэхэд дискурсын зуучлах үүрэг чухал үүрэгтэй. Сонгуулийн ардчиллыг авлигатай ("сонгогчдын саналыг худалдаж авах", "популизм", "мафийн дүрэм") адилтгасан дискурсууд нь дундаж давхаргыг танил талдаа түшиглэсэн бүтцээс улам бүр хөндийрүүлж байдаг аж. "Шунахай ядуучууд" ба "зэрлэг элитүүд"-

ийн дунд орчих вий гэсэн дундаж давгаргынхны болгоомжлолыг сонгуулийг авлигатай холбон тайлбарладаг дискурсууд сонгуулийн ардчилалыг унагаахын төлөөх тэмцэлдээ ашигладаг.¹¹⁷

Ерөнхийдөө, нийгмийн өөрчлөлтөөс болгоомжилж, улс төрийн зөрчлөөс гарах арга зам олохгүй, ирээдүйн талаар ямар ч төсөөлөлгүй байгаагаасаа болж хүмүүс нөгөө л нэг хуучин, байдаг л зүйлтэйгээ зууралдаж эхлэх ба энэ нь олонхыг өнөөгийн нийгмийн тогтолцоогоо хадгалж үлдэхэд чиглүүлж байдаг.

Дискурсуудын эвлэлдэн нэгдэх талбар

Гуравдугаарт, авлигын талаарх дискурсууд олон янзын нийгмийн эвсэл, холбоодын дуу хоолоогой нэгтгэх талбар болж өгдөг. Тайландын сөргөлдөөнд оролцогч эсрэг тэсрэг хүчнүүдийн санаа бодол улс төр, нийгмийн өргөн хүрээний асуудлууд дээр нэгдэн нийлсэн байгаа нь сонирхол татна. Үүний илэрхийлэл нь өмнө цөөнгүй дурдагдсан “Шар”-ын талд гэхэд л дээдэс язгууртнууд, Бангкокийн консерватив дундаж анги, цэргийнхэн, өмнөдийн тариаланчид хуучин коммунист босогчидтой нэгдэн, жагсаж байв. Харин “Улаан” холбоонд капиталист хөрөнгөтнүүд, дэвшилтэт эрдэмтэд ба иргэний нийгэм, цагдаа хүчнийхэн, хотын захын дунд анги, хойд ба зүүн хойд “улс төрийн тариачид”, Бангкок дахь “хотожсон тосгод”-ын хөдөлгөөн зэрэг нь эвлэлдэн нэгдсэн.¹¹⁸ Эдгээр эсрэг тэсрэг ашиг сонирхол бүхий ангийн төлөөлөл болсон, өөр хоорондоо хувийн өс хонзонтой, ялгаатай үзэл бодолтой хүчнүүдийг нэгтгэхэд маш том шалтгаан

хэрэгтэй нь ойлгомжтой. Бүгдийнх нь анхааралд байдаг авлигатай холбоотой асуудал, түүний талаарх дискурсууд нэг том шалтгаан, эвлэлдэн нэгдэх талбар нь болж байна. “Улс үндэстнээ ёс суртахууны доройтлоос аврах”-ын тулд дээдэс, коммунистууд, цэргийнхэн, ажилчид, өмнөдийн тариаланчид, Бангкокийн дундаж давхаргынхан бүх эсрэгцлээ үл харгалзан санал нэгдэж, тохиролцож чадаж байна. Харин “авлигад идэгдсэн, шударга бус тогтолцоог халах” тал дээр “улаан”-ы талын эсрэг тэсрэг үзэлтнүүд байр сууриа нэгтгэж байна.¹¹⁹

Улс төрийн талбарыг тодорхойлох нь

Эцэст нь хэлэхэд, авлигын тухай дискурсууд улс төрийн тэмцэлд оролцогч талуудыг хүчэрхэгжүүлж байдаг ч үүнийхээ хэрээр тэдний чөлөөтэй маневр (limits to their room for maneuver) хийх орон зайг нь мөн хязгаарладаг аж. “Сонгуулийн өмнөх реформ” ба “реформ нь ардчилсан бус” хэмээх хоёр дискурсын зэрэгцэл нь улс төрийн тэмцлийн фронтын шугамыг тодорхойлж, тэгснээр зөвшилцөл хийх боломжийг багасгадаг.

Таксин Чинаватраг эсэргүүцэн, уурсан “шар” холбооныхон Камнан Сутхепийг баатар хэмээн дэмжин, “Таксины дэглэм”-ийн золиос болсон олонхийн өмнөөс харамсан, гашуудаж байна. Харин “улаан”-ы талынхан Сутхепийг дорд үзэж, Инглакийг “ардчиллын баатар” хэмээн алдаршуулж, “аммаартын төрийн эргэлт”-ийн золиос болсон 20 сая сонгогчдын төлөө харуусдаг байна. Улс төрчдийн гаргаж буй шийдвэрийн өнгийг авлигын талаарх өгүүлэмжүүд тодорхойлдог. Авлигыг ёс суртахууны доройтлоос

үүдэлтэй хэмээн үздэг улс төрийн шийдвэр гаргагчид ёс суртахууныг бэхжүүлэхийг эрмэлзэж байна. Харин үүнийг “муу хүмүүс”-т тохоод байгаа зарим нь энэ “хог”-ийг “устгах”-д анхаарлаа хандуулж байхад засаглалд бурууг тоhogсод шинэ хууль болон дэг журам тогтоон, түүндээ тохирсон институцуудыг байгуулж эхлэхээр зорьж байна. Авлигыг хуучин засаглалын ялзарсан үлдэгдэл гэж үздэг хэсэг нь үүнийг даван туулахыг эрмэлзэх байх жишээтэй.¹²⁰

Авлигын тухай өгүүлэмж нь өөрчлөлтийн үеийн зөрчлийг гүнзгийрүүлэхэд гол үүрэг гүйцэтгэдэг. “Бүх улс төрчид авлигад идэгдсэн” гэх өгүүлэмж нь сонгуулиар гарч ирсэн улс төрчдөд сөрөг имиж бүрдүүлж, иргэд, эрх баригчид хоорондын итгэлцлийг алдагдуулж байна. Ингэснээр нийгмийн эсэргүүцлийн бүлгүүдтэй үүссэн сөргөлдөөнийг зогсоох хэлэлцээр байгуулах эрх баригч, улс төрчдийн чадварыг бодитойгоор сулруулдаг.¹²¹

“Сонгогчдын саналыг худалдаж авах”, “популизм” гэсэн утгууд нь ардчилсан сонгуулийг авлигатай адилтгэн үзэхэд хүргэдэг. Тайландын Сенатыг бүх гишүүдийг сонгуулиар сонгодог болох гэсэн Үндсэн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтийн талаарх эцсийн шийдвэртээ Үндсэн хуулийн шүүх нь “Гэр бүлийн парламент” өгүүлэмжийг ашиглан сонгуулийг танил талаа дэмждэг тогтолцоотой (непотизм) адилтгасан. “Энэ бол улс үндэстнийг буцаан хуучин байранд нь аваачин, Сенатыг хамаатан садан, гэр бүлийн гишүүд, эхнэр нөхрөөс бүрдсэн чуулган болгон хувиргана”¹²²

хэмээн үзжээ. Улмаар өнгөрсөнд болсон ихэнх “шинэчлэлт өөрчлөлтийн” үед шинээр сонгогдсон улс төрчдийн эрх мэдэлд “төвийг сахих” зарчмын дагуу хязгаарлалт тавих болсон.

Тайландын өөрчлөлтийн үеийн зөрчилтэй авлигын дискурс холбогдох нь

Зөрчил мөргөлдөөний конструкторд авлигын өгүүлэмж голлох үүрэгтэй байдгаас үзэхэд, сүүлийн есөн жилийн хугацаанд өрнөсөн улс төрийн зөрчилд авлигын асуудал эхний эгнээнд яригдаж, анхаарлын төвд байсаар ирсэн. Сонгуулиар сонгогдож албан тушаалд очсон Ерөнхий сайд Таксин Чинаватра, Сомчай Вонгсават нар ихээхэн маргаан дагуулсан авлигын хэрэгт буруутгагдаж, засгийн эрхээс зайлуулагдсан түүх ч бий. 2006 онд цэргийн эргэлт хийх болсныг “газар сайгүй тархсан авлига, тойрон хүрээлэгчдээ албан тушаалд томилдог” асуудалтай холбон тайлбарлаж, цэргийн хунтууд өөрсдийгөө зөвтгөдөг.¹²³ Маргаан мэтгэлцээний дунд, Үндсэн хуулийн төслийг боловсруулахаар цэргийн хунтуудын томилон байгуулсан ассамблей үүрэгт ажлаа гүйцэтгэн, шинэ Үндсэн хуулийн эхийг боловсруулан гаргасан билээ.¹²⁴

“Үндсэн хуульд тусгасан хамгийн чухал заалтуудыг авч үзвэл, Тайландын улс төрд хяналт тавих зорилготой Үндсэн хуулийн янз бүрийн байгууллага, агентлагуудыг байгуулах юм. Эдгээр агентлагууд нь тус бүрдээ 2006 оны төрийн эргэлтийг өдөөсөн авлига, хээл хахуулийн хэргийг дахин

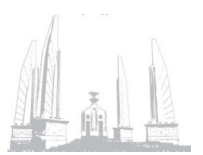
давтуулахгүй байх үүргийг хүлээжээ”.¹²⁵

Авлигатай хийх тэмцлийг олонхийн бус арга хэрэгслийг ашиглан сонгуулиар сонгогдсон цөөнхийн засаглалыг бэхжүүлэх шалтаг хэмээн бусад ажиглагчид тайлбарлаж байна.

Бодлогыг нь дэмждэг хөдөө, орон нутгийн эмзэг ядуу бүлгийнхэн, шинээр төрөн гарч буй дунд ангийнхны хүрээнд Таксины нэр хүнд нь сонгуулийн үеэр урьд өмнө байгаагүйгээр өндөр байсан нь хуучин тогтолцоонд заналхийлж буй аюул мэтээр ойлгогдож байв. [...] Нэг талд хот, суурин газрын элит, хуучин дундаж ангийнхны дэмжлэгийг авсан цэргийнхэн, хууль тогтоох, бие даасан агентлагууд, сөрөг хүчний намтай эвссэн хуучин тогтолцоо болон нөгөө талд нь Таксиныг тахин шүтдэг, хөдөө, орон нутгийн эмзэг ядуу бүлгийнхэн, шинэ дунд ангийнхан, ардчилалыг дэмжигчдийн өргөн дэмжлэгийг авсан Таксины намын төлөөлдөг шинэ тогтолцооны хооронд 2006 онд эхэлсэн томоохон дайны нэг хэсэг нь Үндсэн хуулинд нэмэлт өөрчлөлт оруулахын төлөөх тэмцэл байв. Хуучин, шинэ хоёр хүчний хоорондын тэмцэл 2006 оны төрийн эргэлтээр оргилдоо хүрч, хуучин тогтолцооныхон эрх мэдлээ эргүүлэн олж авсан билээ. [...] 2007 оны Үндэсний хууль] нь бие даасан агентлагууд болон хууль тогтоох байгууллагуудын эрх мэдлийг нэмэгдүүлж, харин сонгуулиар сонгогддог улс төрчдийн эрх мэдлийг хумисан байна. 2007 оны Үндсэн

хуулийн дагуу эрх мэдэл нь нэмэгдсэн учраас хууль тогтоох болон бие даасан агентлагууд нь улс төрийн хувьд давамгайлах үүрэгтэй болж ирсэн.¹²⁶

Мухардмал байдалд ороод байгаа өнөө үед, улс төрийн тогтоцоос шалтгаалан, аль аль тал нь хоорондын зөрчлөө шийдвэрлэхийн тулд цэргийн хүч хэрэглэх боломжгүй болоод байна.¹²⁷ Цэргийн эргэлт хийхийг шахаж шаардсан дарамт шахалт их байгаа ч гэсэн цэргийн дээд тушаалтнууд асуудалд шууд хөндлөнгөөс оролцохоос болгоомжилж байна. “Улаан цамцтаны” бослогын тооцоолохын аргагүй эрсдэл, Тайландын умард хэсгээс оргон зугтагсад, урваж шарвамтгай “тарвас” (“гаднаа ногоон, дотроо улаан”) офицерууд, олон улсын дарамт шахалт, тэр бүү хэл гэмт хэргийг мөрдөн шалгах үйл ажиллагаа нь хүртэл зэвсэгт хүчнийхний санааг зовоож байна. Ямартаа ч 18 удаа төрийн эргэлт гарч байсан түүхтэй энэ оронд цус ихээр урссан тохиолдолд, цэргийн дээд тушаалтнуудаас анхааруулага өгөх нь дамжиггүй бөгөөд энэ нь засгийн газрын зүгээс бослого хөдөлгөөнийг нухчин дарах явдлыг гаргахгүй байхад нөлөөлөх нь ойлгомжтой. Хорь гаруй хүн амь насаа алдаж, зуу зуугаараа шархадсан айдас төрүүлэм тоо баримтаас үзэхэд, хүчирхийллийн шинжтэй бага хэмжээний халдлагууд нь тактикийн арга хэрэгсэл болохгүй, хурдтай өөрчлөгдөж буй нөхцөл байдалд эргэлзэнгүй хандаж байгаа шийдвэр гаргагчид цэргийн хүчээр асуудлыг шийдвэрлэхгүй байхад нөлөөлж чадахгүй нь тодорхой байна. Үнэн хэрэгтээ, Армийн командлагчийн

хэлсэн “онцгой хувилбар” гэдэг нь цэргийн удирдагчид төрийн эргэлтийг эцсийн арга болгон хэрэглэж болзошгүйг илэрхийлж байна.¹²⁸ Сүүлийн зургаан сарын хугацаанд өрнөсөн зөрчил тэмцлийн динамик нь цэргийн эргэлт эсвэл нухчин дарах арга замаар асуудлыг шийдвэрлэх боломжгүй байгааг харуулж байна. Учир нь энэ зөрчил нийгмийн бүлгүүдийн ашиг сонирхлоо хангадаг боломжийн тогтолцоог өөрчлөөд байгаа юм. Энгийнээр тайлбарлах юм бол, тэмцэл нь танил талаа дэвшүүлдэг тогтолцоогоор дамжуулан хөшигний араас хуйвалдах талбараас янз бүрийн дүрэм журам мөрдөгддөг дискурсын талбарт шилжиж байна. Тоглоомын дүрэм байнга өөрчлөгдөж байгаагаас, хоёр талын шийдвэр гаргагчдыг стратегийн алдаа гаргахад хүргэж байна.¹²⁹ Тоглоомын дүрэм өөрчлөгдөж буй энэ үед дотоодын болон олон улсын санаа бодол, ялангуяа дэмжигчдийнх нь байр суурь чухал үүрэгтэй болж ирж байна. Сүүлийн зургаан сарын хугацаанд улс төрийн оролцогч талуудын амжилт, бүтэлгүйтэл нь дискурсын зөрчил тэмцлийн дүрмээр тоглож чадах эсэхээс хамаарч байна.

Эрх мэдлийн төлөөх дискурсын тоглоомд, легитимт байдал тэргүүн эгнээнд, асуудлын төвд байхаар байна. Үнэн хэрэгтээ, хуучин, шинэ хоёр тогтолцооны гол стратеги нь өөрсдийн легитимт байдлыг бий болгохыг зорихын зэрэгцээ эсрэг талынхаа легитимт чанарыг бууруулахад оршиж байна. Ийнхүү легитимт байдлын төлөөх тэмцэл ширүүсч байгаа нь “язгууртны” дискурсын

талынхан өөрийн давамгайллаа алдаж байгааг харуулж байна.

Хэдхэн жилийн өмнө, “сүлжээ”-ний хаант засаглал “юу болж байгаа”, “тухайн асуудлыг шийдвэрлэхэд юу хийх хэрэгтэй” талаар өөрийн өнцгөөс тайлбарлах дискурсын эрх мэдэлтэй байсан юм. Гэтэл улс орны өнцөг булан бүрд иргэдийн улс төрийн талаарх мэдлэг, ойлголт нэмэгдэж байгаа учраас илүү олон хүн энэ эрх мэдлийг эсэргүүцэх боллоо. Үр дүнд нь, олон улсын хэвлэл мэдээлэл Үндсэн хуулийн шүүхээс Ерөнхий сайдыг эрх мэдлээс зайлуулсан явдлыг мэдээлэхдээ “шүүх засаглалын” төрийн эргэлттэй адилтгав. Зөрчил нь өрсөлдөгчийнхээ легитимт байдлыг сулруулахын төлөө өрнөж байгаагаас үзэхэд, дискурсын “үл үзэгдэх хүч” нь шийдвэрлэх үүрэгтэй байна. Өргөн хүрээнд хүч хэрэглэх чадваргүй байдлаар тодорхойлогддог улс төрийн формацын хүрээнд, дискурсын давамгайлал тогтоохын төлөөх тэмцэлд язгууртнууд ялагдаж байгаа нь хүчний тэнцвэрт гарч буй өөрчлөлтийг түргэтгэж байна.¹³⁰

Дүгнэж хэлэхэд, өнөөгийн улс төрийн формацад, тогтворгүй өөрчлөгдөж буй дискурс нь зөрчил мөргөлдөөнийг конструкт хийх, оролцогч талуудын стратегийг тодорхойлох, түүнчлэн амжилтанд хүрэх эсэхэд нөлөөлөхүйц чухал үүргийг гүйцэтгэж байна. Улмаар үүнээс улбаалан, авлигын талаарх дискурс нь оролцогч талууд, тухайлбал, Ардын ардчилсан шинэчлэлийн хороо, Үндсэн хуулийн шүүх, Авлигатай тэмцэх үндэсний хороо зэрэг бие даасан комиссуудад эрх мэдэл олгохын хамт засгийн газрын

маневр хийх боломжийг хязгаарлаж байна.¹³¹

Сонирхолтой нь, оноохоор төлөвлөж буй ял шийтгэлийн хүрээнд түр засгийн газрыг авлигын хэрэгт шууд буруутгаагүй боловч олон нийтийн дискурст энэ нь яригдахдаа, ял шийтгэлийг гагцхүү улс төрийн авлига мэтээр ойлгуулж байна.¹³² Бэлгэ тэмдэг судлалын үүднээс авч үзвэл, авлигын хэрэгт буруутгаж явдал нь хоосон утга илэрхийлэгч мэтээр ойлгогдох юм. Хэдэн сарын турш хэдэн зуун мянган эсэргүүцэн тэмцэгчдийг хөдөлгөж чадсан учраас авлигын талаарх өгүүлэмж нь улс төрийн хувьд асар их хүчийг агуулж байна.

Дүгнэж хэлэхэд, Тайландын жишээнд харагдсанчлан, авлига нь өөрчлөлтийн үед гардаг зөрчилд голлох үүрэг гүйцэтгэж байна. Бүтцийн түвшинд, авлига нь удам дамжсан тогтолцооноос эрх зүйт-рациональ тогтолцоонд шилжихэд (хоёрдмол үүрэгтэй) хурдасгуурын үүрэгтэй. Дискурсын хувьд, авлигын талаарх өгүүлэмж нь үл мэдэгдэх үйл явц, заримдаа өөрчлөлтийн хүчийг тайлбарлах тайлбар болохын зэрэгцээ хүссэн дискурсыг түгээхийн төлөө өргөн хүрээг хамарсан үйл явцыг өрнүүлэх нэгдсэн талбар болдог. Тал тохой татах тогтолцоонд авлигын талаарх өгүүлэмжийг дундаж ангийнхны уур бухимдлыг өдөөж, засгийн газрын эсрэг олон нийтийг хамарсан бослого хөдөлгөөн өрнүүлэхэд ашигладаг. Эцэст хэлэхэд, авлигатай тэмцэх байгууллагууд нь сонгуулиар сонгогдсон цөөнхийн байр сууриа бэхжүүлэх арга хэрэгсэл болдог.

V. Өөрчлөлтийн нийгмүүд дэх авлигатай тэмцэх стратеги

Авлига, танил талаа дэвшүүлэх үзэгдэл, клиентелизм нь өмнөх нийгмүүдэд тогтсон нийгмийн дадал заншил юм. Өнөөдөр ч гэсэн орчин үеийн хэв шинжтэй, үр дүнтэй ажилладаг институцууд бүрэлдээгүй тохиолдолд, тэдгээр дадал заншил нийгмийн тодорхой үүрэг функцуудыг гүйцэтгэсэн хэвээр байна. Орчин үеийн нарийн түвэгтэй эдийн засаг, олон ургальч нийгэм болгоход, нийгмийн эдгээр дадал заншил нь хөгжил, ардчилал, нийгмийн шударга ёсонд саад тоггор учруулж болзошгүй юм. Авлигыг “муу хүмүүс”-ийн хувь хүний ёс суртахууны алдаа гэж буруу ойлгох нь түүнийг буруу “эмчилсэн”-ээс болоод бүлэглэлийн хүрээнд олз ашгаа хуваарилах зарчмаар ажилладаг уламжлалт тогтолцоо руу эргэн очих аюултай. Авлигыг үр дүнтэй хазаарлахын тулд, үүнээс арай өөр арга замаар ажиллах нь зайлшгүй бөгөөд хувийн харилцаанд суурилсан институцуудаас мерит зарчимд суурилсан институцууд руу шилжих замаар засаглалын тогтолцоог боловсронгуй болгох хэрэгтэй. “Авлигын эквилибрум”-ын занганаас мултрахын тулд, аливаа нийгмүүд Веберийн модернизацийн хөтөлбөрийг бүрэн хэрэгжүүлж дуусах шаардлагатай. Өөрөөр хэлбэл, нийгмүүд удам дамжсан тогтолцооноос салж, цогц эдийн засаг болон олон ургальч нийгмийн шаарддаг хэрэгцээ шаардлагыг хангахуйц эрх зүйт-рациональ тогтолцоог байгуулахад ахиц гаргах нь чухал байна.

НҮБ-ын Авлигын эсрэг конвенц нь авлигатай тэмцэхэд техникийн талаас юу

хийх шаардлагатай байгаа гэдэг хүрээнд дэлхийн нийтээрээ зөвшилцөлд хүрсэн ойлголтуудыг тусгасан. Тухайлбал:

Конвенцын бүхэл бүтэн нэг бүлэг нь төр, хувийн хэвшлийн аль аль хүрээнд авах арга хэмжээнүүдийг тусгах замаар авлигаас урьдчилан сэргийлэхэд чиглэгдсэн. Үүнд, авлигатай тэмцэх байгууллагыг байгуулах, сонгуулийн кампанит ажил, улс төрийн намуудын санхүүжилтийн ил тод байдлыг сайжруулах зэрэг урьдчилан сэргийлэхтэй холбоотой бодлогын шийдлүүд багтсан. Конвенцын дагуу, улс орнууд авлигын шинжтэй үйлдлүүдэд эрүүгийн болон бусад ял шийтгэлийг оноох үүрэгтэй. Энэхүү конвенц нь өмнөх ийм төрлийн гэрээ конвенциудын агуулгаар хязгаарлагдахгүй, өргөн хүрээг хамарсан. Конвенцид хээл хахууль, улсын хөрөнгө мөнгийг шамшигдуулах зэрэг авлигын үндсэн хэлбэрүүд төдийгүй нөлөөллийн наймаа, авлигаас олсон орлогыг нуун дарагдуулах, угаах зэрэг үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцохоор заажээ. Авлигад хамжин туслах зорилгоор үйлдсэн гэмт хэрэг, түүний дотор мөнгө угаах, шударга ёсонд саад учруулах зэрэг гэмт хэргийг конвенцид зүйлчлэн авч үзсэн. Мөн конвенц нь хувийн хэвшлийн авлигатай холбоотой маргаантай асуудлуудыг шийдвэрлэхийг зорьсон билээ. Конвенцид нэгдсэн улс орнууд нь шүүхэд ашиглах зорилгоор нотлох баримт цуглуулах, нотлох баримт шилжүүлэх, хэрэгтэн харилцан шилжүүлэх зэрэг тодорхой хэлбэрийн

эрх зүйн харилцан туслалцаа үзүүлэх үүрэг хүлээнэ. Конвенцын үндсэн зарчим хэмээн тодорхой зааж өгсөн “авлига болгож ашигласан хөрөнгийг эргүүлэн авах” асуудлаар улс орнууд тохиролцоонд хүрээд байна.¹³³

Гэсэн хэдий ч авлигатай тэмцэх олон хөтөлбөрүүд бүтэлгүйтсэн гэдэг урам хугалсан түүхээс харахад, авлигыг хязгаарлана гэж ярих нь хийхээс илүү хялбар байдаг.¹³⁴ Улс төр-эдийн засгийн нөхцөл, нийгмийн үүрэг функц, авлигыг бий болгож буй соёлын үндэс шалтгаан зэргийг харгалзан үзээгүй тохиолдолд, техникийн шинжтэй арга хэрэгслүүд нь хүссэн үр дүндээ хүрэх боломжгүй юм.

Зөв зохистой үзэл баримтлалын тогтолцоо байхгүй тохиолдолд авлигатай тэмцэхэд чиглэсэн бодлого нь сайн гэхээсээ илүү их хор хөнөөл учруулах магадлалтай.

Ялангуяа, өөрчлөлтийн нийгэм дэх авлигатай тэмцэх стратеги нь улс төр, эдийн засгийн хөгжилд тулгарч буй томоохон сорилт бэрхшээлийг шийдвэрлэхэд чиглэсэн илүү өргөн хүрээг хамаарсан стратегид тусгалаа олсон байх шаардлагатай. Ямартаа ч, өөрчлөлтийн нийгмүүдийн эдийн засаг, улс төр, соёлын боломж олгох тогтолцоо нь хурдацтай өөрчлөгддөг учраас авлигатай тэмцэнэ гэдэг нь хөдөлж буй байг онохтой адилхан зүйл юм. Авлигатай тэмцэгчид улс төрийн зөрчилд амархан хутгалдах аюултай. Авлига олон нийтийн уур бухимдлыг төрүүлдэг бол түүнтэй тэмцэх нь тогтсон статус кво-гоос ашиг хүртэгчдийн эсэргүүцлийг өдөөдөг учраас авлигатай тэмцэх амжилттай стратеги

боловсруулах нь нарийн эмзэг асуудал юм.¹³⁵

Авлигын эсрэг удаан бөгөөд түвэгтэй тэмцлийг эхлүүлэхэд, дараах гурван сургамж хэрэг болох юм. Тэдгээрийг дурдвал:

- Идеологийн шинжтэй “ачаа”-наас сэрэмжил. Авлигатай тэмцэх нь дундыг барьсан эсвэл гэм зэмгүй үйлдэл биш юм. Сайн засаглалын реформыг үр дүнтэй хэрэгжүүлэхийн тулд “Вашингтоны зөвшилцөл”-ийн үзэл баримтлалын алдаа, түүний цаана нуугдсан далд зорилгоос бүрмөсөн ангижрах хэрэгтэй.
- Авлигын гүйцэтгэж ирсэн нийгмийн тодорхой үүрэг функцуудээс болгоомжил. Эрх зүйт-рациональ институцууд байхгүй тохиолдолд, нийгмийн чухал хэрэгцээтэй үүрэг функцуудыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой үүссэн цоорхойг “нөхөж ажиллахдаа” авлига нь гарамгай. Тиймээс авлигатай тэмцэхэд амжилт олохын тулд зөвхөн институцийн өнгөн талыг бий болгоод зогсохгүй эрх зүйт-рациональ тогтолцоог ажиллуулахад шаардлагатай улс төр, нийгэм, соёлын үндэс суурийг тавих нь чухал юм. Үүнтэй адилаар, авлигатай тэмцэх стратеги нь институцийн инженерчлэлээр хязгаарлагдахгүй байх, улмаар “нийгмийн гэрээ” дахин хэлэлцэн байгуулахад хувь нэмрээ оруулж байх хэрэгтэй.
- Авлигын талаарх өгүүлэмжийн гүйцэтгэх үүргээс болгоомжил. Удам дамжсан болон эрх зүйт-рациональ тогтолцоо хоорондын өргөн хүрээг

хамарсан боловч ойлгоход ярвигтай тэмцлийг авлигын талаар өгүүлэмжүүд нь бэлгэдэл хэлбэрээр илэрхийлдэг учраас өөрчлөлтийн үед гаргадаг олон зөрчил мөргөлдөөнд энэ нь голлох үүрэг гүйцэтгэдэг. Дан ганц эрх зүйт-рациональ тогтолцоог бүрэн гүйцэд бий болгох замаар авлигыг хазаарлаж чадна. Энэ утгаараа, авлигатай тэмцэнэ гэдэг нь удам дамжсан нийгмийн тогтолцоог хадгалахыг эрмэлзэгчид болон ардчилсан өөрчлөлтийг авчрахаар тэмцэгчдийн хооронд өөрчлөлт хийхтэй холбоотой үүсдэг зөрчилд тэдний аль нэг талыг баримтлахаас өөр аргагүй юм. Авлигын эсрэг тэмцэл нь ардчиллыг гүнзгийрүүлэхийн төлөөх томоохон тэмцлийн хүрээнд явагдсан цагт сая амжилтанд хүрч чадна.

5.1 Болгоомжтой хандах нь

Вашингтоны зөвшилцөл капиталист эдийн засгийг дэмжих институциональ дэд бүтцийг бий болгох улс төрийн зорилгоо техникийн үг, өгүүлбэрээр далдалж байдаг. Энэ нь сайн засаглалыг бий болгох нь буруу гэсэн үг биш юм. Эсрэгээрээ, эрх зүйт-рациональ тогтолцоог бий болгох нь зайлшгүй чухал юм. Гэсэн хэдий ч эдгээр техникийн хөтөлбөрүүд нь улс төрийн эрс сонголт хийх боломжийг хааж байна. Капиталист “мангас” л феодалын уламжлалт тогтолцооны гинжийг тасалж чадна гэдэгт итгэгчид зөвлөгөөг дагаж, зах зээлийг чөлөөтэй болгох алхам хийх нь дамжиггүй юм. Харин нэг чөтгөрийг өөр нөгөөгөөр солихоос эмээдэг хүмүүс институцийн торыг хэрхэн барьж байгааг

анхааралтай ажигладаг. Тиймээс авлигатай тэмцэх хөтөлбөрүүд үргэлж улс төрийн шинжтэй байдаг гэдгийг ойлгох нь чухал юм.

Улс төрийн болон дискурсын талбар нь минатай талбайтай адил гэдгийг тооцохгүйгээр боловсруулсан авлигатай тэмцэх стратегиуд улс төрийн зөрчил мөргөлдөөнд хутгалдан орох эсвэл хэн нэгний захиалгаар хийгдэж буй үйл ажиллагаа болж хувиргах магадлалтай. Тодруулбал:

“Авлигатай тэмцэх үйл ажиллагаа нь зарим тохиолдолд хор хөнөөл учруулдаг. Авлигатай тэмцэх нь нөөцөд хяналт тавих, бусдыг өөрийн хяналтанд байлгах нэг хэрэгсэл учраас хамгийн увайгүй дэглэм, удирдагчид хүртэл хандивлагчдад таалагдаж, тэднээс хөрөнгө мөнгө салгах зорилгоор авлигатай тэмцэх агентлагууд байгуулж, стратеги боловсруулдаг гэдгийг бид тооцох хэрэгтэй [...] “Зохион байгуулалттай гэмт хэрэг” гэж нэрлэдэг хууль бус үйл ажиллагаатай тэмцдэг байгууллагууд нь өөрсдөө зохион байгуулалттай гэмт хэрэгтэй холбоотой байдгийг бид мэднэ. Түүнтэй адил авлигатай тэмцэх байгууллагууд нь авлигад автсан байдаг гэдгийг бодолцох шаардлагатай. Тиймээс авлигатай тэмцэх нь тийм ч ариун, гэм хоргүй үйл ажиллагаа биш юм.”¹³⁶

Тайландын жишээнд харагдсанчлан, авлигын талаарх өгүүлэмж нь зөрчил мөргөлдөөнийг конструкт хийхэд чухал үүрэг гүйцэтгэдгийн зэрэгцээ цөөнх элитүүд нь авлигатай тэмцэх

байгууллагуудыг давуу эрх, байр сууриа хадгалж хамгаалах зорилгоор сонгуульд олонхийг бүрдүүлдэг хүмүүсийн хүсэл зоригийн эсрэг ашигладаг. Авлигатай тэмцэх техникийн туслалцааны хөтөлбөрүүд мөн чанарыг хэлбэртэй нь хольж хутгах аюулыг бий болгодог. Тодруулбал:

“Хүмүүс [...] эрх зүйт ёсны гадаад гадаад хэлбэрүүдийг мөн чанар гэж андуурдаг. Жишээлбэл, төрийн эрх мэдлийн салаа мөчрүүд нь нэг нэгийнхээ үйл ажиллагаанд хяналт тавьдаг учраас “хяналт, тэнцвэрийн тогтолцоо” нь эрх зүйт ёс бэхжсэн нийгмийг тодорхойлох гол шалгуур болдог. Харин нэр төдий хяналтын тогтолцоотой байна гэдэг нь хүчтэй ардчилсан засаглал тогтсон гэсэн үг биш юм. Хамтын үйл ажиллагааг тасалдуулахад шүүхийг ашиглах нь бий [...] шүүхэд давж заалдсан нэхэмжлэлийг хэлэлцэх хугацааг удаашруулж сунжруулах замаар дэд бүтцийн чухал төслүүдийг гацаанд оруулах, эсвэл төрийн хүсэл зоригийг мохоож, цөөн хэдэн элитийн ашиг сонирхлыг хангах зорилгоор шүүхийн процессыг ашиглах тохиолдлууд ч байдаг. Тэгэхээр эрх мэдлийг хуваарилсан хэлбэрүүд нь хууль журмыг дагаж мөрддөг нийгмийн мөн чанартай нийцэхгүй байх нь бишгүй тохиолддог.”¹³⁷

Авлигыг ёс суртахууны асуудал гэж ойлгохдоо болгоомжтой хандахыг зөвлөж байна. Эрх мэдэлтнүүдэд хариуцлага хүлээлгэж байхын тулд бий болгосон норматив “чөдөр тушаа”, хувь хүнээс хамааралгүй ажилладаг

байгууллагуудын чадавхийг сулруулах хүртэл аюул учруулдаг ёс суртахууны асуудал бол авлига юм. Эрх мэдэлтнүүдийг хязгаарлах ийм “чөдөр тушаа” байхгүй бол хувь хүн хоорондын харилцаанд суурилсан итгэлцлийг бий болгох замаар засагладаг засаглалын анхдагч хэлбэр рүү эргэн очих аюултай. Авлигыг жигшин зэвүүцснээс болоод үүсдэг ёс суртахууны уур хилэн нь шинэчлэлийг өдөөх томоохон хөдөлгөгч хүч болох юмуу эсвэл “юу нь зөв, юу нь буруу” болохыг дахин сануулж өгөх замаар нийгмийн цэвэршүүлэх үйл явцыг эхлүүлдэг. Ямар ч хязгаарлалтгүйгээр эрх мэдлийг атгадаг элитүүдийн эрх мэдлээ урвуулан ашиглах үйлдлийг авлига хэмээн үзэх юм бол, хүн бүр өөртөө ёс зүйн хязгаарлалт тавих, боловсрол, ойлголт өгөх кампанит ажил явуулах замаар ёс суртахууныг бэхжүүлэхийг уриалах нь авлигатай тэмцэхэд тохирохгүй арга юм. Хачирхалтай гэмээр зүйл нь, авлигыг хувь хүний (“муу хүмүүсийн”) ёс суртахууны алдаа гэж авч үздэг ёс суртахууны дискурс нь олсон олзоо бүлэглэлийн сүлжээн дотроо хуваарилах замаар ажилладаг тал тохоо татдаг тогтолцоотой ижил төстэй тийм тогтолцоог дахин бий болгох сөрөг талтай.¹³⁸

Товчоор хэлбэл, идеологийн нэг талыг барьсан хандлага, хөгжлийн загварын цаана нуугдаж байдаг далд зорилгыг тооцож боловсруулаагүй авлигатай тэмцэх бодлого нь эцэстээ өнгөн төдий институцуудыг бий болгохоос хэтрэлгүй, сайн сайхныг авчрахаас илүү их хор хөнөөл тарьж болзошгүй юм.

5.2 Өөрчлөлтийн нийгмүүд дэх авлигыг таслан зогсоох нь эрх зүйт-

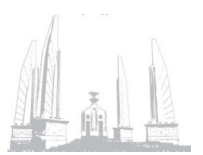
рациональ тогтолцоог байгуулах эцсийн зорилгодоо хүрч буй явдал болно

Сүүлийн арван жилийн хугацаанд, авлигатай тэмцэх чиглэлээр зөвлөмж болгосон бодлогын бүрэлдэхүүн хэсгүүд үндсэндээ бэхжсэн. Гэвч амжилтанд хүрсэн түүх ховор байна. Харилцан адилгүй нөхцөлтэй улс орнуудад авлигын шинж тэмдэг олон янзаар илэрдэг учраас реформ хийхэд чиглэсэн нэг янзын төлөвлөгөө бүгдэд нь амжилттай хэрэгжихгүй гэдгийг авлигатай тэмцэгчид ойлгоод байна. Тодруулбал:

“Реформыг хэрэгжүүлэгчид авлигад хяналт тавих улс төрийн стратегийг боловсруулах, мөн сайн шийдлүүдийг гаргах шаардлагатай байдаг. Гэтэл сайн шийдлүүд гаргах тухайд авч үзвэл, А улсад сайн хэрэгжих магадлалтай реформын шийдэл нь Б улсад огт хэрэгжихгүй эсвэл В улсын нөхцөл байдалд тохирохгүй, эс бөгөөс Г улсад реформыг хойш нь чангаах сөрөг нөлөөтэй байж болох юм.”¹³⁹

Ялангуяа, өөрчлөлтийн орнууд дахь орон нутгийн шинжтэй авлигыг таслан зогсооход эрх зүйт-рациональ тогтолцоог байгуулсан төрийн байгууламжтай орнуудад гардаг тохиолдлын авлигатай тэмцэхээс өөр арга хандлага шаардагддаг.

“Эрх зүйт-рациональ тогтолцоонд авлигын асуудлыг намжааж багасгахад процедурын арга хандлагын үүднээс хандах нь үр нөлөө сайтай байдаг. Харин уламжлалт болон орчин үеийн засаглалын хэлбэрүүдийн явцад үүссэн нийгмийн харилцааны янз бүрийн хэлбэрүүдийн

хооронд хурцадмал байдал бий болсон нөхцөлд орон нутгийн шинжтэй авлигын томоохон асуудал бэрхшээлүүд тасардаггүй.”¹⁴⁰

Авлигатай тэмцэх бодлогууд процедурын арга хэрэгсэлд хэт их найдах болсон нь авлигын мөн чанарын талаарх алдаатай ойлголттой холбоотой. Тухайлбал:

“Одоо хэрэгжиж буй авлигатай тэмцэх хөтөлбөрүүд нь авлигыг концепцын хувьд сонгогдсон албан тушаалтан-иргэн хоорондын асуудал хэмээн тодорхойлсон учраас амжилт олдоггүй. Гэтэл үнэн хэрэгтээ, тогтолцооны авлига нүүрлэсэн үед авлига нь хамтын үйл ажиллагааны асуудал болдог. [...] Авлигын талаархи [алдаатай] ойлголтод тулгуурласан авлигатай тэмцэх хөтөлбөрүүд нь иргэдийн хяналтыг нэмэгдүүлэх, сонгогдсон албан тушаалтнуудын авлига авах боломж, сэдлийг багасгах, үүнд бюрократын үзэмжээр шийдэгдэх асуудлуудын тоог бууруулах, тэдний цалинг нэмэгдүүлэх, ил тод байдал, мэдээллийн урсгалыг сайжруулах гэх зэрэгт чиглэсэн институциональ реформын хэлбэрээр хэрэгждэг. [...] Авлигыг хамтын үйл ажиллагааны асуудал хэмээн илүү нарийвчлан үзэх нь чухал. Хэдийгээр урт хугацаанд авлигаас ангид байх нь хүн бүрт ашиг тусаа өгөх боловч богино хугацаанд авлига авах зан үйлдлээ өөрчлөх шалтгаан сэдэл хэнд ч төрдөггүй. Судалгаанд хамрагдсан нэг оролцогчийн хэлсэнчлэн, “энэ бол хэрэв би авлига авахгүй бол миний оронд өөр нэг нь авна гэх мэдрэмжийн асуудал юм”.

Ийм нөхцөлд, нийгэм нь өөрчлөгдөх шалтгаан сэдэл хэнд ч байхгүй “авлигын эквилибриум”-ын хавханд тэр чигтээ шигдэж орох бөгөөд аливаа өөрчлөлтийг хийх шалтгаан цөөрдөг.”¹⁴¹

Өөрчлөлтийн олон нийгмийг барьцаандаа байлгасаар байгаа “авлигын эквилибриум”-ыг шийдвэрлэхийн тулд авлигатай тэмцэх стратеги нь процедурын арга хэмжээнээс илүү өргөн хүрээг хамарсан байх хэрэгтэй. Дан ганц процедурын арга хэмжээ авах нь танил талаа дэвшүүлдэг тогтолцоог таягдан хаяхад хангалтгүй бөгөөд норматив үндэс суурийг өөрчлөн, иргэдийн сэтгэлгээнд шинэ салхи сэвэлзүүлэх боломжгүй юм. Тодорхойлолт ёсоор, байр суурь нь ганхаж эхэлсэн боловч өнөөдөр ч гэсэн хүчирхэг байгаа удам дамжсан тогтолцооноос шинээр бүрэлдэж буй боловч үр дүнтэй биш байгаа эрх зүйт-рациональ тогтолцоонд шилжих үед өөрчлөлтийн хямрал тохиолддог. Шинэ засаглалын институцууд хараахан үр дүнтэй байж чадахгүй, эрх зүйт ёс бүрэн гүйцэд бүрэлдээгүй, уламжлалт болон шинэ үнэт зүйл, хэм хэмжээний хооронд зөрчил үргэлжилсээр байгаа хэдий ч нийгмийн зохион байгуулалтын удам дамждаг хэв маяг оршин байх орон зай, тэр ч байтугай түүнийг хэвээр байлгах хэрэгцээ байсаар байна. Ийм учраас өөрчлөлтийн хямрал нь авлига цэцэглэх үржил шимт хөрс болдог. Институцын өнгөн төдий хэлбэрийг бий болгож, томоохон реформ хийхгүй байхаас зайлсхийхийн тулд авлигатай тэмцэх стратеги нь авлигад автсан зан үйлийг бүрдүүлж байгаа нийгмийн үүрэг

функциудыг олж тодорхойлох, улмаар тэдгээрийг солих, оронд нь арай бага тээг саад учруулдаг, гэхдээ үүрэг функцийг хувьд дүйцэхүйц нийгмийн практик, институцуудыг бий болгоход анхаарах хэрэгтэй юм.

Цогц эдийн засаг, олон ургальч нийгмийн хэрэгцээ шаардлагаыг хангахын тулд улс төрийн, хууль эрх зүй, ёс суртахууны тогтолцоог байгуулахад чиглэсэн томоохон зорилтын нэг хэсэг нь авлигын эсрэг тэмцэл юм гэдгийг өөрчлөлтийн нийгэмд ойлгох учиртай. Өөрчлөлтийн үед гардаг хямралыг даван туулахын тулд нийгэм нь хуучин хэв журам руугаа “ухрах уу” эсвэл шинэчлэл хийхийн төлөө “урагшлах уу” гэдгийн хооронд эцсийн сонголтыг зайлшгүй хэрэгтэй болно.

Шинэчлэлд хүрэх зам нь нийгэм бүрд харилцан адилгүй өөр, үүнээс улбаалан төлөвших “орчин үеийн төр” нь соёл болгоноос хамаараад эрс ялгаатай байж болох боловч эрх зүйт-рациональ түгээмэл тогтолцоог байгуулах л гагцхүү авлигыг таслан зогсоох боломжит арга юм. Эрх зүйт-рациональ төрийг байгуулах нь “өнгөлөн далдалсан баруунчлах” бодлого бус харин нийгмийн өөрчлөлтийн үр дүнд, бүр капиталист эдийн засаг бүрэлдсэн цагаас эхлэлтэй, шинээр төрөн гарч буй нийгмийн ангиудын улс төрийн хэрэгцээ шаардлага, хүсэл эрмэлзэлд тусгахад чиглэсэн үйл явцыг бүрэн дуусгаж, үр дүнд хүргэх асуудал билээ. Өөрөөр хэлбэл, эдийн засгийг рациональ байдлаар дахин зохион байгуулахтай холбоотой гарсан асуудлуудыг улс төрийн тогтолцоог рациональ байдлаар дахин зохион байгуулах замаар шийдвэрлэх ёстой.

Ингэж дахин зохион байгуулалт хийх нь институцийн бүтэц, хууль эрх зүйн орчныг өөрчлөхөөс илүү өргөн хүрээнд хийгддэг. Үүнд, хэм хэмжээ, үнэт зүйл, байгууллагын болон улс төрийн соёл, хамтын ялгарах онцлог, легитимчлэгдсэн идеологийг дахин тодорхойлох шаардлага зэрэг нь хамаарна.

Өөрчлөлтийн нийгэмд авлигыг таслан зогсооно гэдэг нь үр дүнтэй, мерит зарчимд суурилсан, хувь хүнээс хамааралгүй институцууд бүхий эрх зүйт-рациональ тогтолцоонд шилжих шилжилтийг эцэслэн дуусгахыг хэлнэ. Харин институцууд нь бүх талаас хүлээн зөвшөөрөгдсөн тохиолдолд л хүчтэй, үр дүнтэй байдаг. Харин нэг тал нь нөгөөдөө дүрэм журмыг хүчээр тулгасан тохиолдолд эсэргүүцэл гарах нь зайлшгүй юм. Хичнээн сайн боловсруулсан байлаа ч гэсэн, хүчээр тулгасан дүрэм журмын “хортой үр жимс” нь авлигатай тэмцэх байгууллагуудын легитимт байдалд маш их сөргөөр нөлөөлж, улс төрийн хувьд эмзэг авлигын хэргийг шийдвэрлэх чадавхийг мохоодог. Өөрөөр хэлбэл, эрх зүйт-рациональ тогтолцооны бүтэц зохион байгуулалт нь чухлаар тавигдах төдийгүй тэр нь хэрхэн бий болж байгааг анхаарах шаардлага бий болно. Нийгмийн гэрээг дахин хэлэлцэн тохирч, байгуулахдаа бүх талыг хамруулсан, тэдний оролцоонд сууриулсан байх ёстой ба ингэснээр эрх зүйт-рациональ тогтолцоо байгуулах нийгмийн үндэс суурь тавигдана.

5.3 Авлигатай хийх тэмцэл нь ардчиллын төлөөх үйлсийн нэг хэсэг болох нь

Удам дамжсан тогтолцооноос эрх зүйт-рациональ тогтолцоонд шилжих шилжилт нь аяндаа явагддаг, технократ шинж чанартай үйл явц биш юм. Шинэ дэг журмыг тогтоохын төлөөх урт удаан хугацаанд үргэлжлэх улс төрийн тэмцлийн үр дүнд ийм тогтолцоо нь бүрэлддэг.

Капиталын хуримтлал, авлигыг тойрон буй нийгмийн орчинд шинээр төрөн гарч буй нийгмийн ангиудаас үзүүлэх улс төрийн өрсөлдөөн гэдэг утгын хүрээнд авч үзэхгүйгээр, авлигыг зохих байдлаар судлах боломжгүй юм. [...] Энэхүү хандлагыг баримтлах нь авлигатай тэмцэх бодлогод суурь асуудлуудыг үүсгэдэг. Олон нийтэд харагдах авлигын дүр төрх нь хүлээн зөвшөөрөгдөхийн аргагүй зүйл бөгөөд урт хугацаандаа авлига нь хөгжиж буй зарим улс орнуудын хязгаарлагдмал легитимт байдлыг устгах аюултай. Нөгөө талаар, авлигын харагдаж буй дүр төрх нь хүмүүст тийм ч муухай харагдаад байдаггүй нийгмийн хуримтлал үүсгэх, нийгмийн зөвшилцөлд хүрэх үйл явцын салшгүй хэсэг болж байдаг... [...] Төр, капиталистууд болон тэдний дунд оршдог нийгмийн анги давхрааны хоорондын эрх мэдлийн хуваарилалтаар авлигын хэв шинжүүд тодорхойлогддог [...]. Эдийн засгийн (ёс суртахуунаас ялгаатай нь) асуудал бол өөрөө авлига биш боловч хөгжлийг хойш нь татдаг авлигыг үүсгэгч улс төрийн бүтэц болж байдаг.¹⁴²

Цогц эдийн засаг, олон ургальч нийгмийн шаардаж буй хэрэгцээ шаардлагад

нийцэж ажиллах улс төрийн болон норматив тогтолцоог бий болгох үйл явцын төвд авлигатай тэмцэх асуудал оршдог. Энгийнээр хэлбэл, баян, хүчирхэг хэн ч байлаа хүн бүрд үйлчлэх байдлаар “тоглоомын дүрэм”-ийг өөрчилнө гэсэн үг юм.

Энд л авлигатай тэмцэхтэй холбоотой улс төрийн гол бэрхшээл үүсдэг. Улс төр, нийгэм, эдийн засгийн ихэнх элитүүд өөрсдийн олж авсан байр суурийг удам дамжсан тогтолцоотой холбон үздэг. Танил танилаа дэмждэг тогтолцооноос ашиг хүртэгчид нь зөвхөн феодалын уламжлалт элитүүдээр хязгаарлагдахгүй бөгөөд үүнд шинээр төрж буй капиталист элитүүд ч хамаарагдана. Эрх зүйт-рациональ тогтолцоог байгуулах томоохон зорилтын нэг хэсэг болохын хувьд авлигатай тэмцэх үйл ажиллагаа нь тогтсон статус-квог хадгалахын төлөөх эвслийн зүгээс хатуу эсэргүүцэлтэй тулгарна гэж дүгнэх буруу үзэл энд байх ёсгүй юм.

Өөрөөр хэлбэл, уламжлалт тогтолцоог хэвээр нь хадгалахыг эрэлхийлэгчид болон түүнийг өөрчлөхөөр тэмцэгчдийн хооронд үүсдэг өөрчлөлтийн үед гардаг зөрчлийн дунд, авлигатай хийх тэмцэл өрнөдөг. Улс төрийн эдийн засаг, нийгмийн тогтолцоо, ноёрхогч үзэл сурталд гүнзгий шигдэн, өөрчлөгдөхийг хүсэхгүй байгаа эдгээр элитүүд нь улс төрийн томоохон хүч юм. Хүчирхэг, баян хүмүүсийг хэрхэн хязгаарлаж, бусдын өмнө хариуцлага хүлээлгэдэг болох вэ?¹⁴³ Авлигатай тэмцэх байгууллагуудыг элитийн ашиг сонирхлыг хамгаалах хэрэгсэл болгон яаж ашиглаж байгааг Тайландын жишээ харуулж байна.

Түүнчлэн, тогтсон статус-квог хадгалахын төлөө тэмцэхэд чиглэсэн нийгмийн өргөн хүрээг хамарсан эвслийг байгуулахад авлигын эсрэг өгүүлэмжийг чадмаг ашиглаж байгаа зэрэг нь авлигатай тэмцэх үйл ажиллагааг улам хүндрэлтэй болгож байна. Тэгэхээр, нийгмийн томоохон хэсэг өөрчлөлтийн санааг эсэргүүцэж байгаа бол авлигыг таслан зогсооход зайлшгүй шаардлагатай эрх зүйт-рациональ тогтолцоо хэрхэн бий болох вэ?

Энэ утгаараа, авлигатай тэмцэх нь дундыг баримталсан, бүгдийн ашиг сонирхлыг хангаж байж чадахгүй юм. Харин ардчилсан замаар хүний эрх чөлөөг хангах, нийгмийн шударга ёсыг тогтоохын төлөөх томоохон тэмцлийн нэг хэсэг байх ёстой.

“Капитализмд шилжих шилжилт нь бүгдэд голч шударга байхаар явагдана гэж итгэх нь өөрөө утоп юм. Гэхдээ энэ шилжилтийг шударга үйл явц хэмээн өргөн хүрээнд ойлгохгүй бол нээлттэй улс төрийн байгууламжийн хүрээнд хууль эрх зүйгээр зохицуулагдсан шилжилтийг хийхэд хүндрэлтэй байх болно. Авлигатай тэмцэх хэрэгтэй гэсэн гадна талаас үзүүлэх дарамт шахалт нь капитализмыг бий болгож буй үйл явцыг легитим болгоход хувь нэмрээ оруулж байгаа тохиолдолд гадна талаас үзүүлэх дарамт шахалт нь хөгжилд тус дөхөм болох юм. Нөгөө талаар, капитализм руу шилжих шилжилт нь тогтворгүй байдлыг үүсгэх, хөгжил дорой байдлыг арилгах бус харин хадгалах нөхцөл болж буй үед, авлигатай тэмцэх стратеги нь улс

төрийн дотоод тогтвортой байдлыг хангахад улам их хүндрэл учруулах магадлалтай.”¹⁴⁴

Тиймээс, Жонстон авлигатай тэмцэх тэмцлийг ардчиллыг гүнзгийрүүлэхийн төлөөх тэмцлийн хүрээнд авч үзсэн. Тодруулбал:

“Авлигыг таслан зогсоохын төлөөх нийгмийн хэсэг нь эсэргүүцлээ тултал илэрхийлэхгүй л юм бол [...] авлига үргэлжилсээр байх болно. [...] Авлигатай тэмцэх хамгийн үр дүнтэй бодлого, шийдвэрүүд ч гэсэн улс төр, нийгмийн бат бөх үндэс суурьтай байх шаардлагатай. [...] Авлигын эсрэг байнгын хяналт тогтоох явдал нь ардчиллыг гүнзгийрүүлэх үйл явцын нэг хэсэг, үр дүн нь байсан тохиолдолд амжилтанд хүрэх магадлал өндөр юм. “Ардчиллыг гүнзгийрүүлэх үйл явц” гэдэг нь ардчилал өөрөө эсвэл сонгууль нь авлигыг хянана гэсэн үг биш юм [...] Ардчиллыг гүнзгийрүүлэх нь засаглалын үйл явцад ялгаатай ашиг сонирхол бүхий бүлэглэлүүдийг татан оруулах замаар хэрэгжих боломжтой дүрэм журам, хариуцлагын тогтолцоог бий болгоход чиглэсэн тасралтгүй үйл явц юм. “Гүнзгийрүүлэх” гэдэг нь өөрөө давхар утгатай. Тодруулбал, гүнзгийрүүлэх гэдэг нь нийгмийн олон түвшний хүчийг нэгтгэн, хамгийн доод түвшний бүлгүүдээс авахуулаад элитүүдийн суурь ашиг сонирхлыг тусгасан байхыг хэлнэ. Түүнчлэн төрийн институцууд, улс төрийн үйл явцад гүнзгий нэвтрэн орох замаар нийгмийн бүлгүүдийн ашиг сонирхлыг сонгуулийн үеэрх уриа лоозон төдий байлгах бус харин

бодлого боловсруулах, түүнийг хэрэгжүүлэх хүчин зүйл болгох утгыг агуулж байна.¹⁴⁵

Зөрчил мөргөлдөөн нийгмийн ялзралыг бий болдог гэх уламжлалт үзлээс үүсэлтэй айдас эсвэл сонгуулийн өрсөлдөөн авлигыг өөгшүүдэг гэх авлигад хариу үйлдэл үзүүлэхтэй холбоотой үзлээс ялгаатай нь, авлигад хяналт тавихад тусладаг олон ургальч үзэл бүхий нийгмийн гаргадаг дуу чимээ, тэнд үүсч байдаг маргаантай асуудал бол байх ёстой зүйл юм. Тодруулж тайлбарлавал:

“Ашиг сонирхол, үнэт зүйлсийн зөрчил, эд баялаг, эрх мэдэлтэй болгох, түүнийг ашиглахтай холбоотой хүлээн зөвшөөрөгдөхүйц өрсөлдөөн, хариуцлага хүлээлгэхийн төлөөх тэмцэл, хүний эрхийн мөн чанар, ач холбогдлын талаарх маргаан зэрэг нь ардчилал гүнзгийрсэн, авлигад хяналт тавьдаг нийгмийн салшгүй хэсгүүд юм. [...Ардчилалыг гүнзгийрүүлэхтэй холбоотой] дөрвөн гол зорилтуудын тоонд олон ургальч байдлыг хөхиүлэн дэмжих, эдийн засаг, улс төрийг нээлттэй болгох, эдийн засаг дахь төрийн зохицуулалтад реформ хийх, хариуцлагын тогтолцоотой байх зэрэг хамаарна.”¹⁴⁶

Ардчиллыг гүнзгийрүүлэх нь нийгмийн зөрчлийг ёс суртахууны үүднээс бус харин улс төрийн хүрээнд шийдвэрлэхийг зорьдог. Жишээлбэл:

“Авлига бугшсан нийгэмд, ардчиллыг гүнзгийрүүлэх нь улс төрийн ёс суртахууны хувьд амжилт олох эсвэл бүрэн нээлттэй, рациональ төр шиг үр дүнд хүрэх магадлал бага. Хариуцлага,

эрх мэдлийн хязгаарлалтыг институцчилсэн зохицуулалтын хүрээнд ардчиллыг гүнзгийрүүлэх үйл явц (гэхдээ ямар ч хамаагүй аргаар) оргилдоо хүрэх боломжтой юм.”¹⁴⁷

Авлигатай тэмцэнэ гэдэг нь баян, хүчирхэг хэсгийнхний эсрэг зогсох эрх мэдлийг ард түмэнд олгоно гэсэн үг юм. Жонстоны үзэж байгаагаар, энэхүү асар хэцүү зорилгыг биелүүлэхийн тулд ёс суртахуунд бус харин хувийн ашиг сонирхлын сэдэлд тулгуурлах хэрэгтэй. Тодруулж хэлбэл:

“Улс төрийн тэмцлийн эдгээр хэлбэр нь дан ганц сайн санаанд тулгуурлаж болохгүй харин өмч хөрөнгөтэй байх, өөрийн аюулгүй байдлаа хангах, орлого олох боломжтой байх эрх зэрэг хувийн ашиг сонирхолд тулгуурлаж байж сая амжилт олж, баян, хүчирхэг хэсгийнхний эсрэг зогсох илүү удаан хугацааны сэдэл болох юм.”¹⁴⁸

Гэхдээ удам дамжсан элитүүдийн гарт улс төр, эдийн засаг, үзэл суртал, албадлагын хүч хэвээр байгаа цагт эрх, ашиг сонирхлоо хамгаалахаар тэмцэж буй хувь хүмүүсийг хүнд тулаан хүлээж байна. Улс төрийн тогтолцоог байгуулахын төлөөх энэхүү баатарлаг тэмцэлд зөвхөн нийгмийн өөрчлөлтийн төлөө өргөн хүрээг хамаарсан эвсэл байгуулах замаар улс төрийн аргаар тэмцэж байж л ялалтанд хүрнэ.

Нийгмийн бүлгүүдийн ашиг сонирхол олон янз, харилцан адилгүй байдгийг харгалзан үзвэл, нийгмийн өргөн хүрээг хамарсан ийм эвсэл нь оролцогчид хүчээ нэгтгэж болох улс төрийн хамтын

диксурсын байр суурьтай байх хэрэгтэй байна. Дэлхийн авлигатай тэмцэх ажилд хамгийн амжилттай эвслийг байгуулагчдын нэг болох Транспэрэнси Интернэшнлийн жишээнээс сурах боломжтой. Транспэрэнси Интернэшнл байгууллагын амжилтын үндэс нь ашиг сонирхол харилцан адилгүй байсан ч гэсэн нийтлэг зорилготой талуудыг хөдөлгөж чадсанд оршиж байгаа юм.

Авлигад идэгдсэн улс төрчид, хариуцлага хүлээдэггүй институцуудыг сайн засаглалыг хэрэгжүүлдэг болгох, тэдний үйлдлийг “шившиг болгох”-ын тулд, олон улсын хандивлагч байгууллагууд, олон улсын бизнесийн хамтын нийгэмлэг, орон нутгийн улс төрчдийг энэ үйл ажиллагаанд өргөнөөр татан оролцуулах хэрэгтэй.¹⁴⁹ Дэлхийн авлигын эсрэг нийгэмлэг нь улс төрийн, нийгэм, үзэл суртлын хувьд ялгаатай бүлгүүдийг нэгтгэн, нэгдмэл зорилгод зангидаж болохыг харуулсан гайхалтай жишээ юм.

“Авлигын эсрэг хамтын нийгэмлэг [...] өнөөдөр маш өргөн цар хүрээг хамрах болж, ихэвчлэн хоорондоо зөрчилддөг бүлгүүдийг эгнээндээ нэгтгээд байна. Нийгмийн шударга ёсыг тогтоохын төлөө тэмцэж буй жирийн иргэдийн төлөөлөл болох идэвхтнүүд, ёс зүйг сайн бизнес хэмээн үздэг мэдээлэлтэй корпорацууд, авлигыг худалдаа хөгжүүлэхэд саад тээг хэмээн үздэг неолиберал засгийн газрууд, хандивын сангаа илүү үр нөлөөтэй байлгахыг хүсдэг олон улсын тусламжийн байгууллагууд зэрэг бүтцүүд авлигын эсрэг эвсэлд багтдаг [...] Авлигын эсрэг байдаг ертөнцөд,

ихэвчлэн хоорондоо зөрчилдөж байдаг олон янзын оролцогч талууд ёс суртахууныг тогтоохын төлөөх “загалмайтны аян дайн”-д нэгдэж тэмцдэг. Авлигын эсрэг хөдөлгөөн бол бид бүгдийг нэгтгэж чадах цөөн хэдэн улс төрийн байр суурийн нэг юм. Эцсийн эцэст, авлигын талд хэн үлдэх вэ?”¹⁵⁰

Нөгөө талаар, Тайландын жишээ авлигын хөдөлгөөнүүд нь ардчилсан шинжтэй байх албагүй гэдгийг анхааруулж байна. Авлигыг хязгаарлах зөв арга замыг олохын төлөөх зөрчил нь эрх зүйт ёсонд ач холбогдол өгдөг хэсгийгхнийг сонгуулийн олонхи засаглалын тогтоохын төлөө хэсгийнхний эсрэг болгох замаар ардчилалын талынхныг хоорондоо хагалдуулах магадлалтай. Авторитар удирдагчид авлигын эсрэг улс төрийн байр суурийг баримтлахыг эрмэлзэлтэй болсон нь дэлхий даяар харагдаж байна. Тухайлбал:

“[Авлигын эсрэг байх] нь төрийг “цэвэрлэх” гэсэн хүсэл эрмэлзэлтэй улс төрчид, өмнө нь цэрэг армид байсан удирдагчдын хувьд улс төрийн байр суурь нь болоод байна. Ихэнх цэргийн эргэлт нь авлигатай тэмцэхийг үйл ажиллагааныхаа нэг хэсэг болгож байна.”¹⁵¹

Эрх зүйт-рациональ тогтолцоог байгуулах замаар авлигын эсрэг тэмцэл ялалт байгуулж чадна гэж үзвэл, авлигад хариу үйлдэл үзүүлэх зорилгоор байгуулагдсан бус харин ардчилсан өөрчлөлтийн төлөө тэмцэх зорилготой эвсэл энэ тэмцлийг явуулах учиртай юм. Улмаар, авлигатай тэмцэгчид улс төрийн хувьд ардчилсан,

нийгмийн хувьд шударга, бэлгэдлийн хувьд олон ургалч үзлийг эрэлхийлж буй хүмүүстэй эвсэх хэрэгтэй.¹⁵²

Дискурсын улс төрийн байр суурийг тодорхойлох зорилготой “Ардчилсан өөрчлөлтийн төлөөх солонгын их эвсэл”-ийг байгуулахад ардчилал болон авлигын эсрэг өгүүлэмжийг нэгтгэх нь чухал.¹⁵³

Ийм өгүүлэмжийн сэдвүүдийг тодорхойлох боломжтой гэдгийг ардчиллын түүх харуулдаг. Дунд анги, ажилчин ангийн хооронд байгуулсан түр зуурын эвсэл язгууртны засаглалыг Европт халахад чухал үүрэг гүйцэтгэсэн. Ашиг сонирхол, соёлын асар их ялгааг арилгахад чиглэсэн тэдний алс хэтийн зорилго нь язгууртны удамтай болохоороо биш, харин хувийн амжилтаараа нийгэмд өсч дэвждэг байх боломжийг олгодог нийгмийн тогтолцоог байгуулахад оршиж байв.¹⁵⁴ Сонгуулийн олонх нь цөөнхөө хамгаалдаг эрх зүйт ёсонд тулгуурласан засаглал тогтоохын хамт бүх хүмүүст тэгш боломж олгох нь олон хүн хүлээн зөвшөөрсөн зорилт болсон юм. Бүх ангиудын хооронд нийгмийн зөвшилцөлд хүрсэн нь хэдэн зуун жил үргэлжилсэн нийгмийн зөрчлийг эцэс болгов. Нийгмийн шинэ гэрээний гол цөм нь авьяас чадвар, шаргуу хөдөлмөр, гавьяа зүтгэлээрээ хүн бүр “амжилтанд хүрэх” боломжтой байх нөхцлийг хангахад нийгэм нь бүгдийн төлөө бүрэн чадамжаар ажиллана гэх “амлалт” байв. Энэхүү динамик болон эгалитарин нийгмийн тогтолцоо нь хөдөлгөөнд огт ордоггүй нийгмийн иерархи ёс, хувийн харилцаанд суурилсан засаглалын систем бүхий удам дамжсан тогтолцооноос эрс ялгагдаж байв. Эрх

зүйт-рациональ тогтолцооны төлөөх эрэл хайгуулыг нийгмийн шударга ёс, улс төрийн эрх чөлөөг тогтоох тэмцэлтэй нэгтгэснээр, социал-демократ зөвшилцөлд хүрэх нь улс төр, эдийн засгийн хөгжлийн нийгмийн үндэс суурь болж, улмаар олон арван жилийн тогтвортой байдлыг бий болгосон билээ.

Өнөөгийн өөрчлөлтийн нийгэмд, ардчилсан эрх зүйт-рациональ тогтолцоог байгуулах нийгмийн үндэс суурийг тавих зорилгоор нийгмийн гэрээг дахин хэлэлцэж, байгуулах явдал нь улс төр, эдийн засгийн хөгжлийн гол тулгамдсан асуудал болоод байна. Хэт даврах үзэлтнүүдийг нийгмээс үлдэн хөөх, тогтсон статус кво-гоос ашиг хүртэгсэдтэй хийх тэмцэлд ялахын тулд, авлигатай тэмцэх, нийгмийн шударга ёсыг тогтоохыг хүсэгчид нийгмийн өргөн хүрээг хамарсан “Солонгын их эвсэл”-д хүчээ нэгтгэх хэрэгтэй юм. Олон янзын ашиг сонирхол, эсрэг тэсрэг итгэл үнэмшилтэй нийгмийн бүлгүүдийг нэгтгэхийн тулд, авлигатай тэмцэхийг нийгэмд шударга ёс тогтоох, ардчиллыг гүнзгийрүүлэхийн төлөөх тэмцэлтэй нэгтгэсэн улс төрийн хамтын байр суурийг бий болгох нь чухал.

Нийгмийн ардчиллын улс төрийн хүчирхэг төвийг байгуулах зорилго нь дунд давхаргынхны дэмжлэгийг авч байж амжилтанд хүрнэ. Тиймээс уурлаж бухимдсан дундаж давхаргыг “ардчилсан сүрэг”-т нь буцааж нийлүүлэх нь зайлшгүй шаардлагатай байна. Дээр харагдсанчлан, дундаж давхаргынхны улс төрийн хандлага нь ашиг сонирхолд тулгуурладаггүй, харин сонгуулийн ардчиллыг авлигатай адилтган үзсэн өгүүлэмжээр тодорхойлогдож байна.

Тиймээс авлигын тухай шинэ өгүүлэмж хэрэгтэй юм. Тэрхүү өгүүлэмж нь нийгэм даяар, ялангуяа дундаж давхаргынхан авлигын талаар хэрхэн ойлгож, ярьж байгааг харуулсан байх шаардлагатай.

Хэрэв авлига нь эрх мэдлээ урвуулан ашиглах явдал юм бол түүнтэй тэмцэнэ гэдэг нь хүчирхэг, чинээлэг хүмүүсийн эсрэг өөрийн эрх, ашиг сонирхлоо хамгаалж чадахуйц байх эрх мэдлийг хүмүүст олгох нь чухал юм. Өөрөөр хэлбэл, авлигатай тэмцэхэд ардчилал зайлшгүй хэрэгтэй.

Ардчиллыг гүнзгийрүүлэх нь дундаж давхаргынхныг сонгуулийг хүлээн зөвшөөрдөг болгоход тусална. Ардчилал гүнзгийрэх нь эрх зүйт ёсыг бэхжүүлж, улс төрийн намуудыг ард иргэдийнхээ хэрэгцээ шаардлагад нийцдэг байх, сонгогдсон удирдагчдыг илүү хариуцлагатай болгоход тусална.

Авлигыг үр дүнтэй хязгаарлахын тулд, хүчирхэг бүлгийнхэнд тавих хяналт, тэнцвэрийн тогтолцоог бий болгох, хязгаарлалт, хяналт тавих шаардлагатай байна. Гэхдээ ардчиллыг авлигатай буруугаар адилтгаж үзэх нь авлигатай тэмцэгчдийн “эцсийн зорилго”-д үл итгэх байдлыг бий болгож, идеологийн “эчнээ” тулааныг өдөөж, бодлого боловсруулах үйл явцыг үр нөлөөгүй болгох муу талтай.

Өөрчлөлтийн үед гардаг зөрчил цаашид даамжрах нь улс төрийн тогтолцоог бүрмөсөн нурааж, хүчирхийллийн шинжтэй зөрчилд хүргэж болзошгүй юм. Тиймээс авлигатай тэмцэх үр дүнтэй бодлогыг хэрэгжүүлэхийн тулд, ардчиллыг гүнзгийрүүлэх тэмцэлд авлигатай тэмцэх явдлыг хатуу, эргэлт

буцалтгүйгээр суулгаж өгөх замаар авлигын эсрэг тэмцлийг “далд зорилгоос” ангижруулах шаардлагатай байна. Авлигатай тэмцэх болон ардчиллыг гүнзгийрүүлэх тэмцлийг хооронд нь уяж, нэгтгэхийн тулд, авлигыг хувь хүний ёс суртахууны доголдол хэмээн үзэхийн оронд нийгмийн шударга ёсонд заналхийлж буй хамтын тулгамдсан асуудал болгон дахин тодорхойлж, авч үзэх нь чухал юм.

Авлигатай тэмцэх зорилтыг нийгмийн шударга ёс, эрх зүйт ёс тогтоохын төлөөх хамтын тэмцэл болгон шинээр тодорхойлоход Транспэрэнси Интернэшнл дахиад манлайлах үүрэг гүйцэтгэсэн билээ. Тодруулж хэлбэл:

“Олныг хамарсан хөдөлгөөнүүд нь нийгмийн шударга ёс, эрх зүйт ёс тогтоохыг шаардахдаа авлигатай тэмцэх, хүний эрхийг хамгаалахын хоорондын ялгааг ойлгож ханддаггүй. Бодлого боловсруулагчид үзэл баримтлал, институцийн саадыг арилгах, авлигатай тэмцэх болон хүний эрхийн хамгаалах хүчин чармайлтуудыг хооронд нь илүү сайн уялдуулах замаар энэ жишгийг өөрчлөх хэрэгтэй.”¹⁵⁵

Нийгмийн шударга ёс тогтоох, эрх зүйт ёсыг бэхжүүлэх, ардчиллыг гүнзгийрүүлэх тэмцлийг нэгтгэн явуулах нь өөрчлөлтийн үед гардаг зөрчлийн хавхнаас гарч, “ялалтанд хүрэх жор” юм. Мерит зарчимд суурилсан тогтолцоог байгуулах болон тэгш боломжтой байхын төлөө тэмцэгчдийн хооронд нийгмийн зөвшилцөл үүсэх нь нийгмийн шинэ гэрээ байгуулах үндэс суурийг тавих юм. “Эрх

зүйт-рациональ тогтолцоо нь бүгдийн төлөө бүрэн чадамжтайгаар үйлчлэх сайн нийгмийг цогцлоох үндэс суурь болно” гэх нийтлэг алсын хараатай байх нь ирээдүйд шинэ зам нээж өгч, айдас хүйдэс, зөрчил тэмцлээс ангижрахад туслах болно.¹⁵⁶

1. Shleifer, Andrei, and Vishny, Robert W. "Corruption". In: Quarterly Journal of Economics. Vol. 108, 1993, pp. 599--617; Taube, Markus. "Relational Corruption in the PR China: Institutional Foundations and its (Dys)--functionality for economic Development and Growth". In: (Dys)--functionalities of Corruption, Comparative Perspectives and Methodological Pluralism, Comparative Governance and Politics Special. Tobias Debiel and Andrea Garwich (eds.). Issue 3, Wiesbaden: Springer VS, 2013.
2. Hamilton, William as cited in: Fukuyama, Francis. The Origins of Political Order: From Pre human Times to the French Revolution. London: Profile Books Ltd., 2011, p. 30.
3. Fukuyama. The Origins of Political Order, pp. 51, 81.
4. Fukuyama. The Origins of Political Order, pp. 51, 81.
5. van Klaveren, Jacob. "Corruption as a Historical Phenomenon". In: Political Corruption: Concepts & Contexts Arnold J. Heidenheimer and Michael Johnston (eds.). New Brunswick: Transaction Publishers, 2007, p. 83.
6. Lovell, David. "Corruption as a Transitional Phenomenon: Understanding Endemic Corruption in Postcommunist States." In: Corruption: Anthropological perspective. Dieter Haller and Cris Shore (eds.), Plutopress, Ann Arbor, 2005, p. 77.
7. Bloch, Marc. Feudal Society. Chicago: University of Chicago Press, 1968.
8. Heidenheimer, Arnold J. and Johnston, Michael. "Introduction to Part II". In: Political Corruption, Heidenheimer and Johnston, pp.77f.
9. Priestland, David. Merchant, Soldier, Sage: A New History of Power. London: Penguin Books, 2012, p. 26.
10. de Sardan, J. P. Olivier. "A moral economy of corruption in Africa?". In: The Journal of Modern African Studies. Vol. 37, 1999, pp 25--52, http://journals.cambridge.org/abstract_S0022278X99002992.
11. Heidenheimer, Arnold J. and Johnston, Michael. "Introduction to Part I". In: Political Corruption, Heidenheimer and Johnston (eds.).
12. Friedrich, Carl. "Corruption Concepts in Historical Perspective". In: Political Corruption, Heidenheimer and Johnston, pp. 17f.
13. Crawhall, Nigel. "Corruption. A Buddhist perspective on causes, impacts and solutions". <http://www.inebnetwork.org/news--and--media/6--articles/409--corruption--a--buddhist--perspective--on--causes--impacts--and--solutions>, accessed on April 12, 2014.
14. Fukuyama. The Origins of Political Order. p. 208f, 227,312.
15. Lovell, David. "Corruption as a Transitional Phenomenon." In: Corruption, Haller and Shore (eds.),
16. Weber, Max. Parlament und Regierung in neugeordneten Deutschland: Zur politischen Kritik des Beamtentums und Parteiwesens. München: Duncker and Humblot, 1918.
17. Lovell, David. "Corruption as a Transitional Phenomenon". In: Corruption, Haller and Shore (eds.), p.79.
18. Lovell, David. "Corruption as a Transitional Phenomenon". In: Corruption, Haller and Shore (eds.), p.70f.
19. Saïd, Edward W. Orientalism, New York: Pantheon Books, 1978.
20. Ackermann, Susan Rose. "Democracy and 'Grand' Corruption". In: International Social Science Journal. Vol. 48, Issue. 149, 1996, p. 365--381.
21. Carothers, Thomas. "The End of the Transition Paradigm". In: Journal of Democracy. Vol. 13, No. 1, 2002, p. 5--21.
22. Inglehart, Ronald and Welzel, Christian. Modernization, Cultural Change and Democracy: The Human Development Sequence. New York: Cambridge University Press, 2005.

23. Nye, Joseph. "Corruption and Political Development: A Cost--Benefit Analysis". In: Political Corruption, Heidenheimer and Johnston, p. 288.
24. Leys, Colin. "What is the Problem About Corruption?". Journal of Modern African Studies. Vol. 3, Issue 2, 1965, p. 224--225.
25. Huntington, Samuel. "Political Order in Changing Societies". Yale University Press, 1968. "Modernization and Corruption". In: Political Corruption, Heidenheimer and Johnston, p. 69.
26. Leff, Nathaniel H. "Economic Development through Bureaucratic Corruption". In: Political Corruption, Heidenheimer and Johnston.
27. Nye, Joseph. "Corruption and Political Development". In: Political Corruption, Heidenheimer and Johnston.
28. Mauro, Paolo. "Corruption and Growth". In: Quarterly Journal of Economics. Vol. 109, 1995, p. 681--712. "The Effect of Corruption on Growth, Investment, and Government Expenditure: A Cross--Country Analysis". In: Corruption in the World Economy. Fred Bergsten and Kimberly Elliott (eds.). Institute for International Economics, Washington DC, 1996.
29. Root, Hilton. "Corruption in China: Has it become systemic?". In: Asia Survey. Vol. 35, No. 8, 1996, p. 752; and Hutchcroft, Paul D. "The Politics of Privilege: Rents and Corruption in Asia". In: Political Corruption, Heidenheimer and Johnston
30. Ackermann, Susan Rose. "When is Corruption Harmful?". In: Political Corruption, Heidenheimer and Johnston.
31. Murphy, Kevin M., Shleifer, Andrei, and Vishny, Robert W. "Why Is Rent--Seeking So Costly to Growth?". In: The American Economic Review. Vol. 83, No. 2, 1993, pp. 409--414.
32. Hutchcroft, Paul D. "The Politics of Privilege: Rents and Corruption in Asia". In: Political Corruption, Heidenheimer and Johnston, p. 490.
33. von Soest, Christian. "Persistent systemic corruption: why democratization and economic liberalization have failed to undo an old evil". In: (Dys)--functionalities of Corruption, Debiel and Garwich (eds.).
34. Mauro, Paolo. "Corruption: Causes, Consequences, and Agenda for Further Research". In: Finance and Development. Vol. 385, No.1, 1998; Sokolov, V. "Privatization, Corruption, and Reform in Present--day Russia". In: Demokratizatsiya. Vol. 6, No. 4, 1998, p. 664--80. Lovell, David. "Corruption as a Transitional Phenomenon". In: Corruption, Haller and Shore (eds.), p. 79. Khan, Mushtaq. "Patron--Client Networks and the Economic Effects of Corruption in Asia". In: Political Corruption, Heidenheimer and Johnston, p. 470.
35. Shore, Cris and Haller, Dieter. "Introduction". In: Corruption, Haller and Shore, (eds.), p. 9.
36. "The new age of crony capitalism". In: The Economist. March 15th--21st, 2014, p. 11; 54--55.
37. Debiel, Tobias and Garwich, Andrea, (eds.). "(Dys)--functionalities of corruption."
38. Svensson, Jakob. "Eight Questions about Corruption". In: Journal of Economic Perspectives. Volume 19, No. 3, 2005, p. 40.
39. Sindzingre Alice N. and Milelli, Christian. "The Uncertain Relationship between Corruption and Growth in Developing Countries: Threshold Effects and State Effectiveness". In: EconomiX Working Papers 2010--10. University of Paris West -- Nanterre la Défense, EconomiX, 2010.
40. Taube, Markus. "Relational Corruption in the PR China: Institutional Foundations and its (Dys)--functionality for Economic Development and Growth". In: (Dys)--functionalities of Corruption, Debiel and Garwich (eds.).
41. Nye, Joseph. "Corruption and Political Development". In: Political Corruption, Heidenheimer and Johnston.

42. Khan, Mushtaq. "Patron--Client Networks and the Economic Effects of Corruption in Asia". In: Political Corruption, Heidenheimer and Johnston.
43. Khan, Mushtaq. "Patron--Client Networks and the Economic Effects of Corruption in Asia". In: Political Corruption, Heidenheimer and Johnston
44. Huntington, Samuel. "Modernization and Corruption". In Political Corruption, Heidenheimer and Johnston, p. 255.
45. Nye, Joseph. "Corruption and Political Development: A Cost--Benefit Analysis". In: Political Corruption, Heidenheimer and Johnston, p. 286.
46. White, Gordon. "Corruption and the Transition from Socialism in China". In: Journal of Law and Society. Vol. 23, No. 1, p. 149--169. Cited in Taube, Markus. "Relational Corruption in the PR China". In: (Dys)functionalities of Corruption, Debiel and Garwich (eds.).
47. Leff, Nathaniel H. "Economic Development through Bureaucratic Corruption". In: Political Corruption, Heidenheimer and Johnston, p. 310.
48. Nye, Joseph. "Corruption and Political Development". In: Political Corruption, Heidenheimer and Johnston, p. 287.
49. Huntington, Samuel. "Modernization and Corruption". In: Political Corruption, Heidenheimer and Johnston, p.257.
50. Huntington, Samuel. "Modernization and Corruption". In: Political Corruption, Heidenheimer and Johnston, p.253.
51. Huntington, Samuel. "Modernization and Corruption". In: Political Corruption, Heidenheimer and Johnston, pp. 262.
52. Huntington, Samuel. "Modernization and Corruption". In: Political Corruption, Heidenheimer and Johnston, pp. 262.
53. Saxer, Marc. "Parteiförderung als Instrument der Demokratieförderung". Interne Handreichung, Friedrich--Ebert--Stiftung, Berlin, 2006.
54. Rosanvallon, Pierre. Democratic Legitimacy: Impartiality, Reflexivity, Proximity. Princeton: Princeton University Press, 2011, p. 76
55. Rosanvallon, Pierre. Democratic Legitimacy, p. 76.
56. von Soest, Christian. "Persistent systemic corruption: why democratization and economic liberalization have failed to undo an old evil". In: Zeitschrift für Vergleichende Politikwissenschaft, Comparative Governance and Politics. Vol. 7, 2013, p. 57--87.
57. von Soest, Christian. "Persistent systemic corruption: why democratization and economic liberalization have failed to undo an old evil". In Zeitschrift für Vergleichende Politikwissenschaft, Comparative Governance and Politics. Vol. 7, 5th Oktober 2013, p. 57--87.
58. Dix, Sarah, Hussmann, Karen and Walton, Grand. "Risks of corruption to state legitimacy and stability in fragile situations". U4 Anti--Corruption Centre. Issue No 3, May 2012.
59. Elders, J. L. M. "Legitimiteit en Recht". In: Recht en Legitimiteit. E. H. L. Brugmans and J. L. M. Elders (eds.) Zwolle, 1987, p. 16. As cited in Bakker, H. E. "Corruption and Legitimacy: An Institutional Perspective." In: Corruption and Legitimacy. H. E. Bakker and N. G. S. Nordholt (eds.). Amsterdam, 2000, p. 24.
60. Heidenheimer, A. J. Political Corruption: Readings in Comparative Analysis. New York, 1970, p. 479.
61. Nye, Joseph. "Corruption and Political Development". In: Political Corruption, Heidenheimer and Johnston, p.288.
62. Myrdal, Gunnar. "Corruption as a Hindrance to Modernization in South Asia". In: Political Corruption, Heidenheimer and Johnston.
63. Nye, Joseph. "Corruption and Political Development: A Cost--Benefit Analysis". In:

- Political Corruption, Heidenheimer and Johnson, p. 289.
64. Crozier, Brian. *The Morning After: A Study of Independence*. London, 1963, p. 62, 74.
65. Huntington, Samuel. "Modernization and Corruption". In: *Political Corruption*, Heidenheimer and Johnson, p. 256.
66. Nye, Joseph. "Corruption and Political Development: A Cost-Benefit Analysis". In: *Political Corruption*, Heidenheimer and Johnson.
67. Shils, Edward. "Political development in the New States". In: *Comparative Studies in Society and History*. Vol 2., No.3., 1960, p.279.
68. Leff, Nathaniel. "Economic Development through Bureaucratic Corruption". In: *Political Corruption*, Heidenheimer and Johnson, p.310.
69. Leff, Nathaniel. "Economic Development through Bureaucratic Corruption". In: *Political Corruption*, Heidenheimer and Johnson, p. 310.
70. Gupta, Akhil "Narrating the State of Corruption". In: *Corruption*, Haller and Shore (eds.).
71. Gluckman, Max. *Customs and Conflict in Africa*. Basil Blackwell, Oxford 1955, p. 135.
72. Lovell, David. "Corruption as a Transitional Phenomenon". In: *Corruption*, Haller and Shore (eds.), p.78f.
73. Huntington, Samuel. "Political Order in Changing Societies". Yale University Press, 1968. "Modernization and Corruption". In: *Political Corruption*, Heidenheimer and Johnson, p.254.
74. Lovell, David. "Corruption as a Transitional Phenomenon". In: *Corruption*, Haller and Shore (eds.), p.78.
75. Huntington, Samuel. "Modernization and Corruption". In: *Political Corruption*, Heidenheimer and Johnson, p.254.
76. Jakobi, Anja P. "The Changing Global Norm of Anti-Corruption: from bad business to bad government". In: *Zeitschrift für Vergleichende Politikwissenschaft*.
77. Quah, Jon S.T. "Responses to Corruption in Asian Societies". In: *Political Corruption*, Heidenheimer and Johnson, p. 515.
78. Eigen, Peter. "Field Reports: Combatting Corruption around the World". In: *Journal of Democracy*. Vol. 7, No.1, p. 158--68.
79. Henderson, K.E. "Corruption: What can be done about it?". In *Demokratizatsiya*. Vol. 6, No. 4, 1998. As cited in Lovell, David. "Corruption as a Transitional Phenomenon". In: *Corruption*, Haller and Shore (eds.), p.70.
80. Wolf, Martin. "Corruption in the spotlight". In: *Financial Times*. 16th Sept. 1997; Walsh, James. "A World War on Bribery: The Costs of Corruption Have Reached Earth-shaking Proportions, Prompting Herculean International Efforts to Clear Out the Muck". In: *Time Magazine International*. 22th June 1998.
81. Walsh, James. "A World War on Bribery". In: *Time Magazine International*.
82. Hutchcroft, Paul D. "The Politics of Privilege". In: *Political Corruption*, Heidenheimer and Johnson, pp. 49f.
83. Paraphrased by Evans, Peter. *Embedded Autonomy: States and Industrial Transformation*. Princeton University Press, 1995, p.24.
84. Tanzi, Vito. "Corruption around the World: Causes, Consequences, Scope, and Cures". In: *IMF Working Paper*, May 1998.
85. Foucault, Michel. *Power/ Knowledge: Selected Interviews and other Writings 1972--1977*. Colin Gordon (ed.). Brighton, Harvester, 1980, p. 133.
86. Sampson, Steven. "Integrity Warriors: Global Morality and the Anti-Corruption Movement in the Balkans". In:

- Corruption, Haller and Shore (eds.), pp. 105ff.
87. Shore, Cris and Haller, Dieter. "Introduction". In: Corruption, Haller and Shore (eds.), p.19.
88. Bello, Walden. "From Melbourne to Prague: the Struggle for a Deglobalized World". Talk delivered at a series of engagements on the occasion of demonstrations against the World Economic Forum (Davos) in Melbourne, Australia, 6--10 September 2000., <http://www.ratical.org/co--globalize/WB0900.html#p2>, accessed 27.4.2014.
89. "The new age of crony capitalism". The Economist. March 15th--21st, 2014, p. 11; 54--55.
90. "The new age of crony capitalism". The Economist. March 15th--21st, 2014, p. 11; 54--55.
91. Sampson, Steven. "Integrity Warriors". In: Corruption, Haller and Shore (eds.), pp. 105ff.
92. Mason, Paul. Why it's still kicking off everywhere: The new global revolutions. Version, 2nd ed., 2013.
93. Transparency International Corruption perception Index 2013, <http://cpi.transparency.org/cpi2013/results/>, accessed 20.4.2014.
94. Saxer, Marc. "In the Vertigo of Change. How to resolve the Political Crisis". Friedrich--Ebert--Stiftung Thailand, Bangkok 2011.
95. Kanchanalak, Pornpimol. "Thailand is swerving towards the edge of a moral, political precipice". The Nation, 20.3.2014. <http://www.nationmultimedia.com/opinion/Thailand--is--swerving--towards--the--edge--of--a--moral--p--30229607.html>; Sophie Poulsen. "Moral Decline in Thailand? Why the Government Always get it Wrong?". Chiang Mai City News, 19.7.2013, <http://www.chiangmaicitynews.com/news.php?id=2093>, all accessed 24.4.2014,
96. Dawson, Alan. "The BIG STORY: Happy New Year?". Bangkok Post, 20.4.2014. <http://www.bangkokpost.com/lite/topstories/405721/the-big-story-happy-new-year>, accessed 21.4.2014.
97. Nanuam, Wassana and Bangprapa, Mongkol. "Prayuth takes aim at TV monarchy debate". Bangkok Post, 20.3.2013. <http://www.bangkokpost.com/lite/local/341395/prayuth--takes--aim--at--tv--monarchy--debate>, accessed 21.4.2014.
98. Trevor--Roper, Hugh. As cited in Heywood, Andrew: Political Ideologies. Palgrave Macmillan, London, 5th ed., 2012, p. 201.
99. Heywood, Andrew. Political Ideologies. pp. 213f.
100. Phasuk, Sunai as cited in Samabuddhi, Kultida: "Call to stop lese majeste witch hunts. Rights Group warns of massacre risk". Bangkok Post. 20.4.2014. <http://www.bangkokpost.com/lite/topstories/405686/call-to-stop-lese-majeste-witch-hunts>, accessed 22.4.2014.
101. Philip, Bruno. "Redshirts in Isan, North East Thailand, keep Faith with Benefactor Thaksin". The Guardian, 24.3.2014. <http://www.theguardian.com/world/2014/mar/24/thailand--redshirt--movement--isan--activists>, accessed 21.4.2014.
102. Samabuddhi, Kultida and Jikkham, Pa tsara. "Monarchists vow to fight 'armed threat'". Bangkok Post, 21.4.2014. <http://www.bangkokpost.com/news/local/405808/monarchists-vow-to-fight-armed-threat>, accessed 21.4.2014.
103. Winichakul, Thongchai. "The 'germs': The reds' infection of the Thai political body". New Mandala, posted May, 2010, <http://asiapacific.anu.edu.au/newmandala/2010/05/03/thongchai-winichakul-on-the-red-germs/>, accessed 21.4.2014.
104. "Unwelcome Rise of Hatred". Bangkok Post. 22.4.2014, <http://www.bangkokpost.com/opinion/opinion/405982/unwelcome-rise-of-hatred>, accessed 22.4.2014.
105. Vanijaka, Voranai. "Purging the Thaksin Regime". Bangkok Post. 12.12.2013, <http://www.bangkokpost.com/opinion/opinion/384445/purging-the-thaksin-regime> accessed 22.4.2014.

106. "Dangerous nonsense about parliamentary dictatorship". Bangkok Post, 10.12.2013, <http://www.bangkokpost.com/opinion/opinion/384022/dangerous--nonsense--about--parliamentary--dictatorship>, accessed 22.4.2014.
107. Heywood, Andrew. *Political Ideologies*, pp. 207,211.
108. Heywood, Andrew. *Political Ideologies*, p. 211.
109. van Klaveren, Jacob. "Corruption as a Historical Phenomenon". *Political Corruption*. Heidenheimer and Johnston (eds.), p. 83.
110. Pathom, Sangwongwanich. "TDRU urges budget audit, transparency". Bangkok Post, 24.2.2014, <http://www.bangkokpost.com/business/news/396776/t-dru--urges--budget--audit--transparency>; Erich Parpart. "Amid clamour for 'reform', TDRU elicits practical suggestions to tackle economic, political woes". *The Nation*, 3.3.2014, <http://www.nationmultimedia.com/business/Amid--clamour--for--reform--TDRU--elicits--practical--sug--30228167.html>; Pathom, Sangwongwanich. "Appeal for budget watchdog New body would fight graft, say academics". Bangkok Post, 10.4.2014, <http://www.bangkokpost.com/business/news/404222/appeal--for--budget--watchdog>, all accessed 24.4.2014.
111. Outline of Nitirat's Constitution Draft, https://docs.google.com/document/d/1iqT_D4a7cs474vYV7z8VFYXpfsvm50ZJHP42LuM0q1Q/edit?pli=1; Prach, Panchakunathorn. "Thailand: What's so controversial about Nitirat's constitution draft?". *Siam Voices Blog*. 2.2.2012, <http://asiancorrespondent.com/75049/whats--so--controversial--about--nitirats--constitution--draft/>; Aim Sinpeng. "Nitirat: monarchy, constitution and democracy". *New Mandala*. 17.10.2011. <http://asiapacific.anu.edu.au/newmandala/2011/10/17/nitirat--monarchy--constitution--and--democracy/>, all accessed 24.4.2014.
112. Phusadee, Arunmas. "Graftbusters set to pitch proposals". Bangkok Post, 24.2.2014, <http://www.bangkokpost.com/business/news/402937/graftbusters--set--to--pitch--proposals> accessed 24.4.2014.
113. Vanijaka, Voranai. "The United Kingdoms of Siam". Bangkok Post, 6.3.2014, <http://www.bangkokpost.com/opinion/opinion/398478/the--united--kingdoms--of--siam>, accessed 24.4.2014.
114. Tejapera, Kasian et al, Manifesto of the Assembly for the Defence of Democracy, 10.12.2013, <http://prachatai.com/quote/2013/12/50353> accessed 7.5.2014.
115. Saxer, Marc. "How Thailand's Middle Class Rage Threatens Democracy". First published in *New Mandala*. 21.1.2014, <http://asiapacific.anu.edu.au/newmandala/2014/01/21/middle--class--rage--threatens--democracy/>, accessed 25.4.2014.
116. Marc Saxer, "Deepen democratisation to end crisis". Bangkok Post. 2.5.2014, <http://m.bangkokpost.com/opinion/407744>, accessed 2.5.2014.
117. Saxer, Marc. "How Thailand's Middle Class Rage Threatens Democracy". First published in *New Mandala*. 21.1.2014, <http://asiapacific.anu.edu.au/newmandala/2014/01/21/middle--class--rage--threatens--democracy/>, accessed 25.4.2014.
118. Walker, Andrew. *Thailand's political peasants: Power in the modern rural economy*. University of Wisconsin Press, Madison, Wisconsin, 2012; Mishra, Pankaj. *From the Ruins of Empire: The Revolt Against the West and the Remaking of Asia*. Picador, 2013.
119. Saxer, Marc. "Deepen democratisation to end crisis", Bangkok Post, 2.5.2014, <http://www.bangkokpost.com/opinion/opinion/407744/deepen--democratisation--to--end--crisis> accessed 7.5.2014.
120. Saxer, Deepen Democratization.
121. Pitsuwan, Surin. "Serious reform: A seven-point proposal", Bangkok Post, 5.5.2014, <http://www.bangkokpost.com/opinion/opinion/408152/serious--reform--a--seven--point--proposal> accessed 7.5.2014.

122. "คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 15-18/2556" [Constitutional Court Decision No. 15-18/2556] (PDF). Government Gazette (in Thai) (Bangkok: Cabinet Secretariat) 131 (5 A): 1-132.
123. General Sonthi Boonyaratglin. TV address. 20.9.2014, http://en.wikipedia.org/wiki/2006_Thai_coup_d%27%C3%A9tat
124. Kaemala. "Constitutional amendment and the guardians of Thai democracy – Part 1: Constitutional Court and constitutional amendment". <http://asiancorrespondent.com/113100/constitutional-amendment-and-guardians-of-thai-democracy-part-1/>, accessed 21.4.2014.
125. Constitutional history of Thailand, Constitution.net, International IDEA, <http://www.constitutionnet.org/country/constitutional-history-thailand>, accessed 21.4.2014.
126. Kaemala. "Constitutional amendment and the guardians of Thai democracy – Part 1: Constitutional Court and constitutional amendment". <http://asiancorrespondent.com/113100/constitutional-amendment-and-guardians-of-thai-democracy-part-1/>, accessed 21.4.2014.
127. Saxer, Marc. "To overcome Thailand's deadlock, a democratic anti-corruption discourse is needed", In: Australian National University College of Asia and the Pacific, New Mandala, upcoming May 2015, <http://asiapacific.anu.edu.au/newmandala/>.
128. Nanuam, Wassana. „Military waits as political ways out near dead end“, Bangkok Post. 8.5.2014, <http://www.bangkokpost.com/opinion/opinion/408669/> accessed 8.5.2014.
129. Wongsatayanont, Chanon and Chan, Cattleya and Kurz, Sopaporn. "Thai protests against amnesty bill spread to other countries", The Nation, 9.11.2013, <http://www.nationmultimedia.com/politics/Thai-protests-against-amnesty-bill-spread-to-other-30219115.html>; Corr, Anders. "Election Boycott will Weaken Thailand's Democracy and the PDRC", Journal of Political Risk, Vol. 1, No. 8, December 2013, <http://www.jpolarisk.com/election--boycott--will-weaken--thailands--democrat--party--and--the--pdrc/>, accessed 6.5.2014.
130. Saxer. „To overcome Thailand's deadlock“.
131. McCargo, Duncan. "The Thai Malaise". Foreign Policy. 18.2.2014, http://www.foreignpolicy.com/articles/2014/02/18/the_thai_malaise, Paul Chambers, "Thailand in 2014: A Democracy Endangered by Juristocracy?". 3 April 2014, <http://www.faiobserver.com/article/thailand--democracy--endangered--juristocracy--69712>, both accessed 17.4.2014.
132. In the "rice pledging" case, the Anti-Corruption Commission (NACC) investigates malfeasance in office charges against the Prime Minister. The Constitutional Court (CC) ruled the legislative bill to empower the Finance Ministry to seek two trillion baht in loans for infrastructure development projects violated Art. 160 and 170 Charter for lacking details and accountability. B2trln Infrastructure bill ruled unconstitutional". Bangkok Post. 12.3.2014, <http://www.bangkokpost.com/news/politics/399515/constitution--court--rules--against--b2--trillion--transport--infrastructure--bill>; The CC ruled the amendment of Art. 190 Charter (ratification of international treaties) violated Art. 68 Charter for bypassing the legislature, "Constitutional Court rules against Article 190 amendment bill". The Nation. 8.1.2014. <http://www.nationmultimedia.com/breakingnews/Constitutional-Court-rules-against-Article-190-amendment-30223777.html>; Chomchuen, Warangkana. "Thai Court Rules Against Constitution Amendment". Wall Street Journal. 20.11.2013. <http://online.wsj.com/news/articles/SB10001424052702> 8.1.2014. <http://www.bangkokpost.com/news/local/388593/constitution--court--throws--out--section--190--amendment>; After the CC ruled the Amendment to

- make the Senate fully elected violated Art. 68 Charter by "destroying checks and balances", the NACC National Anti-Corruption Commission (NACC) pressed charges against 308 former MPs and senators of misconduct in connection with the charter amendment and recommended to impeach the Senate Speaker for abuse of authority, "Nikhom forced to step aside Senate Speaker faces impeachment probe". Bangkok Post. 21.3.2014. <http://www.bangkokpost.com/news/politics/400953/senate-speaker-nikhom-wairatpanich-ousted-to-face-impeachment-trial>; The Election Commission is looking into the violation of election law by using state resources for election campaigns; Laohong, King-oua and Bangprapa, Monkol. "EC tables talks on broken laws". Bangkok Post. 14.3.2014. <http://www.bangkokpost.net/news/local/399796/ec-tables-talks-on-broken-laws>, all accessed 21.4.2014. 303653004579209584204486364; "Constitution Court throws out Section 190 amendment". Bangkok Post.
133. UNODC. "United Nations Convention against Corruption, Convention highlights". <http://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CAC/convention-highlights.html#Criminalization>, accessed 19.4.2014.
134. Persson, A., Rothstein B. and Teorell, J. "Why Anticorruption Reforms Fail—Systemic Corruption as a Collective Action Problem". *Governance*. Vol. 25, No. 4, 2012; Debiel, Tobias and Garwich, Andrea, (eds.). "(Dys)functionalities of corruption". Johnston, Michael. *Corruption, Contention and Reform. The Power of Deep Democratization*. Cambridge, Cambridge University Press, 2014.
135. Acemoglu, Daron and Robinson, James A. *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity and Poverty*. 1st ed. New York, Crown Publishers, 2012, p. 107.
136. Sampson, Steven. "Integrity Warriors". In: *Corruption*, Haller and Shore (eds.), p.127.
137. Fukuyama, Francis. *The Origins of Political Order*, p. 251.
138. Saxer, Marc. "Deepen democratisation to end crisis". Bangkok Post. 2.5.2014, <http://m.bangkokpost.com/opinion/407744>, accessed 2.5.2014.
139. Johnston, Michael. *Corruption, Contention and Reform*, pp. 3f.
140. Lovell, David. "Corruption as a Transitional Phenomenon". In: *Corruption*, Haller and Shore (eds.), p.79.
141. Persson, A., Rothstein B. and Teorell, J. "Why Anticorruption Reforms Fail". In: *Governance*.
142. Khan, Mushtaq. "Patron-Client Networks and the Economic Effects of Corruption in Asia". In: *Political Corruption*, Heidenheimer and Johnston.
143. Michael Johnston. "Corruption, Contention and Reform", p. 29.
144. Khan, Mushtaq. "Patron-Client Networks and the Economic Effects of Corruption in Asia". In: *Political Corruption*, Heidenheimer and Johnston.
145. Johnston, Michael. *Corruption, Contention and Reform*, p. 1ff. Similar Acemoglu, Daron and Robinson, James A. *Why Nations Fail*.
146. Johnston, Michael. *Corruption, Contention and Reform*, pp. 4f.
147. Ostrom, Elinor. *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. New York, Cambridge University Press, 1990. As cited in Johnston, Michael: *Corruption, Contention and Reform*, p. 5.
148. Johnston, Michael. *Corruption, Contention and Reform*, p. 4.
149. Sampson, Steven. "Integrity Warriors". In: *Corruption*, Haller and Shore (eds.), p.113.
150. Sampson, Steven. "Integrity Warriors". In: *Corruption*, Haller and Shore (eds.), pp.105,110.

151. Sampson, Steven. "Integrity Warriors". In: Corruption, Haller and Shore (eds.), p.110.
152. Saxer, Marc. "How can Thailand overcome its transformation crisis? A strategy for democratic change". Friedrich--Ebert--Stiftung Thailand, Bangkok 2012.
153. Saxer, Marc. "How can Thailand overcome its transformation crisis?".
154. Blom, Philipp. The Vertigo Years. Basic Books, 2010: Priestland, David. Merchant, Soldier, Sage.
155. Gareth Sweeney at the European Parliament DROI Committee's workshop on "Corruption and human rights in third countries".
<http://www.transparencyinternational.eu/2013/03/shifting-perspectives--corruption--is--a--human--rights--issue/>, accessed 27.4.2014.
156. Saxer, Marc. The Economy of Tomorrow. How to produce socially just, resilient, and green dynamic growth for a Good Society. Economy of Tomorrow series, FES Thailand, 2nd edition, December 2013, <http://library.fes.de/pdf--files/bueros/thailand/10550.pdf> accessed 5.5.2014.

Зохиогчийн тухай

Марк Саксер нь Берлин хотноо Фридрих-Эбертийн сангийн Ази, Номхон далайн рефератын даргаар ажилладаг.

Импрессум

Фридрих-Эбертийн Сангийн Монгол Улс дахь суурин төлөөлөгчийн газраас эрхлэн гаргав.
Улаанбаатар хот, 2020 он

Агуулгын хариуцлагыг:

Др. Нийлс Хегевиш

ФЭС-ийн суурин төлөөлөгч

Утас: +976 11 312-892

Факс: +976 11 312-889

Вэб сайт: <http://www.fes-mongolia.org>

Холбоо барих: info@fes-mongolia.org

ФЭС-гаас эрхлэн гаргасан хэвлэгдмэл материалыг ФЭС-гаас бичгээр зөвшөөрөл авалгүйгээр арилжааны зориулалтаар ашиглахыг зөвшөөрөхгүй.

Энэхүү хэвлэлд нийтлэгдсэн үзэл бодол нь ФЭС-гийн үзэл бодолтой заавал нийцэж байх албагүй.

